

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EVE TARIXÊ HO TÊRÎ AMAENE HÜSEYİN AYGÜN

Eve Tarixê Ho Têri Amaene

Eve Tarıxê Ho Têri Amaene

Hüseyin Aygün

Fotrafê kütav şero: Tillo Yeter Qarabalizo, tertele Dêsimi de xêleşiyê. Qırrkerdene de hiris u dı ison viyê, heşt teney xêleşiyê. Çê ho ra ki phonc teney kışıyê, hata merdenê ri u qor de rêça süngi beliyê viyê. Tillo vatenê ke, sıreo tertele de Zankirek de se u neway u phonc teney kışıyê, Till hata roze merdena Xarpêt de, Çê İskanu de, Bonê Sıpelay de wesiya ho ramitenê, dı seri ra avê şî haqiya ho.

Kapak Tasarımı: Levent Karaoğlu

Sayfa Düzeni: Yiğit Berker

ISBN: 978-605-9988-51-3

Birinci Baskı: Mayıs 2016

© Yazılama Yayınevi

Baskı: Mutlu Basım Yayın - Bahri Mutlu
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0212 577 72 08
Sertifika no: 18569

Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.

Serasker Cad. Osmercik Sokak
Betül Han 9/13 Kadıköy - İstanbul

0 216 338 52 59

iletisim@yazilama.com

www.yazilama.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Eve Tarixê Ho Têri Amaene

Hüseyin Aygün

Hüseyin Aygün 1970ine de dewa Mamekiye Pulê Dewresu de ame riyê dina. Mamekiye suka de Dersimîa. Mektevê vîrên, mektevê werti u lisa Mamekiye de wend. Dîma mektevo berz Anqara de hukuki qedena.

1998ine de cêra Mamekiye, mîletê ho mudafa kerd, heqa ison sevekno. Naza de zonê ho sero ki guriya, xêyle waxt qazanta Munzuri vet, tarîx, zagon, sanîki, hekiat sero çîye guret qeleme. Na qazanta hem eve Zazaki, hem ki Dersim sero zaf muhim viyê.

Nustoğ wast ke kîtavê huyo vîre eve zonê ho vo, na kîtav cokaro vet. Oncia nustoğ wast ke çîyê ke moa piyê ho rê mîsa, domonê ho ki bîmîsê, hata peyene bîmano. Kîtav na sevet ra hekiatê çê ho, khalkunê ho sero ki xêyle malumat dano.

Hüseyin Aygün parlamento de ki ca guret, 2011ine de kot rey estene, bi mîletvekil, ame meclîş. Meclîş de Tertelê Dêrsim sero qesey kerd, xêyle veng vejîya, sayîya na vengu, mîletê Tîrkîa bi wayîrê malumat, tarîxê ho de tenena ame têri.

Nustoğ, hata nîka 6 kîtav veti, naynu pêroine ki zon, tarîx, qîrkerdene, surgîn, xasretiye, gêribiye seroa. Nustoğ, kîtavê huyo peyen Mahsur na heftunê peyenu vet.

Nustoğ kîtavê huyo sîfte, Evê Tarîxê ho Têri Amaene nîka Yazılama Kîtavxanê ra vezeno. Serva na vejîayîs, serva na alaqa, nustoğ wazeno ke Yazılama Kîtavxane ra berxudariyê ho vazo.

Halete
Îyê ke mî hekiatê ine sero nusno
Îyê ke békês u bênefes şiyê,
Îyê ke na odet u torê misnê ma salix do
Pêroine rê berxudariya ho van
Inu rê kon halete
Na kitav haleta ina

Qesê Virên

Na kîtavê mî 2007ine de vejîya. U waxt mî, sond werd ke sîfte zonê ma çiyê bînuşine. Zonê ma, u waxt inkar biyenê, nîka ki tometawa. Mekeme de jûyo ke zonê ma çiyê va, desinde ceza guretene, nîka ki hal jêde nêvuriya.

Yeno ra mî viri, na kîtavo ke destê sîma dero, 2008ine de mî eve halete da hakimê DGM yê Malatîya, hakim mî ra pers kerd, vake: "Tometa niya, heni ma?" Zu reisê Mekemê Berz bile tersenê, hal honde xîravî vi. Nîka ki ju memurê dewleta ala zone binu de çiyê vazoyê.

Hetê zonunê binu her çî jê vijêriên mend. U waxt ra hata na waxt, taê çî ki bêguman vuriya. Tayyip Erdoğan u waxt reformci osenê, nîka vejîye werte ke o raşt dîktatoro, her çî de jê Hitler nî-adano. Erdoğan, Aravki ra qeyr qe zonunê binu nas nêkêno, Hermeni, Kurd, Zaza, Xîristiyan, iyê bin mîletê bin qewl nêkêno, mî rê gore Tîrki ra bile dîsmênîên keno. Hên wazeno ke rêça dinu, zagonê naynu werte ra wedaro. Se ke hervê Surîya vejîya, evê phoş-tîa Erdoğanî mîlet xêyle ajiyo gîran di, vineno. Jêwegê dinu (İŞİD, El Nusra iyê binu) Lazkiye, Xumûs, Xalep, Şam de eve hazaru ison kîştî, domon, pil, qîz nevake her zu rê heşîrên arde, çeney-cîniu pazar de eve pêru rot, kerd kolêy, carîya. Terorîstê ey, kilîse, manastîr, camî peqnay, rêça qomune binu (iyê ke Vahhabî-Selefî niyê) kêrd xan u xîrave. Na xarîpiyaê de herdisin, Tîrkîya da ki zof mîlet qîrr kerd, misal vaji, Reyhanlî, Suruç, Diyarbaqîr, Anqara Cao Tren.

Na kîtav de Sacco ve Vanzetti ki, Eduardo Galeano ki, Seyd Rîza

ki, Nazım Hikmet ki, Hırant Dink ki estê. Hêkiatê dinu sero xêyle qal u qırr esto, mesele ke Dersim de biya, aê sero ki derga-derg vınet. Naza de Orhan Pamuki ki esto, mı u waxt ey sero ki nuşt vi. U waxt Pamuk jê na rozu qal nêkêrdene, serva serbestiya her kêşi gureênê, Hermeni u Kurdu sero qesey kerdene, naçaru ki vırendiye de qırr biye, heqa ine pers kerdene, kılmek ey jê roze ewroen nia vi.

Ame ra mı viri, 2007ine de na kıtav ki vejıya, Tırkia de piyasa de ancax çewres-phoncas kıtav bi, no ki ine ra ju vi. Nıka Zazaki de xêyle kıtavê newey (ez vaji se ra jêdero) u perlod vejıay, Mamekiye de Zazaki sero qısım bi ra, Zılfi Selcan u Uşên Çağlayan uza derse danê. Hata Uşên Çağlayan, asme ra avê tarixê Hermeniu, Zazau, Tırku, Kırmancu sero zu romanê gırs ki vet. Taê telewe uza ra diploma guret ke şêro zovina suke de dersa zonê Zazaki bıdere. Hama tavi hukmat destur nêda, Üniversita Artuklu de Zovina Zonu sero qısım ki biye, ey rê bile savır nêkerd, vındarna.

Eke kılmek vaji, na kıtav ke 2007ine de vejıya, seveta çık ra mı vet, ey dewam keno, hete siyaset ra, hete dewlete ra, hete asimilasyon ra. Zonê binu oncia tometê, zonê ho de wendis u nustis qewıl nêbeno, mektev niêno ra, iyê ke ni zonunê binu qesey kenê, çımê hukmat hona ine serowa. Dema ke kıtavê nianenu ra motajiyê qomê ma hona esto.

9 ser ra tepia kıtavo mınno khan oncia vejıya, wazon ke namê Dêrsimi ra, na reê de emegê kami ke estê, inu rê hurmetê ho vajine. Olvozê mınno khan Kadir Merkit rê, malimê üniversita tortor Candan Badem ra u nustoğ hewl Özgür Şen rê berxudariya ho van.

Namey mevuriyê

Namê isoni u namê harrdi vurnaene rew ra nat biya. Na çiyô nianen, her waxt dulgeru pêroine de biyo. Hora teyna Tirkia de nê, Awrupa de bile hukmatu wasto ke iyê ke inu ra niyê, hem namê dinu, hem ki namê caunê dinu bivuriyo. Rasta ho awa ke her waxt, her caê dina de isu ke bi qom, wazeno ke harrdê ho zonê hora name kero.

Her caê dina de dewletu eve name vurnaene wasto ke her çiyô biyaxki vindi kerê. Namê caê ke vuriya, teyna name nê, tarix ki isoni virra sono; hora wastena dinu ki nawa. Eve na usıl endi vanê “hora verê ra ve nat wairê na cau mayme.”

Namê vireni nas nêkerdê, vurnê, namê ho nê pa. Na namê nianenê newey isonê uzay rê xamiê. Cumurê ra tepia, Vekaletê Karê Zerri de Komisyone na ro ke namunê cau bivurno. Na komisyon teyna na kari sero guriyo. Na komisyoni, teyna namê dewu nê, namê suku ki vurno. Oncia na komisyoni, namê derun u derrxunu, namê qezu, namê tırrun u birru, namê merun u hiniun u namê kozikê kergu bile vurno.

Namê vurnaene, waxtê Osmani de ki biyo. Hama u waxt, dewê newey virajiye coka namê newey nêpa. U waxt namê mordemunê muhimi nê nê cau ra: “Hamidiye”, “Aziziye”, “Mahmudiye”, “Mehmetbey”, “Mahmutbey”, “Arifiye”, “Mesudiye”, “Enveriye”, “Şevketiye” unb.

Waxtê Cumuriyet de nameê ke çê Osman anê ra ison vir, i vurnê. Hurendia na namu ra namê Tırku nêpa. Na ruval ra namê Xarpêtê viren Mamuretülaziz vurno, kêrdê “Elazığ”; namê sukê

ma Dêrsımı vurno, kêrdo “Tunceli.” Qeza ke na hali ra barê ho gureto: Reşadiye kêrdo “Yeniçağa”, Aziziye ke kêrdo “Pınarbaşı.” Nika namê qezê ma “Ovacık” u “Nazımiye” waxtê vireni de “Pulur” u “Qıslê” viyê.

Heto bin ra ki newedaru ki namey vurnê. Naynu ki fıkırê hora gore namê cau vurnê. Misal bídime; waxtê meşrutiyete diine de namê meydanu vuriyê. Meşrutiyetçi, namê na meydanu kerdê “Meşrutiyet”, “Hürriyet”, “Kanuni Esasi” unb. Zovina dulgeru de ki newedaru namê cau vurnê. Ruşia de namê suka Petersburgi kerdê “Leningrad”, namê meydanê Moskova ki rew ra “Meydano Sur” viyo.¹ Tavi ni amey hukmat, cokaro hora gore namey nê ve cau ra.

Namê isoni vurnaene ki tarixê Tırkia de zof cao de muhim gureto. Mıleti eve ho ki namê ho vurnê, tavi sevevê ho estê. Taine, tersu ra vurnê, taine ki heni kerdo ke çimê hukmati kuyê. Misal bídime; ‘Moiz Kohen’ zu Musevi vi; na mordemi namê ho vurno, kerdo “Tekinalp.” Dıma na mordemi kıtav vet; namê kıtavê ho ki “Tırk Kerdene” nê pa. Tırkia de se ke “qanunê namunê peyenu” vejıya her keşı namê huyo peyen Tırki de na pa. Desinde Tırkia de her suke de zof mıleti namê jê “Timuçin”, “Türkeş”, “Oğuz”, “Tulga” u “Tekin” guretê. İyê ke Tırk niyê; na namey guretê: “Türkoğlu”, “Öztürk”, “Hastürk”, “Öztürk” unb.

Ruvalê idoloji ra namê cau vurnê. Halbıke, i namê khanê ke vuriyê, u zono virê de nama de ho bıya. Hama na namunê newu de qe zu mana ho çına. Misal bídime: “Qıslê” namê qeza Dêrsımı viyo. Namê huyo zu ki “Qızılkilse” viyo. Cumuriyet ra tepia name vurno, kerdo “Nazımiye.” Vırendiye de uza de qıslê ordi bıyo, cokaro vato Qıslê. Uza hem ki Hermeni bıye, cokaro vato Qızılkilse. Nika namê ho Nazımiyawa, halbıke mana Nazımiye çıko kês nêzoneno; çıke uza çıyo henên çineviyo. Namê dewunê Dêrsımı ra misal bídime: namê dewa piyê mı “Pulê Dewresu” viyo. Caê dewa ma pul de viyo, hem ki dewa made Khuresu bıyê, cokaro vato “Pulê Dewresu.” Nika namê dewa ma kerdo “Erdoğan”, halbıke mana

Na kıtavo mı ki 2007 de sıfte vejıya, mı na qısım de vato, “Bolşeviku namê naza vurno, kerdo Qızıl Meydan”, yoxro ke uza rew ra Qızıl Meydan viyo, Bolşeviku hên nêkerdo, kemere ke meyda de sür viye, coka hên vato. Üniversita Mamekiya ra tarixçi tورتor Candan Badem, mı rê raştiye vake. Naza de, ey rê berberîyê Hêvîyê vato.

namê Erdoğduy çina. Mana Erdoğduy eke bıçarnime ra zonê ma, “esker amo dina” vajino. Halbıke raştiye de çiyo henên çino, uza esker-mesker dina nêamo. “Keysu” ra misal bıdime: “Keysu” dewa Dêrsımia. Na dewe de ki Kesişi nistê ro, coka namê na dewe Kesisu ra yeno. Taê vanê “Keysu”, taê ki vanê “Kesisu.” Nıka namê Keysu kerdo “Kocalar.” Na name de ki mana çina.

Namê vurnaene ewru ki zu politikawa. Ewru isoni ke dormê hode niada, vineno ke na politika dewlete nêvuriya, jê vireni devam kena. Hukmatê Tırkia na serrunê peyenu de namê domonu bile vurneno. Herfê “x”, “q”, u “w” y kerdê tomete, gereke namê domonu de na herfi mevrêra. “Xıdır”, “Wake”, “Qozali” endi nıfise de qewıl nêbenê. Herfa “w” y ra heni tersenê ke çond serrio ke Bayramê Newroji de, nêverdanê ke zerrê newroji de herfa “w” y binuşıyo.

Na serrunê peyenu de hetê ilimi de ki miletçiyê Tırku thol nêvıneti. Qezeta Hürriyete de, nustoğ Yalçın Doğani serra dı hazar u phoncine de, marte zuye de, kosê hode nusto ke “zerrê UNDP de namê zu lüye esto; na namê lüye ‘Vulpes Vulpes Kurdistanicum’ o, na name hetê ilimi de nêbeno, thoa beno ke namê zu lüye ‘Kurd’ vo, na name ma keno letey.” Na nuste ra tepia Vekilê Karê Birri, namê na lüye vurno, kerdo “Vulpes vulpes.” Na politika dewlete ki gëleta, çike ilim de gune yê her heywani tek zu namê ho bivo. Heto bin ra ki na mesela de vejıya werte ke, miletçiyê Tırku namunê biyaxkiu ra hona tersenê; namê heywanu bile horê dısmen vinenê, vanê ke “na namey zerar danê ma.” Çı hêf ke nu fıkırê dewleto ki.

Na politika nianene era na çağê ma nêşikina. Eve name vurnaene ison nêvurino.

Yi des serrio vind biaê

Dewa Qutuderê, mazra Mirigi suke Mamekiye ra vişt kilometrey duria. Na dewe, zof cao de berz dera; werte kou dera; cao de xofin dera. Şiyenê uzay xêyle diyağ wazena; vore zof vorena; serd ra ison cemedino. Zımiston vora ho, omnoni vaê ho kêmi nêbeno.

Mazra Mirigi Jiara Jêle de niadana. Miletê thau usar ke bi sono Jêle ware. Jêle zof berza; dormê ho pêro kaşîê; isu tha besenêkeno solix bijêro; heni zonena ke xenekina; usar ki boa gul-sosunu ra ki tî qaila ke hora uza waxt raviarnê. Sarê dormi mal-gaunê ho benê Jêle de çiraynenê. Coka sitê mal-gaunê ho zofo.

Sarê na dewune berzu xeyle sarretiko. Heni zonena ke sarretikênia ho na kou ra gureta. Na koy, heni berjie ke vatene ra gore kami ke zulım ra ramo amo na kou ra ho dardo we.

Olvozê İvraim Kaypakayay ra Ali Heyder ki na muhit rao. İ hur-di olvozu ra waxt de jü na dewe de kışino; jü ki dirvetin pêcêrino. Miletê na dewe vano ke İvraim dirvetin viyo, qatire ra giredo, hata Qutudere heni kas kerdo ardo. Hata nika qesey beno; sero lauki ki vajiyê; “İta Vartinige; mazra Mirigi; wertê goni de kuno ra Heyderê ma...”.

Na serrunê peênu de Mirig de dî çêy mendê. İyê binu çê ho bar kerdo şiyê Erzıngan. ‘38 de, sarê thau qırr kerdi vi; iyê ke mendi vi ki mefi rusnê. İnu ra taê mefi berdê Merzıfon. ‘48 de ef ke vejıya, taê çêy amey dewa ho. Na dewuji mal-gay kerdenê weiye; maldari vi; hal-waxtê ho hurendi de vi. Domonunê dî çêu Mamekiye de wendenê. Her kês kar-gurenaisê ho de vi. ‘38 de xelêşıay vi; vake endi nia sono.

Serre 1994e viye; paiz vi. Velg bivi zerk; dar-ber taê bivi rut; endi serde payiji amey vi. O waxt na kou de taleve birr vi; wertê dinu esker de her waxt qewga biyenê. Hukmat, seveta na televe zof esker rusnay vi Mamekiye. Eskêr her ca kerdênê sae; qol estênê ser.

Rozunê paiji ra rozê Muxtarê Mirigi wast qeraqol. Vake ke “kês dewe meşêro, meêro”. Muxtari vake “xevere dewe dime”, kêşi gos nêda. Dewiji ve Muxtari ra bêçare vinetê. Qazantu ve televizyonu ra vake “Eskêr Mamekiye de operasyon keno”.

Dewijê Mirigi dudil de vi; dewunê vinu de çî biyo; çî nêbiyo nêzonênê; tersenê. Muxtarê kokim zof sono qeraqol ke destur bijêro; şêro dewa ho; destur nêdano, bêçare peyser yeno çê ho. Muxtar nêsono; hama çê Işığı ra lazo pil Ali dijdia kêşi ra thoa nêvano; heserê ma u piyê hora darino we sono dewe. Qomê ho cira vano “meso”, “to kisenî”, o gos nêdano, sono.

Pêrodaisê eskeri ve televu ra ki qedino; Muxtar ve dewuzu ra o waxt hona sonê dewa ho. Sonê, hama mêşiyenê, nêdiyenê daina rind biyenê. Dewe dewe nêviye. Her ca vesnay vi; boni pêro rıznay vi; velg u vas pêro bi vi şao sote. Na çê koti vi; inu ra az nêosenê. Maina Ali Xıdırî ki wertê dewe de ramerrediaiye viye. Vilê Maine ra hurendia qersunu ra gonîa ke ama, harrd de biya gole.

Çê Işığı ra, lazê huyo qız, o waxt esker de beno. Eskeriyê cane dey xelesnay vi. Na gêzev, eskeriya Silemani ra dirê roji ra avê, hona qediay vi. Sae ke mae, pi, wae, bîra, ciranê ho sırr bi vi. Kata şî vi; se bi vi; kêşi nêzonênê. Heni zonênê ke harrd biyo letey tey biyê vindi. Bîraê huyo pil ki seveta ma u piyê ho şîyo dewe, reyna peyser nêamo. Sileman bêçareo; terseno; nêzoneno ke se bıkerê. Ravêr, “Komela Heqa Mordemu” na ke Meclis de, aê re mektuve rusneno. İsteda ki dano Savciye Mamekiye. Pers keno; vano ke “Çê ma se vi; kata şî; weşîê; kami kıştî?”. O waxt, zof eskêr amey vi Mamekiye; taê Bolu ra amey vi. Pêro komandoy vi; eve helikopteru amey vi.

Serra 1994ine de, asma paijia wertiyê de sonê malî; meitê Ali nêjdiye dewe de, bînê rîstîme de vinenê. Xeyle waxt ra avê merdî vi. Dîsmenê ho ki çîne vi. Kami kıştî vi? Dewa ho şîaene, bi vi sevevê canê dey.

Savciyê Mamekiye, Ali ça kışıyo, kami kısto, sevev nêdi vi. Savci, nosta rusneno, eskeri ra pers keno; “sarê na dewe se vi; sîma uza de qol esto, nêestê, na merdê masîma kısto?” Eskerîkî cûav do “ma

uza qol nêesto; xevera ma çina". Eke eskeri qol nêesto, xevera ho çina, ça nêverda mîlet dewa hora vejîyo? Ça nêverdo kês xevera mordemunê ho do? Na dewe kami vesna; na qul kata şîyo ? Ali, kami kîstî vi? Maine kami kîstî vi? Perşî zofîê, cûavi çinê.

Anqara ra "Komela Heqa Mordemu", Savciyê Mamekiye rê mektuve rusna; pers kerdo. Namê Reisê "Komela Heqa Mordemiu" Sabri Yavuz vi. Nu mordem mebusê suka Kırşehiri vi. Nu mordem omrê hode Mamekiye ni ame vi; Mamekiye nêdi vi. Na dewe de se bi vi; her ca çituri bi şao tari; ğeyal bile nêkerdenê. Ey çî zonenê ke Mirig de hata nûka se biyo; nae ra avê mîlet çituri qırr kerdo; mîleti çî zametî ontê. Çêna Duzaliya hire serrêne çituri rindek niadenê, jê vilika usari viye, ey çî zonenê.

Rozê, asma zımıstonia virene 27ine de Silemani rê Anqara ra cûav ame. Reisê komele vatenê ke "na qulo ke biyo vind, haqa dinu de kês thoa nêzoneno, ma thoa nêmisayme; ma heni khav keme ke televê ke bırr derê, ine tey berdê."

Ver ra nat sarê Dêrsımı zof zulım diyo; zof zametîye ontâ; zof derdi diyê. Na dewe ki '38 de xeyle zulım diyo; nafaki na ğezevo peen diyo. Sarê dewo ke şîyo dewa ho, vano dewe de non thoraq vêso; ğênım vêso, boa vêsai yena. Dewe heni vêsa ke her hetê ho biyo şao sote. Her ca biyo page.

Mîletê Mamekiye, dewujê dormi, ğezevo ke cırê biyo, ey qesey kenê. '38 de zof mîletê Mamekiye biyo vind. Taê naynu rê vanê "belkia estê zerre"; taê vanê "i endi şî, ninê"; taê ki vanê "nu qederê Mirigio, her waxt pukeleke ke amê, domonunê Jêle cêna tey bena..."

Savciyê Mamekiye jêde nê; dı asmi de delilê ho kerde top; vajifê ho qedena. Savci vatenê ke "na ğezev ke kami kerdo beli niyo." Xıdır, Elife, Yetere, Xatun Işıke u Duzali, Gulizare u Dilek Serine ra vindi biaê. Vatena Savci ra gore; "iyê ke na mîlet kerdo vindi, namê dinu ki vindi biao." Lazo pil Ali Işık kami kîsto o ki beli niyo. Defterê mekemi de leê namunê inu de noşay vi ke "ni vindi biaê."

Serra 1990 de, zu Mamekiye de nê; Tırkiya de zovina suku de ki xeyle mîlet biyo vindi. Kıtavu de na serre "serra vindi biaena." Taê karê ho çineviyo; taê feqir viyê; cokaro welatê hora vejîyê, şîyê; reyna kêşî cıra xevera nêgureta. Heni mîlet biyo vindi ke wairunê na mîleti çarejî otoboz de diyo, iyê ke biyê vindi resmê dinu nê

ve dormê otoboji ra cave ca suku pêroine ra fetelno. Îyê ke biyê vindi pêro na sevev ra vindi nêbiyê. O waxt zof mîlet qereqol de biyo vindi; endi mîleti vatenê ke “iyê ke sonê qereqol, reyna peyser ninê.” Na ruval ra Reisê Tirkia Sileman Demirel vatenê ke “nae ra tepia qereqolu heni vırajime ke dêşi pêro camu ra vê; zerre de çı beno, çı nêbeno, her kês bıvino.”

Vindbiaene, jê binê quya bêbine mendena. Ne vırendia ho, ne peyniya ho esta. Mordemê dinu heroz venge dinu hesnenê. Na vınetena hata merdene sona. Na vindbiaene, merdene ra daina gırana. Îyê ke merdê, mezela ho esta; caê ho beliyô. Yê nine caê ho çino. Wela hard u dewreşi ninê rê jêde diya.

Ewru, “Vindbiaê Mirigi” des serri derê. Eke Dilek Serine wes viyenê nıka des u hire serri de viye. Xıdır Işık nıka “khalo kokım” vi. Tornunê horê sanıki, domonê horê ki kılami vatenê. Ali muradê ho nerest; nıka belkia zewejıay vi; domonê ho bivı. Sarê Mirigi eke wes viyenê Jêlê ra mınnete kerdênê. Derê Roji de wılıku kerdênê ra.

Esmer, des serrio yi vindi biaê. Mamekiye de vanê ke “awa ke amê sarrê dinu serde sarrê dısmeni ser meêro...”

Mebusê Dêrsımı

Tırkia de parlamento viren, waxtê Împaratoria Osmani de, ser-
ra 1877ine de, eve qesey kerdena padişah ra biyo ve ra. Endi, nae
ra tepia “parlamento monarşi” ame.

Parlamento vireni, jê nikaen iye ke pêrê ho estê; malê-mulkê ho
estê, parlamento dine vi. Padişah, kami ke wast o guretenê Mec-
liş. Homete Tırkiya ke o waxt mekteve nê şî vi; thoav nêzonenê;
bê fam vi. Mejilê na parlamento vireni serre ra jêdê nêvi. Na par-
lamento ra her itiqat ra; her mîleti ra zof qul bi. Îyê ke dinê ho Îs-
lam nêvi; parlamento de hireyinê ra jû vi.

Padişah Abdulhamit, nêwastenê ke parlameto bî vo. Hama o
waxt, zovina dugelu de mîlet sare darde we; heqa ho wastenê; çimê
hometê Osmanlı ho ki bi ra. Padişah, parlamento de her çi jê vate-
na ho kerdênê; hem ki mîlet xapneno; sae ke na parlamento seveta
hometa ho gurino. Hama heni nêvi; hora mîleti xapîtenê. Padişah,
hen xıravînê vi ke, na parlamente ra bile sevr nêkerd; çeveri heni
ca da ke, reyna hiris sere ra nêbi.

Serra 1908ine de reyna parlamento diyînê bi ra. Namê ney “Mec-
lisi Umumi” vi. Na padişah, meclise vireni kerd qapa; oncia eve qe-
seykerdena dey bi ra. Seçimê na parlamento de hora camerde ke
vişt phonc serr qedena inê rey denê. Ciunu; feqîru u iyê ke qamçı
nêdanê heqa dine çine viyê ke rey bîde. Na dewran hata Cumuri-
yet ra sana pê şî.

Desım ra hem waxtê Osmani de; hem ki Cumhuriyat ra mebus
şiyê parlamento. Hem waxtê Osmani de hem ki Cumhuriyat de
Reisê Parlamento kam ke naskerde yi wastê parlamento.

Siftê Lütfi Fikri Bey mebusê Desîmî vi. O ra tepia Diyap Ağa, Meço Ağa, Mîstafa Bey, Ahmet Ramiz Bey, Hasan Hayri Bey u Abdullah Tefvîk şîi meclis. TBMM jüyînê de phonc tenê mebusê Desîm guriyê. Na dewra ra tepia lazê Apê Fikri Bey, Feridun Fikri Düşünsel u Ramiz Tan şî meclis. 1935 ra hata 1950 ra parlamento de Desîm ra kes çînê viyo. Seveve ney, tertelê Desîm vi. Na tertelê, hen tertelê gîrs ke ne suke mend bi; ne de tho a.

Pêro mebusê Desîmî ya ağaê ya ki beg vi. Her waxt niya bi. Na mebusê Dêrsîmî jêde ho Xozat ra vi. Na hal tesadûf niyo. Çike; taê aşîru Xozat her waxt Hukmat ra nejdi bi; pilunê na aşîru meclis de bi.

Mebusê mao vîreni Lütfi Fikri Bey efkat vi. Zof mordeme zonaêg u baqîl vi. 1872 de Estemol de ame dina. Ma u pi ho Mamekiye ra Qîsîla de dewe Qîl ra vi. Paris de mektevê huquq wend. Eve namê “Îlmi Hükûmette Osmanlılara Bir Nazar” jü kıtav nusta. Seveta na kıtav ra ihbar kerd Padişah ra; des u çor asmi ceza da cî. Xeylê guriya; xeylê suku de kar kerd. Mîlê ke sero balisna de domoni de wendenê danê, o mîlê ra sıra mektev vîrast. Seveta na kar ra Padişah nafakî silvîsê Tortum kerd. O, caê silvîs nêşîyo; ramo şîyo dugelunê tever. Xeylê sera dugelunê tever de mendo; 1908ine de peyser ama Tırkiya. Çike; o serra ef vejîyo. O serra de “Mebusê Desîm” bi; şî parlamento. “Hürriyetperver Mutedil Partisi” sana pê; qazanta “Tanzimat” vet. Na qazanta de nostey vejîya; na sevev ra phonc serra cîrmê huy oncia ceza gorete. Mordemunê dey cîra vato “so huzurê Padişah ef bivaze”, ey ef nêvasto.

Lütfi Fikri Bey, mebusenien ki qedena o ra dîma, heşt serro Serverê Baro Estemol kerdo. Her waxt heqa hometa ho hizmetê rînd kerd. Parlamento de sîfte ey qalê heqa reye hermetu kerd; oncia sîfte ey parlamento de qalê ejîat-şesat kerdênê ard ra zon. U, mordemê heni roştberê vi ke o zomoni de zovîna dugelu de parlamentoy de bile çîyo nîanen qesey nêbiyanenê.

Ma, Diyap Ağay ve Mîstafa Kemal zerre faytone de resme ho onto eyra naskeme. Mavene dey ve Mustafa Kemal ra zof rînd biyo. O ki Xozat rao; reisa aşîre Ferhat Uşağîo. O ve Mustafa Kemal suke ve suke xeyle feteliyê. Xerve Xeleşîê de ekserê Rûmî ke amê nejdiê Anqara, u waxt Mustafa Kemal Diyap Ağay ra vato “ma ke bierimê Dêrsîmî ke Dêrsîmî ma danê we?” Diyap Ağay ki vato

ke “ma tara, caê nêsome, ez son Desım ra aşırı ho con, yon, yi ma xelesnenê”. Cematê Lozan ki bi uza qesey kerdênê jüyêde vato “dinê, imanê, nesle u hometa ma jüyê”. Eve na qeseykerdenê ho phoşt da ve İsmet İnönü.

Wertê 1920 u 1923 de Mıstafa Ağay (Öztürk), Mıstafa Zeki Bey (Saltık), AbdullahTevfik Bey (Gençtürk) u Ahmet Şükrü Kulualp mebusên kerdê. Mıstafa Zeki Bey, mektevê herviyê sınıfê aşirê wendo. Waxtê “Tertelê Qoçqiriye” de, meclis de cemaat biyo ra; na cemate de Mıstaf Zeki Bey vato “kes qırr me vo; dewlete inu ef kero”. Na mebuse ra Tevfik Bey ki meclis de vato “Quran eve zonu Tırki bıvazo”, hama meclis qewl nêkerd. Waxt ra adıma nu mebus, seveve dest etsene Seyit Rızay ra mekêmə Diyarbaqır de heşt asmi heps gureto.

Wertê Mebusêna Desım ra taliyê Hasan Hayri Bey şao. Na mordem, mebusen ra avê esker vi; hata serra 1926 de bile rütbey bi-anbaşien gureto. Diyarbaqır de qol seveknaênê Mıstafa Kemal de vi. Waxtê cematê Lozani de phoştat da ve İsmet İnönü. Serra 1924 de partiye ho vurna; CHP ra şî TCF. Seveta naskerdeanê partiye newuyê ho u seveta rey estenê ama memlekete ho Xozat. Ita Seyit Rızay ra ame telewe. Na telewe amaenê hukmat qeê wes nêame. Hasan Hayri Bey, serra 1925 de asma payize wertê de est dare. Vatenê mekeme re gore; phoşt da ve Şeyh Said.

Feridun Fikri Bey ki mordeme Lütü Fikri Bey viyo. 1923 de qazanta de vato “marê rejimê İtalia (Mussolini) lozıma”. Na mebus ki efkato; qanunu nizamı zonêno. Hama parlamento de Mamekiye sero ki cemat kerd; bêveng mend. Parlamento de “Qanunê Mamekiye” ki qesey biyenê o heqa welatê hora thoa nêvato. Halbı ke o waxt, jê na qanun, dina de bile nêoso. Mebusê hometa Muğla bile na qanuni sero lez kerdo; hama fekê Feridun Fikri Bey ra çekuyê nêvejiyo.

Feridun Fikri Beg serre 1924ine de wasto ke miletvekilê Dêrsimi vo, na ruval ra amo Xozat, wasto ke propaganda bıkêro. Hama zof aşirê Dêrsimi ney ra qariyê. Hata nustoğê qezeta “Hurriyet”e Enis Berberoğlu vano ke “na aşırı qol esto ney ser ke vekil nêvo, Feridun Beg ki na ruval ra remo.” (*Niadê, Hürriyet, 6 Eylule, 1999*)

Cor çıyo ke ma nusto tarixê Dêrsimi ra jü pelga. Ni mordemi tarixê Dêrsimi de mordeme de ruvalê Nana ra zofetenê ho hem

seveta Dêrsımı, hem ki seveta Tırkiya karo de rınd kerdo, gamiê de hewli estê.

Îyê ke amrê hode hem seveta qulê ho, hem ki seveta qulê bini çiyê de rınd ardo meyda, inu kêş ho vira nêkeno!

Dewleta Xoriye

Dire asmi ra nato ke hadisa Şemdinliye sero qesey beno. Na qeseykerdene de dewleta xoriye sero zu ki kontrgerilla sero qal yeno ra. Çike, na hadisa de dı subayunê dewlete bombey eşti vi dukanu, heto bin ra ki davançey nay vi mıleti ra. Na hadisa heni eskeri biye ke serverê hukmat Erdoğanî vake “na hadisa lokal niyo”; temsılkarunê eskeria bile vake ke “Şemdinliye de jêvegi estê.”²

Na hadisa ra tepia se bi? Mekemi, çawiso ke qersuni vornay mıleti ro, o verda ra. Heto bin ra ki, ses mordemiê ke na mordemê eskeria pê gureti, mekemi i ki eşti zerre. Heqa naynu de dewa kerde ra ke “ni dewleta ma kenê letey.” Mekeme wazeno ke hata merdene hepıs naynu do. Na mekemeo ke na ses mordemu rê dewa kerde ra, pê jêvegu, pê mordemunê eskeria nêşikiya. Çıturi pê bışikiyo! Serverê eskeria vake ke “ni mordemê rındiê.” Peyê coy beli bi ke na hadisa ra tepia ordiyê Tırkia halete da ve naynu ke “naynu karo rınd kerdo.”

Raştia xêyle waxto ke nustoği vanê ke zerrê dewlete de jêvegi estê, na jêvegu ra ki “kontrgerilla” vanê. Na serrunê peyenu de taê ki na kontrgerilla rê “dewleta xoriye” vanê. Yanê vanê ke “dı riyê dewlete estê, riyo zu eskerao, her kes vineno, çikê bêqanun hereket nêkenê, riyo zu ki dıjdiao, her kes nêvineno, çike karê ho bêqanuno, dıjdiao.”

Des serri ra avê ki kontrgerilla sero qesey biyenê. O waxt Susurluk de zu qeza bivi, na qeza de zerrê zu mersedese de zu mudurê

Tırki de “çete” vanê.

emniyeti, zu vekilê mîleti, zu ki zu qetilciyo faşist Abdullah Çatlı pia vejia vi. O waxt her kes sas bivi ke çituri beno ke zu qetilciyo ülküciyo ke dewlete her ca de sae kena ke pê bijêro, eve zu mudurê emniyeti u zu vekilê mîleti ra pia zerrê zu mersedese de têlewe de benê? Peyê coy vejia werte ke na Abdullah Çatlı memurê dewleto; hem ki 1975 ra nat operasyonunê dewlete de ca gureto. 1978 de, waxto ke Anqara Bahçelievler de hot televê TÎPçi kışiay, wertê kistoğunê naynu de Abdulah Çatlı ki bi. Na tarix ra tepia qanun ra gore Abdullah Çatlı sae biyenê ke pê bijêriyo! Yoxro ke raştiye de o sae nêbiyo ke pê bijêriyo; ey seveta dewlete eve emirê dewlete, karê huyo qafçıl devam kerdo.

Susurluk ra tepia qomunê Tirkia wast ke kontrgerilla werte vejiyo. Kontgerilla u aê ke suzê ho esto hesav bîdê, ceza ho ke çıka bioncê. Hama nia nêbi, çike Tirkia de kontrgerilla dewlete ve huya. Kontgerilla ke se kerdo, xevera dewlete biya, her karê ho eve emirê dewlete kerdo.

Dewleta Tirkia ke saniya pê, o tarix ra nat kontrgerilla biya. Kontrgerillaci u karê huyo viren, Cumuriyeti ra dî serri ra tepia kerd. 1925 de, idarekarê TKPy Mustafa Suphi ve 15 olvozunê huya Qeredengîz de kışiay. Ni, eve emirê Anqara kışiay. Qetilciyê naynu Osmano Leng (Topal Osman) ve mordemunê huya vi. Ni, kontrgerillaê i waxti vi. Waxto ke Qoçgiriye de domoni, kokîmi, hermeti, Kırmanc-Elewi pêro hetê ra qirr kerdî, qetilci oncia na Osmano Leng vi. Tavi, waxto ke Osmanê Lengî wast ke her çi esker a kero, nafa ki hukmatê Anqara o kîst. Osmanê Lengî her karê ho eve emirê dewlete kerdî vi, hama waxto ke dewlete o kîst, her suz kerd ra dey ser. Vake “her çi ey kerdo, suzê dewlete çîno, dewlete ceza dey dê cî.” Tavi, nu sıyasetê dewleto, ey qe thoa ki bêxevera dewlete nêkerdî vi.

Onci o waxt hona ke MÎT çineviyo, hurendia MÎTi de dewleta MAH no ve ro. Na MAH ki jê MÎTê nîkaeni viyo, seveta menfatê dewleta her karo bêqanun kerdo. Ezê na MAHi, tertelê Qoçgiriye u tertelê Dêrsîmî de ki guriyê. Dewlete o waxt, hepîsxanu de çıqa qetilci ke estê pêro vêrdê ra, ceza dinu ki ef kerda, taê ki mîleto sîvil diyo, cîra vato “biêrê marê biguriyê, pia Dêrsîmî ser erjîme, sîma serbeştîê.” Eve naynu mîlet do ve qirrkerdene.

Qanunê 1930, Nûmê 1850, Paragrafo 11 nêpîs ra gore, “Sîvilê ke serra

1930i de, Hazirane 20 ra ve Gağane 10ine muitê Pulemuriye de, tek teyna ya ki eve olvozuna mîlet kîsto; çêy tolan kerdê, i bêsuz saê benê; ceza cîrê çîna." (Niadê; "Şeyh Said'den Dersim'e", nustê Ayşe Hür'e, Radikal İki, 12.2.2006) Eve na qanun mîletê Dêrsîmî kîstene biyo serbest.

Dewlete, eve kontrgerilla aê ke mîslîmanî niyê, i ki dê ve qırkerdene. 1955 de, paiza vîrene 6-7ine de Estemol de çê u dukanê Xîristîyanun u Musevîu oncia na kontrgerillau rîznê, kerdê xîrave. Xeyle serru ra tepia general Sabri Yirmibeşoğlu zu qeseykerdena hode vake ke "na hadîsa 6-7 Eylule de ki kontrgerillaunê ma karo de rînd kerd." Vejiya werte ke na hadîsa ki oncia kontrgerilla dewlete kerda.

1970 de ki kontrgerilla guriyenê, o waxt unîverstu de televê çhepçi u maylîmê çhepçi kîstênê. O waxt na kontrgerillay leto jêde ezê MHPy vi. Kızıldere de Mahir Çayan ve olvozuna ki oncia kontrgerillau kîst. Na peyê, coy xêyle serru ra tepia Kenan Evrenî vake "operasyonê Qızılderêy kontrgerilla kerd."

Kontrgerilla hata 12 Eylule ke karê ho dewam kerd. Karê ho heni ke rînd kerd, peynîye de ard hesav, eskerîa rê ki bî mane, na ruval ra eskerîa 12 Eylule de, dest na ro hukmatî ser. Phoştîa heni ke qewîne vîye wast ke İzmir de Ecevîti bile bîkîsê.

1990 ra tepia kontrgerilla dustê PKKy de guriye. Vanê ke na hetê Kurdu de, isono ke kîşîyenê, na kontrgerilla kîsto. Jê Abdullah Çatlıy, Yeşîlî ki (Mahmut Yıldırım) na hetê Kîrmancun u Kurdu de mîlet kîsto; dewlete rê heni xîzmete kerda. Peyê coy vejiya werte ke na kontrgerilla teyna dewlete rê nêguriya; eroin ki roto, dîjdênî ki kerda. Yanê zof karo xîravîn kerdo.

Na serrunê peyenu de serverê hukmatê vîrenî ki heqa kontrgerilla de qesey kenê. Nî pêro ki "kontrgerilla esta" vanê. Demirelî nîa ki vake "heya dewleta xoriye esta, a ki eskerîawa."

Eke zu dewlete xoriya, a dewlete de hukuk çîno. Dewleta xoriye de hukuk nêbeno. Kontrgerilla, qanun u hukuk nas nêkena. Rasta ho awa ke dewleta xoriye dewleta de tariya.

Kırmancıye de kaê domonu

Domoneni weşıya isoni de zof cao de hewl cêna. Çiyo ke waxtê domoneni de amo sarrê isoni serde, teşîrê i çiy wêşıya peene ya ki axırıye de zofo.

Waxtê domonêni de taê çi zof muhimo. Zerrê çêi de domon çituri beno weiye, çituri tervia beno, huzîrê zerrê çêi çiturio— ni pêro-pia pilenia domoni sero zof teşîr kenê. Weşıya domoni de çiyo de muhimo bini ki kayo. Kay ‘ke vake, çiyo ke domoni pê kay kenê, o yeno delğê isoni.

Tainê ra gore, kao ke domoni kenê, dina pilu mısнено ‘ra cı. Tainê ra gore ki, dina domonu keno hira, cîrê yardım keno ke, domon dina huya tenge ra bivejiyo.

Heni inam beno ke, zof waxto khan de verê coy Haqi kay pêda kerdo. Çiyo ke ey pêda kerdo, namê ho biyo pêdakerdena kay.

Çiyo ke pê kay biyo, kêmeru ra ya ki qîlu ra vîrâjiyo. Ewro ki hurendia dinu tîrenê ke eve ‘pil’u gureenê, inu ‘ve otomobil u çheku ra gureta.

Zonê made seveta çiyê kay (oyuncak) taê namey estê: kaykerdike (kaykerdik) , thıtiki (thıtık), bazeçi (bazeç), lobeti (lobet).

Zomono vîrên de çiyo ke domonu pê kay kerdo, o wertê hode teqas kerdo. Ewro ki endi dukanê gîrşê ke seveta domonu çiyê kaykerdişi yanê thıtiku rosenê, i estê: dukanê thıtiku (oyuncakçı dükkanları).

Tarîx de dewletunê zalimu çituri ke ma u pi kîstê, domoni ki heni kîstê. Hitleri Yaudi, Asîqi (Çingene), sosyalist u qomunîşti odaunê qaji de xeneknê, vêsênê. Peyde domonê ke vêsê, çiyê dinunê

kay, thıtıkê ho mendê. Na çiyunê kayê domonu yanê thıtıku nıka Alamanıya de mısnenê 'ra mıleti ke, kistoğ u qırkerdoğunê domonu ho viri ra mekerê.

Çı hêf ke na hal ewro ki zof nêvuriyo. Îsrail u Hemılka bombu vornenê Filistin u Iraqî ser. Terorişti ki cadu de, otobozu de, veywu de u caunê binu de bombu peqnenê. Cüamerdi, cini, domoni kışinê. Her roz televizyonu de vineme ke, bonê ke rıjiyê, domoni binê inude çıyo ke pê kay kenê inu, thıtıkunê ho sae kenê.

Çıyo ke domoni pê kay kenê, koto film u romanu. Çıyo ke filmunê domonu de nêvurino, kaê domonuno. Caê kay u çiyê kay edebiyat de hirao. Nustoğ u sairu zof alaqa mısno 'ra ve cı. Vajime ke, Tırki de kılamunê Ülkü Tamer, Sunay Akın u Nazım Hikmeti de kaê domonu sero zof çi esto. Nazım Hikmet zu kılama hode vano ke, "Çıyo ke mı Memedê horê rusno, va pê kay bıkeru, na sodır peyser amo."

Ewro her caê dina de çıyo ke domoni pê kaykenê, jê zuminio. Hemılkanu çıturi ke her çi gureto binê bandıra ho, çiyê kayê domonu sero ki hukm ramene. Na serrunê peenu de çiyê kayê domonu sero dugela Çini ki zof rae gureta.

Dugelunê binu de ke çı esto, nıka Mamekiye de ki esto. 'Cindy Baby' ya ki 'Miki Mouse' Hemılka de vırajino, ita Mamekiye de ki her ca de roşino. Hama waxtê vıreni de heni nêvi. Hata 1970 Mamekiye de odet u torê dewızu bi. Hata na waxt thıtıki, yanê çiyê kayê domonu ma u piyê ho ya ki domonu eve ho vırastê.

Dêrsım de çiyê kayê domonu seveta lazek u çêneku viyo. Na çi taê teyna seveta lazeku viyo, taê ki teyna seveta çêneku viyo; taê ki hem seveta lazeku, hem ki seveta çêneku viyo.

Çênu leto jêde veyvikê ke dar u paç ra vırajinê, pê dinu kay kerdenê. Namê na çiyê kay, hetê Niğda de 'güççe'o, hetê Erzurumi de 'korçak'o, Tırki de ki 'bebek'o. Namê na çiyê kay made ki 'veyvika'. Veyvikê pili u veyvikê qiji vırajıyenê; zu ki domonê ho vırajıyenê. Çênu kozık ki vırastenê u tede kay kerdenê.

Çênu dığaskane verde ki kay kerdenê. Çênu dığaskane verde vatenê, "Bierê, khadi kay bıkeme." Gegane lazı ki tey kay kerdenê. Khadi nia kay kerdenê: Çêney biyenê dı qelfey, lazı ra jü biyenê veyvıke, qelfê jü dot ra deşti dênê pêro eve qeyde vatenê, "Khadi, Khadi, heyranê khadi, derxvanê khadi, khadi, khadi, khadi..." Qelfê bini ki

dot ra deşti dênê pêro, oncia heni eve qeyde vatenê, amenê eve o qeyde veyvike wastenê. Hurê nêamenê, xafilde biyenê ve veyvike 'ro ke, biremnê, qelfê bini ki veyvike cı nêdenê, eve o tore kay devam kerdenê.

Lazu gegane uşira de derge vetenê, kerdenê wertê polunê ho, jê ostoni nistenê 'ro cı, vatenê, "Çü qıro, çü qıro!", heni ramitenê.

Gegane ki 'phiji' kay kerdenê. Phiji nia kay kerdenê: Gılê darıku pê dariyê kerdenê thuz, caê hardo nerm ke di, tekê jüy phizê ho pêt kuyenê hard ra, çıqaşi ke xori bişiyenê war, hondê rınd biyenê, tekê bini ki phizê ho kuyenê i phiji ra ke waro do, eke dênê warro, o phiz biyenê yê dey, ao bin şiyenê newê phiz vetenê ardenê, eve o tore kay devam kerdenê.

Çırrê: Kayê lazekuno. Na kay nia kay beno: Laji benê dı qelfey, qelfo jü linga ho nano 'ro zu kêmere ser, qelfo bini ki inura duri zu kêmere vineno, linga ho nanê 'ro ae ser. Her qelfey ra wazenê ke şêrê linga ho kêmera dotene ranê, ae doteni ki dest nanê pa. Hona ke linga ho kêmere ra nêna —na kêmere jê sole gırşa—, ae dotenu ke dest na pa, o vêseno, kay ra vejino. Nê, nê ke, linga ho nêve sole ra, kay cêno, kay endi qedino. Hama linga ho a kêmere ra naene heni ret niya. Cokaro ke, zu 'ke ame ke linga ho kêmere ra no, verdanê dime ke, dest panê. Gegane heni verdanê dime ke, peqenenê benê.

Lazeku na çaço peen de ki tope kay kerdenê. Eke şiyenê bijêku, şiyenê gau tope tey berdenê, caê ke raste bi, uza horê tope kay kerdenê. Hama rozê Îmamu de ke kay kerdenê, pilu vajiyenê pede, vatenê, "Ero, na Îmamu de tope kay mekerê, na tope hêjıdu izat kerda, o sarê Îmamu viyo, inu pê kay kerdo."

Kêmeriki: Kêmerıku çeney ki kaykenê laji ki kaykenê. Eve phonc kêmeru kaykenê. Phonc kêmeru çinenê we, eke kêmerê kireji vê tenena ret beno. İnı pê kêmera de çipe tasenê kenê gulêrkın, pê kaykenê. Eve dı tenu kaybeno. Teko virê kemeru erzeno hard cıra jüye cêno ho dest, tekê bini ra vano "xalê ho vaze". O, jüye mısreno ra cı vano "xalê mı nao". Ao ke kay keno, bêçıka nisanı erzeno ra peê bêçıka werti eve bêçıka pile ra jê pırdi hard de nano ro. Kemeru ke gureta ho dest, ae erzeno hawa, eve o dest kemeru tek ve tek binê i pırdi ra erzeno. En peyniye de ki xali erzeno. Honde ke şikiya xali duri erzeno. Çukê xali ke nêjı de vıraşın bınê keme-
 Çukê xali ke nêjı de vıraşın bınê keme-

hawa destê ho binê pîrd ra beno xal cêno ano. O waxt kay o cêno.

Deva: Laji kaykenê. Sarrê vasturiye pê paç pisenê, nat-dot di aynu nanê pa, i çimê huyê, derjêni ki kenê gilê vasturiye ra, di teney astir oncenê ho, ho sero derzenê, vasturiye ki hetê veri de kenê ho dest fetelinê. Zu ke pêskarê civo pê gilê vasturiye danê pîro.

Sert: Laji kaykenê. Jê helqa nisenê ro herkes verê hode çiyê nano ro, nu puç beno, paç beno, sewqa bena. Zu çiyê (ğezal) keno ho dest, destê ho binê puçi ra, binê paçi ra, binê sewqa ra fetelnen o çiy o ke dest dero ey binê çiyê de nano ro. Aê bini ke zona binê çiki dero, cêno na raê ki o fetelnen o.

Tur: Hem laji hem ki çêneki kaykenê. Domoni pê destê zumîni cênê benê helqa, çok danê nisenêro. Zu ki dîsmale cêno ho dest, dîsmale giredano kêno gîpkin, dormê dinu de yeno sono. Dîsmale dano jû ro lewe de nano ro çerexino yeno hurendia deyde nisenoro. Ao ke dîsmale gurete, nafaki o çerexino.

Kiremit: Laji kaykenê. Soluku nanê pêser, nêjdiyê 5-6 gamu de duri ra thuze oncenê, zu pê i thuji ra tope (na tope paçu ra virastenê) kuno i solu ra, solu rîzneno. Aê bini ki sonê i solu tepia nanê pêser. Na mavên de ao ke tope kuya solu ra rîznê, nafaki a tope cêno kuno inu ra. Hora ke kuye jû ra, o vêseno. Eke cînêgînê o devam keno. Soli pêro ke nay ro pêser qedenay kay cêno.

Kemera Khuçi: Laji erzenê. Kêmera guji, hermi serra ki erjina, binê qoru ra ki erjina. Binê qoru ra nia erjina: Zu sole cênê, pê hurdi destu binê qorunê hora erzenê. Kami ke viarnê kami ra. Hermi serra ki nia erjina: Kêmerê cênê destê ho, finê hawa dustê hermê hode erzenê, kami ke duri estê.

Firre: Laji ki, çêney ki kaykenê. Zu çîmunê ho cêno hata deşîne moreno. Na mavên de aê bini sonê ho danê we. Ao ke çîmê ho guretê, hata deşînê ke mord vano "firre" çîmunê ho keno ra. Aê ke ho dardo we sono inu de niadano. Eke di, cêreno ra yeno cao ke çîmê ho gureti vi, o dust de dest nano dês ra. Hona ke dest dês ra nêno, aê doteni ke dest na pa vêseno. Nê nê ke rew dest na dês ra, ao ke verdano dima, o vêseno.

Koçmek: Laji kaykenê. En senik di teney kaykenê. Koçmek dar ra virajino. Peyniya lay kenê helqa, kenê beçika huya werti ra, gilê lay ki peê mîxi ra, pilosnenê koçmeki ro. Koçmeki pê erzenê hard, la ke bi ra, koçmeki pîrd de çerexino. Ao bini ki koçmekê ho eve

o tore kuno koçmekê dey ra. Eke kuya pa, koçmeko bin gegane şikino, eke meşikiyo ki beno yawas, vındeno.

Padigas: Kayê lazekuno (cüamerduno). Çüyê anê, dı teney nat-dot pê cênê. Qelfê na heti na het ra vırare fino zumini ra, pê zumini cênê, qelfê du heti ki pê aê dotêni cêno, zumini ra benê helqestê. Aê virenê ke pê çü gureto lingu sanenê zumini, zumin kas kenê, kami ke kam ont ard. Na kay ki nia kaybeno. Na kay dıgaskane verde zof kaykenê.

Gudi: Çeney ki kaykenê, laji ki kaykenê. Zımıston ke vore vorê kay benê. Domoni gudu kunê zumini ra. Vore gude kenê, kunê zumini ra. Geganê benê dı qelfey, gudu kunê zumini ra, kami ke zor da kami. Zor ke da qelfê dotêni, o remeno. Taê hile kenê; kemeru kenê wertê gude, heni erzenê, nu rınd niyo. Çikê, eke şero caê jü gıno, ey kena seqet. Domoni vore de kaykerdenê ra zof has kenê, seke vore vorê, benê sa, sonê binê vore de ho erzenê we. Gudi ke sanay zumini, geganê wertê vore de zumini danê warro, wertê vore de gêviji danê, ho kenê hit, kenê jê çamuri. Eke şî çê, ma u pi vajinê pede, vanê “tu ça ho kerdo çamuri?...”

Bado: Çeney ki kaykenê, laji ki kaykenê. Verê coy hard de thuze oncenê, çor odu (çêu) kenê cı. Sola de qize cênê, erzenê çêo vırê, tek linge sero, eve tek linge danê pıro erzenê çêo bin. Gereke thuji sero nêvındo. Eve ho tore benê, eke arde çêê çorinê uza de linga ho nanê ro. Tene oroşinê ra, uza ra tepia devam kenê, çêê seşine ra benê tever. Eke bi tever, a sole cênê, ho peyde erzenê çêu. Eke kamiji çê de gınê hard ro, o çê de, sole ke fetelnê amey o çê, o çê de ki linga ho nanê ro, oroşinê ra. Eve o tore pêro çêy ke gureti, kay beno yê dey. Çike, havalo bin nêşikino sole berzo çê dey. Sırê kay de sole ke vejıye tever heni vêseno. Ya ki sole ke şıye çê havalê doteni heni oncia vêseno.

Domoni (çeney ki, laji ki) dorme hode yenê sonê. Jêde ke amey şî, hire ho sono, ginenê warro. Ma u piyê ho vanê “derjêni-goçeni meke, gınena warro!”

Mam: Laji kaykenê. Solê hard de nanê ro, kêmerê ki a sole sero nanê ro, dorme de thuze oncenê, dire gami düri ra onci thuze oncenê, pê i thuji ra solê erzenê kunê pa. A kemerê ke, thuzeo ke dorme de onto, i thuji ra ke vejıye tever, kay cêno. U waxt ey ke se vake, olvozo bin ~~gereke heni bukeno~~ ^{gereke heni bukeno} Sola de/kunê pa, deşti serra ki

kunê pa, pê hurdi destu binê polinê hora ki erzenê kunê pa.

Çel: Laji kaykenê. Zu çel vezenê, nanê ro gile uşire ser, peyê coy erzenê hewa, pê koka uşire danê piro duri erzenê. Ao ke dano piro, eke da piro, ae ra tepia uşira ho hard de nano ro. Ao dotê sono o çel cêno, erzeno, eke ame gına uşire ro, kay cêno. Eke cı nêgînê ki, ao ke uşira ho hard de na ro, cêno hard de hidi dano gilê çeli ro, tene ke kot ra hewa, pêt dano piro oncia duri erzeno. Uşira ho onci hard de nano ro. Ao bin onci sono, çeli cêno erzeno, eke uşire nêgına, kay onci devam kêno.

Cirti: Laji kaykenê. Cırte erzenê, kami ke duri estê. Veyvu de ki kaybena. U waxt cüamerdi kaykenê. Nisenê ro ostoni, verdanê zumini dime, cirtu kunê zumini ra. Na kay tene seqeto. Çike, ostoni serra ke cirti sanay zumini, i cirti isoni maf kenê, kenê seqet.

Darnaçoçe: Hem laji hem ki çeney kaykenê. Zu min vezenê, kunê hard de. Darê ki vezenê, werte tene xori kenê çole nanê ro i mini ser, taê na het de nisenê ro dari ser, taê ki du het de nisenê ro dari ser, zumini çerexnenê, tey ki vanê “darnaçoçe, memliphocê”. Heni çerexinê.

Sımsıme: Zu kuno sımsıme yeno sono. Nat-dotê ho nia dano ke jü ki da piro desto ho ‘ra cı mekuyo. Peyniye de zu dano piro nafa-ki eve ho kuno cı. Kay eve na tore devam keno. Hetu zu ra ki dooli cıninê. Na kay cüamerdi u cenci kaykenê.

Varvare: Jü çıyo de derg cêno, ver sono, aê bini ki her zu çüyê cêno kunê ‘ra têdimê, aê veri çüyê ho gê sarrê ho sero, gê ki nat-dotê hode dano ve alvzunê huyê pey ro. Î ki, çüyê ho nanê ho ver-ra. Veyvu de ki kay bena.

Na kay ki tene seqeto, zu ke na kay rınd mezono, çüyê ke cı gıno beno seqat. Her kêş nêşikino na kay kaybıkero. Na kay cüamerdi zu ki cenci kay kenê. Na kay ra vanê “Varvara Silemanu”, çike Silemanu kaykenê. Silemanu, hezveta de Khuresuna. Na heftê sîma manşetê qazanta made na kay vinenê.

Govende: Pili kaykenê. Pê bojiunê zumini cênê, benê helqa, çerexinê, heni kaykenê. Vanê “bêrê govende kume”. Veyvu de kay bena.

Qanqoli: Domoni qanqole cênê, lone kenê, hetê zu ra kağıta ciğara kenê hit nanê pa, tam ke zeleqiye pa, cinenê. Qanqoli daru ra yenê. Domoni cıra kenê, qıtırê ke maporavê heni cinenê.

Moji: Darunê mojênu ra yenê. Domoni cıra kenê, kenê top, anê pê kaykenê. Hurendia biliu de pê mojiu kaykenê. Tırki, na kay ra vanê “misket oyunu”.

Kırmanciye de kay zofiê. Na sate de hora ni amey delgê ma.

Na serrunê peênu de dewu de domonu pê parçunê bombun u mainu kaykerdenê. Na ruval ra zof domoni merdi ya ki seqet mendî. 27ê asma pajia werti 2002i de Xozat de hire domoni na ruval ra merdi. Na domonu wasto ke pê na parçunê bombu kay bikerê. Hama na kay sarrê dine werd. Ez na nostê ho seveta dine, sîma rê kon halete.

İson eve pısingu ra

Jê mîleti yê heywanu kê tarîxê de hu esto. Heywani wortê hode fek ra ve fek kamîji sanîku vanê, tarîxê hode çîyo kê hu viri ra nêkene çiko nêzoneme.

Wertê heywanu ra caê pısingê serva quli zovinao. Nika pısinga ke zerrê çêi de isoni rê doşteni kena, tarîx de zof thapîkê isoni werdê. Hata sanîkê esta, vanê ke pısingê çêi rozê biyo tulengın, wairê çêi kerdo tever, gıno ‘ro yava, şîyo rastê şêri amo, vato; “ma ‘ve xêr di xalo!”. Şêri hu çarno reê tey niado vato; “ero tı ke wêrezaê mına, ça hondê qız menda?”. Pısingi vato; “tu ke thapîkê quli bıwerdenê tı ki nia jê mı gız mendenê” Yanê tarîxê pısingu hetê ra ki tarîxê isonio.

Gundo khan de mîleti pısingi jiarge saê kerdê. Pısinge, ambarê noni merru ra, moru ra, luluku ra seveknê. U waxt, merrey kotenê ambarunê noni, noni werdenê, isoni cıra nêweşiye guretenê. Mîletê “Gundê Khani” zof bînê teşiri de mendê ke, eke pısingi seveta leyrunê ho canê hu danê, çêo ke teyrê u çêra ke berê zof cao de duri de raverdê oncia raê kenê i çêi ser yenê, avê ginenê po ke zerzele beno.

Gundê Roma de mîleti ke horê kağıti kerdênê ke, sola hu xı-ravîniye ra, nezer ra bisevekno, sola taliyê hu jede vo, i kağıtê ke kerdênê biçimê pısinge de vırastenê. Jü ke hewnê hode pısinge bıdiyenê, vatenê; xêra, mı pısinge diya, hekını esmer jêdinê. Mîletê Mısırio vırênî, çimê pısingu ke tari de bereqiyenê, vatenê nu nisanê tijia ma, wairê ma “Atum-Ra” yo.

Şınate u zagon de caê pısinge gimetê ho zofo. Mısır de qundo

khan de, tağmin ra Îsay ra avê (MÖ) 2000 serre de resmê pîsinge vîrajîyê. Pîsingi resmu de leto jêde nisanê rîndekêni u rînermêniê. Cao ke resmê ho estê, jêdine de, leto jêde bine sandaliunê cîni u de osenê.

Pîsinge, ison rê çîqaşi ke faydê ho esto, hondê ki qîmetê ho esto. Dormê 10 sey serra de, “Qanununê Qîralê Gali” de fiyatê pîsinge sero qeyd esto. Naza de nosto ke, vaa (fiyatê) pîsinge 4 “pence”yê (nu değêrê periyo) u hunerê ho ki bîvîno, bîhesno, merru pê bîjêro, pencikê ho kêmi nêvê, rînd qaitê leyrunê hovo. Oncia naza de, nosto ke pîsinga ke herinê, na huneru ra ke jû kêmi vo, fiyat ra, hîrîne ra jû peyser dîno.

Vatene ra gore, çîyo ke eve roo gemiya Nux Pêxamberi dero meru ra zof zerar diyo, Nux Pêxamberi ki dest kerdo çarê şêri ra, naê sero şêr fîsko u fîrnu ra dî pîsingi vejîyê tever. Vanê na ruval ra pîsingi şîye ro şêri. Pîsinge heywana de paka, her waxt pencikunê hu lîsena, pê rîyê ho kena pak, qîlêrê ke pa wo, pa nêverdena.

“Gundê werti” de pîsingun u wairê pîsîngu sero zof zordariye biya. Zofêri wertê se serra 14-17ine de zof pîsingi qîr kerdê. Dugelê Îngîlîzu de Waterhouse ‘ve çena ho Joane ra çê hode pîsingi kerdê weiye, na ruval ra suz dardo ‘ro cî ke nî deku kenê, peyniya “dewa deku kerdena” vîrene de estê dare. Se serra des u diine de Kîlîsa hêni înam kerdo ke pîsinga şîaê nisanê qeveta seytaîna. Se serra 19ine de bile pîsingi sarrê bîrnê, hêni înam kerdo ke eve na tore sans anê u bereketê hekîni ki jêdîno.

“Gundê werti” de, dîna Xîristîanu de, dustê pîsîngu de na halo negatîvo ke biyo, dîna Îslamu de qe nêbiyo, Îslamîyet de pîsinge nisanê pakêni u rîndeni u oğîri vîya coka ro şêfîqat diyo. Weikerdena pîsinge sero zof qesê Pexamberi (hadîşî) estê. Ewru dîna Xîristîanu de ke pîsinge eve kutîki ra dostê isonê en nêjdi saê benê u çêu de benê weiye.

Ewru her caê Zaponîa (Japonya) de heykelê pîsîngu estê. Taê lîderu pîsîngu ra zof has kerdo. Yê servezirê Îngîlîzu Churchillî zof pîsingê ho biyê. Vanê ke Hezretî Mihemedî ki pîsîngu ra zof has kerdo. Taê nostoğî ki pîsîngu ra zof has kerdo. Vanê ke yê Ernest Hemîngway 37 pîsingê ho biyê. Radloffî vato kê “kutîki dîsmenê zumînê, gost ke dî qewğî kenê hama pîsîngu ke gost dî veng danê zumîni, pia wenê” Türkîya Fransa nostoğ - Yücel Dağlı ki “Qesebendê

Pısingu" veto.

Her caê dina de heni saê kerdo ke yê pısinga şiaê çiyô xıravın de, dekbazu de, cınd u seytanu de alaqê hu esto. Tarix de pısinga şiaê sero qesey zofê. Na serrunê peyenu de Tırkiya de "Cencê Satanişti" ki pısingu sarre bırrnenê heqa nayinu de qezetu de zof xeveri vejînê.

Sanika Evliya Çelebiya ke "Seyahatname" hode pısinge sero vajiya ke, eke Erzurum de pısinge waxto ke bon ra ve bon çing do hewa ra cemediya, rınd zonina.

Çond sey serra ke pısinga ke heto zu ra kerda jiarge, heto zu ra sarre bırrna, heto zu ra noloti arda 'ro cı werte ra darde we, heto zu ra ki cıra has kerdo kerda weiye, çı amo sarri serde ezvan qe sarrê thoay serde niamo.

Waxtê Kirmanciye de Mamekiye de ki pısinge olvoza ison viya. Mamekiye de Pısinge dewu de pê merru, loğun u morru cêna, hem ki domoni horê pê pısinge kay kenê.

Pısinge çê wairê ho zof rınd nas kena. Vanê, rozê Keysu ra mordemê pısinge kerda ve torve arda Mamekiye, pırdê Mamekiye ra vêrdo ra, berda boverê chemi ra verda ra ke reyna peyser ramecero. Şiyô çarşı de xezeliyo, son de şiyô çê ke pısinge hawa verê dey ama çê.

Qesa de pi-khalık u esta vanê; "pısinge ra pers kerdo vato, murodê tu çiko, vato, murodê mı wairê mı çımu ra kor wo". Çıxa-şî ke xêre pısinge esto, taine ra gore ki pısinge bêxêra. "Pısinge ra vato ciyê to dermano, şiya wele kerda ra ser"

Dersim de heywani, çiyô ke eve roo, çiyô ke bêroo qederê ho eve qederê isoni ra juyo. Tarix de thau ra tertele biyê, teviyati ki na tertelu ra naşivê ho gureto, pêro heywanunê birri ki cıra dirveti gureta.

Hadiseê ke 38 u 38 ra dıma biyê, quli, heywani u teviati rê xeyle zerar do. Cao ke quli ra biyo thol, uza heywani ki bêwairi mendê, xeyle teney ki telef biyê.

Milet xeyle waxt eve axuzara dew u gomun u mazrunê ho mendo, doştê isonê en nejdi yanê kutiki 've pısingu ra ki eve axuzara isoni mendê. Pısingi u kutikiê ke dewunê xırave biyaude mendê, cıra taê vesaniye ra merdê, taê ki biyê jê heywanê yavani. Ez wazon ke ita de çiyê biyarî ra wendeğuswiri Hefagan Bîl ra Hemê Mirzê Sili,

38 de eve piêra hora vejino 'ro ko. Asmu ra tepia cêreno 'ra dewa ho ke çê hode reê niado. Eve ters beno nêjdi niadano ke dewa ra qirêo de şia vera cı ame. Demê ra tepia niadano ke pısinga, hona xofê zerrê ho vêreno ra. Pısinge gamê manena ke Hemê Mirzê Sili reso ho erzena vırara dey, perencık erzena tıra, tey kay kêna. Hemê Mirzê Sili, serru ra tepia na mesela tornunê horê nia qesey kerd: "Pısinge sae ke mıra vake; sîma kotîê, biyê vindi çiko, nu sene ğezevo?". Vatena Hemê Mirzê Sili ra gore; zu xone bile gîno po ke nu sene ğezevo.

Ğezevo ke '38 de ama sarrê isoni serde heywani bile bînê teşîrê hode verdê. Ğezevê nîanenê ke '94 de biyê, koy, dere u derxuley u birrî bêmîleti verdê, welatê heywanun u pısingu ki kerdo xırave. Waxto ke dî riyê asmêni gureto, mîleti diyo ke hesê de birrî eve zırrçais antoqê hora vejîyo; eke gîlê koy de qersunê gîna ve çîmê ğezalê ro, eke mîrçîki zerrê dîyê şîay de xenekiyê. Dustê na ğezevi de kutîku, pısingun u mîrçîku ki jê mîleti desinde welatê ho ca-verdo.

Rasta ho awa ke tarîxê heywanu ki tarîxê isonio. Pısingê ke ewru hata zerrê çêi isoni ra biyê nêjdi, qederê ho ki qederê isoni ra gîre-daiyo. Dersim, hondê isoni pısingu rê ki caê izravî ontano.

Hemılka so çê ho!

Jü sere ra jêdero ke Hemılka kota ve Iraq. Vatena Bushi ra gore Hemılka kota Iraq 'ke heqa isonun u demokراسیة biero uza, oncia Bushi ra gore; Saddami miletê horê zulım kerdênê, miletê Iraqi gunê na zulım ra bixeleşiyênê.

Hemılkani, rejimê Iraqi dêm da, Saddam ki pê guret. Hukmato neweo ke niyo ro, eve Hemılkania pia gureno. Qomê Iraqi pêro jê hukmatê Saddami na hukmatê newi ki nêwazeno. Heni ke, Felluce de, Bağdat de, Basra de, Kerbela de, Musul de, domonu, pilu, hata ve hermetu ke dest de çheki, dustê eskerê Hemılkani de danê pêro.

Ejlat-şêsato ke eskerê Hemılkani do ve heşirunê Iraqi, hefto virên qezetunê dina de vejıya. Na qezetu de resmo jü de; alatırık dênê ve zu mordemi. Resmo de bin de ki; jü eskerê İngılıjı miji verdenê riyê zu heşirê Iraqi. Zu resmo de bin de ki; eskerê Iraqê ke heşir cêriyê, kerdê rut, zor do ve cı ke zumini ser erjiyê. Zovina zu resmo bin de ki; zu eskera Hemılkani (na eskere hermata) zıncıla kutıku esta vilê zu eskerê heşiri hard ra oncena.

Dustê na resmu de gomê dina hêrs bi, wast ke Bush u Blair istifa ho bîdê. Wast ke eskerê Hemılkani u eskerê İngılıjı Iraq ra vejıyê. Hama Bushi 've Blairi ra gos pa nêkuya.

Bushi qesey kerd, vake "gusirê mı de niamedê, Hemılkan çıyo nianen nêwazeno." Hama kêşı Bushi rê inam nêkerd. Çıke, eskero ke ejlat u şêsat kerdo, na emır cor ra gureto, vato.

Hemılkani vake "ez heqa isoni bon Iraq", hama heqa isoni wer-te ra darde we.

Hemılkani, alatırık da ve isonê ruti.

Zıncılê kutiki eşti ve vılê isoni.

Miji verdê ve riyê isoni.

İsono rut, zor da ve cı ke bierjiyê 'ra jumını ser.

Na sene heqa isonia? Na sene demokrasiya? Hemılka zur kena,
a dısmenê heqa isonia.

Hemılka so çê ho!

Sarredézê Heykêlu

Îsoni çağo vîrên ra nat kêmer ra resmi (heykêli) vîraste. Tema na heykêlu leto jêde haskerdene u hurmet viyo. Ni heykeli, gegane heykele cinike ya ki yê cûamerdi gegane ki yê heywani gegane ki yê jü hadisa gegane ki yê jü nesnaê.

Îsoni leto jêde heykele çiyê rîndi vîraste. Gegane ki heykelê çiyê xîravîni vîrastê. Îyê ke na heykeli vîrastê, jê vatena mîleti nê, fîkîrê hora gore vîrastê. Hitler, Mussolini u lidere bini qê nêsermaê heykelê ho welatê ho u welatê ke guretê binê bandîra ho inu de vîrastê.

Quli çiki rê ke motajiyê ho biya heykeli ki aê ra gore vîraste. Tarîx de qomi çituri avê şiyê, lewê çiyunê binu de heykelu sero ki teşîrê ho biyo. Zomonê heykele ke eve toren biye ra, zomonê ra tepia saniyê kêmeru ver, vasto ke bısıknê.

Tırkiya de honde mîleti, heykelu sero ki qesey beno. Heykelê ameleyo kê baxçê Universita Estemoli dero çakuç ki dest dero, zof reê amo sıkıtene. Kêmerê ke mezela Ruhi Suy derê asma pa-yîza vîrene 12ine de (12 Eylûl) biyê hedef, amê sıkıtene. Hêjidê ke Themuze 2ine de Şêvaz de amê pêser ke mîleti bîvêsnê, sıfto vîrên heykelê Pir Sultani sıkîto. Reisê Beledîya Anqarao nıkayeno ke wasto ke, nisanê suka Anqara, heykelê Hetiti, jê dewa goni, hurêndi ra raqılayno, hona delğu dero. Heykêlo ke “Altınpark” de, namê ho ki “Periler Ülkesi”yo, (yanê yeno mana Welatê Periu) Î. Melih eyra mılqî kerdo, vato “ez tûyê zerrê şînata nianene kon”, nu ki rınd zonino. Na ki zonina ke, şeriatçiunê Tırkiya, zofe cau de wasto ke heykelunê M. Kemali bısıknê. Helvet fîkîrê dinu teyna

heykeli sıkıtene niya.

Tırkiya de heykelu sero zof çiyê tamasey biyê.

Ostorê Fati Sultan Memedi her waxt biyo sarredezi. Heykêlê o-
torio ke 1987ine de Özali Saraçhane de kerdo ra, mîleti herzunê
dey sero eve rozu munaqaşia kerda. Des u zu serre ra tepia nafa-
ki “ostorê Fati neyro, ya ki maykeko?”, ney sero qesey kerdo. Hata
heykelo ke Babaeski de, neyro, maykeko beli nêbiyo, na ruval ra
dardo we.

Waxto ke Heykêlê “Nene Xatun”e, vîrare de eve derguse, Erzu-
rum de virajiyo, qiyamete vîşiya. Na xevere şiya gına gosê Vezirê
Kulturi. Nene Hatune ozeve viya, cokaro desinde heykêlê de huyo
newe virajiyo.

Tümgeneral Doğu Silahçioğlu waxto ke Estemol Sultanbeyli de
heykêlê Ataturki rono, na ruval ra qezetunê o waxti her roz qalê
dey kêrdo. Mavênê na qumandari u reise belediya biyo ra, peê coy
heykêlê Ataturki ki niyo ro.

Yörük efe zîmêlin viyo ya ki zîmêlin nêviyo? Zomonê ruvalê na
qeşî ra Mîletê mîntîqa Egey biyo letey. Heykelo ke Aydın de serra
1997ine de niyo ro bêzîmêlin viyo. Mîleti ke nia nêwaxto, gureto
zîmeli nê ve pa. Heykêlê heliyo ke 1998 de meydanê Beşiktaşî de
niyo ro, seveta dey ra hem esnafê Beşiktaşî hem ki mîletî ke peê
taximê BJKy ceno biyo letêy. Taê esnafu qîna heli kerda problem,
taine ki vato vîlê ho çoto.

Heykêlê Sarıkızî de (çeneka khezîke) Edremit de niyo ro, kriz
veto. Azaunê Partiyê Faziletî (Fazilet Partisi) heykelo ke eve ser-
runa meydanê Barbaroşî de viyo, kerdo problem, vato “cızîkê ho
osenê”. Ruvalê na cızîku ra vato “na heykel nisanê Sarıkızî nêbeno”.

Mamekiye de krizê heykeli sîfte eve heykêlê Sewuşênî vejîyo
werte. Na heykel Belediya Mamekiye vîrasto. Mîletê Mamekiye
ra gore, Sewuşên wairê kırameto. Qezetun u TV na hadîsa rê vato
“Mamekiye de heykêlê jüyê de bomî niya ro”. Halbîke zu qom eke
hondê baqîlunê ho bomunê horê ki wair vejîyo, çîyo de rîndo.

Krizê diine ki, waxto ke wast ke heykêlê Pir Sultani serê Golê
Çetu de ronê, o waxt vejîya werte. Eve wastena na heykeli, retîya
Valî u retîya Amirê Polîsu rema. Taine lesa heykeli sero, taine ki
caê heykeli sero aqîl salîx do. Amirunê Polîsu vato “hurendîa na
heykeli bena caê sarîzîyêdîyê sarîyê Mamekiye” gına ruval ra na

heykel nêwasto. Hama peyniye de heykelê Piri hardê Desîmî de vırajîyo.

1996ine de “Heykelê Heqa Mordemu”no ke (Însan Hakları Heykeli) wertê suke de niyo ro, dairunê hukumati de ney sero munaqasha biya, çı hêf ke na munaqasha hona nêqediya. Nu ki krizo peyeno.

Na heykêl eve fikirê Ionna Kuçuardi, na profesore dina de nas bena, vırajîyo. O waxt, zof qul qırr kerdo, hem ki zof şêsat do ve quli, hem ki zof qul esto zerre. Fikirê na profesore oviyo ke qul quli re şêsat mekêro. O ruval ra aê wasto ke na heykel bıvırajîyo. Rakerdena na heykeli, Reisê Belediya u Amirê Polisun u Qumandarê Ordîyê o waxti ardê têhet.

Hama oncia ki munaqasha nêqediya. Qumandar u qezete u TVu, heni ida kerdo ke na heykel, nisanê militanuno, cokaro retiya ho rema. Fikirê dinu ra gore; na heykel propaganda militanuna, serbestiye u demokrasiye nêano delgê isoni.

Dewlete na fikirê hora gore ki na meydan qapa kerd. Verê na heykeli de pernivîs (bildiri) wendene, çiçeği ronaene u ya ki uza tehet amene suzo. Îyê ke verê na heykeli de amê telewe, heqa dinu de “Mekemunê Dewletê” (DGM) dewa kerda ra.

Ma, heykelu ra çı vazeme? Yi nisanê rindekeni u sefkanênê, hem ki geyalunê isoni ane ‘ra zu. Mezgê made çı beno bivo, heykeli tarîxê ma anê ‘ra verê çîmunê ma.

Sey Uşêni rê Mektuve

Ma ‘ve xêr di Sey Uşên!

Na mektuva mîna virêna torê rusnon. Naê ra tepia ki waxtê mî ke bi torê hona rusnon. Ez ‘ve tora meselunê welati sero gesey keme.

Keyle waxto tu dina ho vurna. Tu, ma Dersîm de caverdayme şîya. Çond serrio ke cadunê Mamekiye riyê to nêdiyo. Tî ke şîya, nêşîya hurendia to kes nêgureta. Tî oncia kuna ra ma viri. Ma nêşikime to ho viri ra bikeme.

To ra tepia Belediya Mamekiye heykelê to na ro. Tî ke na dina de viya, cîgara to dest ra varro nêgînenê. Na heykêl de ki destê tode cîgara esta. Tu na dina de zof geyali kêrdenê. Na heykêl de ki geyal kêna. Na qesa mî rasta, zerre ra van, heykêle to zof rîndek virajîyo.

Ma heykêlê torê zof bime sa. Hama aqîlê tainê ma ser nêşî. Star TV sas bi, vake “Mamekiye de heykêlê jüyê de bomi niya ro”. Ma, na xeverê rê zof qariayme. Na ruval ra Reisê Belediya ma phêlê (yayîn) Star TV bîrrna.

Eve na heykêlê to, endî ma to ho viri ra nêkeme, ma karo de rînd kêrdo. Henî karo de rîndo ke, ma her roz tey niadame u tî yena verê çîmunê ma.

Tu çıxaşî ke dina ho vurna, delgê nustoğunê mader, inu tî ho viri ra nêkêrda. Nustoğ Nurettin Aslani, kîtavê ho “Bomê Dersîmî” vet. Muzaffer Oruçoglu ki kîtavê ho “Filozof” vet. Na kîtavu de derga derg weşîya to sero vendenê.

Tî lauku de ki esta. Ferhat Tunç zu lauka hode vano “ax bîra, bîra, bîraê Dersîmî, namê ho divanî rê mend, namê ho Sey Uşêno...”.

Tı rınd zonêna ke, tı ke hona na dina de viya, taine torê vatenê bomo. Hama ma zofinê tı wairê kıramete zonenê. Ma, torê hurmet kerdenê. Hem ki bomo ke vanê çiko ke?

Tam 495 serri ra avê Filizof Erasmuşi zu kıtav nusto; namê ho ki “Bomeni rê Goynais” (Deliliğe Övgü) vi. Na nustoği rê ki, weşiye de, vatenê bom. Na nustoğ zu rahip vi; hama seveta ilimi gureenê. Bile ke kincê Rahibeni paynêkerdene rê izne gureti vi.

Na nustoği vato ke “zu bom ke ame wertê mîleti, mîlet huyino”, “zu bom ‘ve zu alimi ra jüyê, bom çituri ke zerre ra ame heni keno, alim ki aqlê hora gore herekêt keno”. Erasmuşi vato “zu mordem çıkaşi ke bomo, honde ki halê ho dest weso”, “en bomenia rinde, bomenia sairuna”. Ni qesey, qeseê ke zu nustoğê de namdari heqa bomu de, i bomê ke mîlet pê huyino, vatê iyê. Tı vaze, raştia bomi kamiê?

Qomê ma ver ra nat zof şêsatı diyê. Mîletê ma kışıya; mefi (surgın) rusniya. Cêncê ma kerdi zerrê. Dewê ma vêsney; bîrrê ma, theyr-thurê ma zarar di. Ma huyais ho viri ra kerd. Sey Uşê, tı ke na dina de viya, tu ma fistenê wais (huyais). Na ruval ra, ma tora zof has kerdenê.

Yeno ra to viri? Kêleverdane 12ye (12 Eylül) viyê. Cunta nêverdenê ke mîlet çê hora tever vo. Tever ra zu tı biya. Tu nat-dotê ho niada ke kês çino, şiya Qereqolê Polêsu, vake “Ero sîma oncia na mîlet se kerd, berd koti gırr kerd, ‘38 oncia ame?”. Eve na qesa ho, tı mara çıxaşi has kêna beliyo. Sene caê dina de zu bom şikino nia vazo?

Ewru raa tora domonê to sonê. Domonê to vanê “Ma bomê Muzırime”. İnu a roji Estemol de Ata Holding protesto kerd, vake “ma Çemê Muzırî sero qolu nêvazeme!”. Thoa vengê dinu ame to?

Bımane cenet de. Torê oncia mektuvu fusnon.

Heqa Weşiyê

Beyanatê Heqa Îsonê ke Miletunê Jübiau beyan kerda, yê morê 2ine ra gore; “serbest u bêxof weşiya ho ramitene heqa her kêşia”. Heqa Siyaseti u Îsoni de Muqavela Miletu, morê 6ine; “weşiya ho ramitene heqa her keşia, na heqe biaena isoni ra yena, na heqe eve qanun sevekina, kês çêfê hora gore nêşikino na heqe destê isoni ra bijêro”. Muqavela Heqa Îsoni yê Avrupa, morê 2ine; “weşiya her keşi eve qanun sevekina... kês bilaseve nino kistene”. Beyanatê Hequnê Temelu yê Dulgerunê Komê Avrupa, morê 2ine; “weşiya ho ramitene heqa her kêşia”.

Temelqanunê Tırkiya, morê 17ine; “weşiya ho ramitene, hetê madiyat u maneviyati ra ho avê berdene heqa her kêşia”.

Önder Babat, metropolê Estemoli de, wertê mala Beyoğlu de, hona roştia, verê çimu de, eve zu qersune kışiya.

İmam Boztaş, dewa Dersim Xozinike de, son de tari de hetê dî mordemu ra (ni kamiê beli niyo) ame kistene.

Hurdemena Desim ra vi. Domonê na welati vi. Önder, televê mektevê hukuki, sınıfa peene de vi. İmam ki 51 serre de zu dewız vi. Nika hurdemena ki çinê. Kami na pa nêzoneme, eve qersunu şî hardo şia.

Önder, mektevê Hukuki ra vejıay vi, şî vi “seminerê felsefe”. Eve olvozunê hora honikê soni de Beyoğlu de rae ra şiyenê. Xafıl de gına ve hard ro. Halvozu niada ke sarre ra goni yena. Sifte şî zu dermanxane. Dıme ra şî niwexane. Babati niwexane de can da. Poleşi eve lerze beyan kerd ke “Babat kêmere gına sarre ro merdo”. Hama beyanê olvozunê dey u otopsi ra gore sarre ra qersune

vejiye. Poleşi nafaki vake “na qersuna taê soteriuna”. Hama kêşi nae re ki inam nêkerd. Çike, raporê otopsi u toxtorunê tîpi ra gore na qersune, nisane gureta heni na ve pa. Önder kıştı vi. Kami kisto, jê her waxti beli niyo!

Îmam Boztaş Sorde rao. Mal-gay kerdenê weiye. Hire domonê ho estê; naynu ra dî teney wanenê, ao bin ki hona çor serr dero. 2004 martê 8ine de roza hermetu bimbarek kerdi vi, a roze kışıya. Dewe de çê hode vi; sewelete vi; çêver cınıya; dî mordemi riyê gurete vi; veng da Îmami. Îmam ame; inu vake “made bie”; Îmam vake “ez sîma nas nêkon”; ey ki hen vake inu na ve pa kıst. Verê çımunê moae de kışıya.

Qereqol dewe ra zu kilometro nê m durio. Esker dî sate ra tepia hona ame. Dewizu telefon kerdi vi; cokaro amey vi. Eke amey vi ki vati vi “ma thoa vengê çheku nêhesna.”

Kami Îmam kıştı vi? Dîsmenê ho çinevi? Mordemunê ho qumandarê qereqoli ra sık kerdenê. Çike, qumandarê qereqoli aê ra avê qesey ro Îmami werdi vi.

Î şî hardo şia. Sarê Dêrsîmî noloti benê ro qetilciunê naynu. Qetilciyê naynu beli niyê; nustoğ rameti Aziz Nesini vatenê “eke qetilci beli niyo, o waxt qetilci mordemê dewleto.”

Temelqanunê Tırkiya, morê 17ine; “weşıya ho ramitene, hetê madiyat u maneviyati ra ho avê berdene heqa her kêşia”.

Qal u qırr

“Eskeru ra qesê tavaturey”

Waxto ke generalê Arjantinli Ibêrico Saint-Jean darbe kerd, vato ke: “Hervê dinao hireine ma goret”!

General Cristino Nicolaides ki nia vatenê: “Marksizm dı haza-ri serra ke kulturê Awrupa u Xıristiyaneni rê dısmeneni keno”!

Zovina zu darbeciyo bin Tuğamiral Hugo Marguez ki na qesa vatenê: “Ma tarixê horê hire se u şêşti derezey çerexiayme”!

Tırkiya de ki General Kenan Evreni nia vatenê: “Netekim peyniye de ma milet xelesna”!

Nata – Dota

Suka de pile de mordemê wazeno ke trafik de şêro bover. Aravey sılxeti viyê, coka ro vineto, aravey cênêvişinê, des deqey, vist deqa, sate vindeno. Besenêkeno şêro bover. Peyniye de sarrê ho çarneno niadano ke mordemê ho ozno ve dês ro, cigara simeno, cıra pers keno, vano:

-“Hala niade, ez çituri şêrine bover?”.

O ki vano:

-“Nêzonon, ez naver ra amune dina”!

Televizyon ya ki radyo?

Dire seri ra avê BBC kuno ve wertê domonu pers keno: “sîma televizyon ra ya ki radio ra has kenê?”. Leto jêde vanê “ma televizyon ra has kemê”. Dirê tenê ke vanê ma radio ra has keme nia vanê: “radio ra daa jêde has keme, çike ma ke radio gos da, daina çîune rindeku vineme”.

Eduardo Galeano Zazaki qesey keno

Zon/3

Waxto virên de kês nêşikiyenê ke leê xanîmunê ozevu de pantolu ser qal biyaro ra. Ewru ki kes nêşikino ke verê mîleti de qalê taê çi biya ro ra:

Kapitalizmi rê ewru vanê “pazar ekonomisi”,

Emperyalizmi rê ki vanê “globalizm”,

Dulgerê ke binê lingunê emperyalizmi derê, inu rê ki vanê “dulgerê ke yenê ‘ra ho ser” (gelişmekte olan ülkeler),

Oportunizm bi ve “pragmatizm”,

Namê xaineni ki “realizm”o,

Feqîru rê vanê aê ke “ciandaisê ho senîko”,

Domonê feqîrê ke hetê sistemê talim terviay ra ninê qewıl kerdenê inu rê ki vanê “talim terviaê ho lete de caverda”,

Patron ke karkerê ho bêtazminat u bêxeverê kar ra vet ki vanê “piyasa emegi hirawa” (emek piyasasının esnekliği),

Heqa ciniu, zerrê heqa qomunê senîku de sae bena, cüamerdiê ke letê de qomiê, saa ke lete ra jêderê,

Ejîat u şêsatî rê ki vanê “zorbajênia bêqanune”,

Dijdiê ke cao rınd ra vejînê inu ra vanê “kleptomanê”,

Politikacîu ke çiyê mîleti werd ki vanê “bêqanun ciando”,

Jü ke aravê ho kuya ve jü ra, ya ki kuya ve çiyê ra vanê “qeza kerde”,

Nêvanê kor, vanê “seder nêkeno”,

Zenci beno “mordemo rengeşia”,

Nêweşîya derge u girane ke biye vanê “xıstîki sano cı” ya ki vanê “biyo AIDS”,

Jü ke xafıl de merd ki vanê “mılaketi kuya pa”,
Nêvanê “merdene”, vanê “vindi biaena cendegi”,
Îyê ke operasyonunê eskeri de kışinê, nêmerenê “qewğa de zae
benê”, sıvili ki “benê vindi”.

(Kıtavê nustoği Eduardo Galeanoy, Tırki de namê ho
“Tepetaklak”o, pelge 44-45)

Eve tarixê ho têri amaene

Na qesa rasta; ewru tarixê her qomi de “pelgê şîay” estê. Heni qewıl beno ke; qomê ke eve tarixê ho u eve “pelgunê huyo şîau” ra amê têri, hem tarixê hora dersa de rinde cenê, hemi ki temelê tarixê vera ho qaim nanê ro.

Zofe qomi eve tarixê huya amo têri. Na ruval ra neslê huyê pêyeni çimê ho wertê wesiya rinde de kerdê we. Almanu mesela Nazi hal kerda; Afrika hetê Veroji ki mesela rejimê sıpu hal kerda.

Mesela tarixi hal kerdene heni ret niya. Almanu ki, Afrika Veroji ki na çetineni onta. Qomê ke na meseley hal kerde, zovina zovina metodi cerevnê. Metodê ke dina de cereviyê cıra dire teney naê; “ef ya ki ho-viri-ra kerdene”, “pak kerdene dairunê resmiu”, “mekême daene”, “komisyonu rastken”.

Metodê “efi ya ki ho-viri-ra kerdene” de hukmat failunê hadisu re ef vezeno; heni keno ke qom hetê vijdani ra ret vo. Aê ke suzê ho esto, dustê na efi de raştiye vanê, qom ki eve na usul raştiye mıseno. Vijdanê qom çika beno ret nêzonino hama na usul “eve tarix têri amaene” sae biyo.

Metodê “pak kerdene dairunê resmiu” ki nia biyo; memurê hukmatê ke suzê ho biyo, none ra estê tever. Na metod taê dulgêru de cereviyo, taê cau de cıra fayde diyo. Afrika Veroji de, cao ke şîay jêderê hama eve serru dairunê hukmati nêcêriyê, uza fayde na metodi nêbiyo.

Metodê “mekêmu daene” ki Almanya de eve “Mekêmu Nurnbergi” zonino. Na metod metodunê binu ra gore tenena rindo. Her çi ra avê, mordemê hukmatê ke suzê ho biyo diye mekêmu u erjiyê

zerre. Çiyê Yaudino ke kêrrepul ceriyo, peyser diyo cı. Ney ra qeriri kêrrepulo ke waxtê Naziu de cêriyo hama peê coy biyo vindi, zesarê dey ki peyser diyo cı. Hem ki iyê ke hetê weşiye ra, hetê cani ra u hetê serbeştiye ra zesar diyo, zesarê dinu ki diyo cı. Heto bin ra aê 'ke eve zora dê gurenais, doliğê dinu asme de çı keno, diyo cı.

Metodê "Komisyono Raştken" ki Afrika Veroji de çituri cerevîyo zonino. Komisyono ke tha niyo ro, heni kerdo ke, her çi ra avê heqa mordemu çituri cêriya binê lingu, aê vazo werte. Komisyoni, aê ke zesar diyo, terapi kerde u zesarê dinu do cı. Komisyoni, aê ke zesar diyo, i gos dê, hetê psikoloji ra terapi kerde, doliğ do cı. Eve na usul wasto ke, zesarê ke inu diyo peyser cı dê.

Eve metodunê corênu wasto ke dulgêrê ke ma cor qal ard ra, qewğa u qırkerdena ke uza mavênê dewlete u qomi de, mavênê qomo ke idare keno dey u qomo bîndest u senîki de bena (Sipê senikê ke Afrika Veroji de idare gureto destê ho mavênê dinun u şiaê jêdunê bîndestu de) kemi kerê u werte ra wedarê. Na kar, seveta haştiya qomu lozîmo.

Taê dulgêru ki qomunê xamunê wertê hora seveta qusîrê ho ef wasto. Eve na usîl, eve tarixê ho amê têri. Hemîlkani nia kêrdo. Pearl Harbora ra tepia Hukmatê Hemîlkani, Hemîlka de 120 Hemîlkaniyîê ke kokê ho Japonia ra yeno, kêrdo top berdê qampu. 19 Gûjige, 1942 de, eve imza u emîrê serverê dewleta Hemîlkani, Rozeveltî, na 120 mordemi 4 serri qampu de hêşiri mendê. Na emîr ra 34 serri tepia, 1976ine de, serverê dewleta Hemîlkani Fordî, seveta na qusîri ra ho mağduru ra ef wasto. Peê coy Hemîlka de, 1988 de qanun vejîyo, mağdurun u mirasçiu ra ef vajîyo, hem ki her zu 20 hazar dolar pere diyo cı. Serverê dewleta Hemîlkani Buşî inu ra mektuve rusna, vato ke: "Ma 've na peru, eve na qesu nêşikime ke serrê sîmaê ke biye vindi, inu peyser biarime ya ki ajiyê sîma bîvindarnime, hama şikime seveta heq u hukuki newe zu pelge rakêrime."

Qomu çînayrê wasto ke idarekarunê tarixê hora hesav bîwaze? Çînayrê mağdurunê tarixê hora ef wasto? Sevevê ho zofê. Naziu ke Yahudi qır kerdê, qomê dina cîra zof qariyê. Sarê Almanî bile cîra sermao. Na ruval ra Almanu huyo tarixê hora hesav wasto. Afrika cerenê de ki durum niaro. Liderê şîau Nelson Mandela 28 serri zerre de mendê, na ruval ra oncia qomê dina zof qariyê. Coka

ro mordemunê ho ve ho hora hesav wasto.

Tırkiya, qê zu waxt eve tarixê ho nêama têri. Na waxto peên de; mîletî ke kışiyo, hama kistoğê ho belî niyê; Qırkerdena Şêvaji u Qeza Susurluki, sevevê ho kamo, naynu ra bile hesav nêwasto. Mesela Hermeni u bile qesey nêbena; hetê dewlete ra tometa ke ison na mesela sero qesey bikero. Jü ke na mesela sero qesey kerd, cıra vanê “xain” u “dîsmenê welatio”.

Ma Dersim? Mesela Dersimi sero thoa qesey beno? Hadisê 38i hata roza ewreene qesey nêbiyê. 37 u 38i de se biyo? Mîlet çınayrê kışiya, bi dirvetin u mefi berd? Îsoni ke ewro niada, politika ke dewlete i rozu kerda, adirê mîleti dardo wê. Na mesela gereke ewro qesey bîvo.

Îson şikino ewro thoaê bikero. Mîletî ke u waxt zerar diyo, zerarê i mîleti ewru gereke bîdiyo. Aê ke eve qerarê “Mekemê Orfî” ceza gureta, itibarê dinu gereke cîdiyo ke, qe ke nê mezêlunê hode zerre retîye de bîmane. Na mîletê bêgunay ewro ki bêguna qewl kerdênê dênê mîleti peroino.

Hadisunê 1994ine rê se vajime? Î serru hardê Dersimi rawa diine hadisê ‘38i di. Eve hazaruna mîleti çê ho, hegaê ho, mal-mîlkê ho caverda. 10 serrî ke nêşikinê biêrê dewunê ho. Waxtê derdê naynu derman kerdene hona nêamo?

Tarixî sero qesey kerdene lozîma. Sîma, na qesey kerdene rê estê?

Hirê bedeli ra nat izrav u sîtami

“Sîma rê se vaji bîra bîra... Mêrdê mî Hesên Çiçek ‘37 de dî serri de viyo. Dewa Boydaşî, mazra Derêkou de esker mîleti ano pêser, eve tîfongunê makineliu ra qîrr keno. Merdê mî uza binê meitune moa u piyê hora xeleşîno”.

“1994ine de esker ame mêrdê mî guret berd, u dotê dewe kıst. Eskeri ez nêverdo lewe, 40 roze ra tepia hona ez verdune lewê meiti. Mî mêrdê ho qozega boji ra u peê vili ra nas kerd. Meit vêsay vi. Mî gêrre kerd, hama thoa cîra nêvejiya”.

“2002ine de lazê mî zerrê Xozatî de main di. Gureto pê kay kerd, dest de phîsqiyo. Na ruval ra bi seqet. Mî oncia gêrre kerd, oncia thoa nêvejiya”.

Xozat de, çêo de qîzkêk derime. Na çêo ke zerrê çarşî dero u kêmer ra vîrâjiyo; zof khano, hama hona pay rao; nêrîjiyo. Ma ke şime zerre, hermeta de Kîrmance, yanê Zeynem Çiçege vana “meymanê ma amê” u vera ma yena. Nêverdana ma dest phaçi kerime u qesunê corenu vana. Izrav u sîtami biyê qederê dae. Hire bedeli çî amo sarri ser de, ey marê qesey kena. Hefê ho yeno ke neqîya ke cîra biya, bêceza menda.

‘37 u ‘38 de sarê Xozatî sîtamê heneni diyê ke, qe mevazê. Mêrdê Zeynem Çiçege Hesên Çiçeg, Dewres Cemalîz vi. ‘37 de, çê Hesên Çiçegi kenê top, kenê zu bon, vêsnenê. U waxt Hesên Çiçeg dî serri de beno. Binê meitu ra xeleşîno. Î sîtamu era zon ardene zof çetîna. Çê Hesên Çiçegi ra kêşî nêverdanê, peroine gîrr kenê. Hesên Çiçeg sey maneno, yeno Ovaciğe leê naskerdoğunê ho. Na mîlet ça qîrr kerd, suzê ho çık vi, Hesên Çiçeg ça sey mend, sevevunê

aynu kês pers nêkeno. Dewlete, nêwazena ke qırrkerdoğu ra hesav pers kero.

1994ine de sarê Xozati u Dewres Cemalzu ra çê Hesên Çiçeği newe sitamu vinenê. Hesên Çiçeği çê ra cênê, vanê “biê ma ver so”, cênê benê operasyon, Hesên Çiçeğ reyna peyser nino. Zeynem Çiçeğe 40 roji ra tepia cendegê mêrdê ho vinena ke heni biyo ke nasnêbeno. Qozega işti u nısanê vili ra nas kena. Hama besenêkena ke mekême de çiyê ispot kero. Mekême de qeyd kenê ke Hesên Çiçeğ biyo vind. Na suz oncia bêceza maneno.

Serre 2002ya. Xeyri, lazê Hesenio qız, zerrê Xozati de main parçê bomba vineno, pê kay keno, dest de peqena. Xeyri beno seqet, 3 halvozê ho ki mîrenê. Na parçê bombu kami estê uzau, çı hêf ke hona werte nêvetê. Suz reyna bêceza mendo.

Na qeso cêren kami ke vato, rınd vato: “suzê reweni ke bêceza mendi ya ki nımti tê, benê sevevê suzunê newunê gıranu”. Piyê Hesên Çiçeği Seyit Cemal ke ’37de kışiya, kam kıst eke bivetenê werte, belkia Hesên Çiçeğ 1994ine de nêkışiyenê. Kıstoğê Hesên Çiçeği ke bivetenê werte, belkia lazê huyo qız Xeyri 2002ine de bomba ra seqet nêbiyenê. Ya ki bombawa ke Xeyri cıra biyo seqet, kami esta uza werte vetenê...

Kami ke vato qesa ho rasta: “caê de ke neqiye biye, na neqiye adaletê her cay werte ra dana we”. Çiyo ke amo sarrê khalukun u mêrde u lazê Zeynem Çiçeğ ser, adalet werte ra dardo we.

Adalet her ca de werte ra dariyo we.

12 Eylule

12 Eylule amê, şîye. Esmer ki oncia mîletê ma na roza şîawa bêxêre loneti kerde. Hata taê isoni; namê ninu “78liler Girişimi”o; wastê ke protesto mitingi “Festivalê netekimi” bikerê; hama dewlete destur nêda.

Yeno ra mı viri; ez hona domon vine. Ra u welaği pırrê eskeri u tanku vi. Eseri çê ve çê kerdenê sae. Qırvanê vireni kıtavi vi; xeyle çêu de zof kıtavi vêsnav vi.

Mı, u waxt fam nêkerdene. Pê coy mısune; Kenan Evreni ‘ve olvozunê hora meclis werte ra dard we. 5 generalu idare goreti vi ho dest.

U waxt zof esker amey vi Mamekiye. Çêu butine ra çı cenci estê, pê gureti vi. Mîletê ma na roza şîae de zof ejiat u şêsat di. Çı rınd ke; ora tepia, seveta Anayasa 12 Eylüle referandum de, qomê ma na anayasa red kerde.

Na rejimê 12 Eylule, 5 generali eve Hemilkani ra bi jü heni na ro. Hora, xevera Hemilkani qomê Tırkiya ra avê biye. Hata azaunê CIAy zumini ra nia vati vi: “Domonunê ma Tırkiya karo rınd kerd”.

12 Eylule, zof zarar da mîletê Tırkiya. 650 hazar mordemi eşti zerre; çimê dewlete her waxt 1 milion u 683 hazar mordemu sero vi; 14 hazar mordemi ki mordemenênia Tırkiya ra veti; 3 hazar u 315 serri u 3 asmi cırmê hepişi daro qazantaciu; 171 mordemi binê ejiat u şêsatî de merdê; 14 mordemi ki grevê vesaniye de merdê; 50 mordemi estê dare; qırvano peên ki Xozat ra; Xıdır Arslan vi.

Darbeciü parlamento ‘ve hukmat ra werte ra dard we; idaro orfi na ro. Çêverê sendikaun u komelun u partiü da ve ca. Na darbeciü,

komelê zonê ke Atatürki nay vi ro; yanê “Türk Dil Kurumu” ‘ve “Türk Tarih Kurumu” ra qapa kerd. Têlewe amaene u grevi kerdî tomete. 5 hazar malimê Universita kar ra eşti. Na malimu reyna besenêkerd peyser şêrê karê ho. Zerre de guretene hata 90 roze kerde derg. Dersê dini bi mecbur. Babağeni ki biye mecbur.

Parlamento o waxt dustê 12 Eylüle de pay ra nêmend. Darbeciu ke se vake heni kerd. Maldari ki na hukmatdêmdaene rê zof bi sa. Heni bi sa ke Halit Narin vake “hata nika karkerdoği huyay, nae ra tepia ma huyime”. Rametia Haqi şêro ‘ro cı; Uğur Mumcu, na dêmndaene sero zof qesê de raşti vati vi: “maldaru eve zorê tufongi, feqiri gureti binê bandıra ho”.

12 Eylule domoni ‘ve moau ra jüvini ra cêra kêrdi. Taê domoni ki eşti dare; Erdal Eren nine ra jü vi; hona 17 serri de vi; serrê dey kerdî pil; est dare. Hama guna dey ki çine viye; ey kêş nêkışti vi.

12 Eylüle jêde zarar da cêncu. Cêncê roştberi werte ra dardi we; hurendia inu de cêncê xıravini u gelebendi vejîay werte.

Kenan Evreni, 7 serri Reisenia dewlete kerde. Ora tepia taqaut bi; şî Marmaris. Uza resmi vıraşti. Na resmê ho thoay rê nêbiyenê; hata vatenê ke jü resm ey nêvıasto; zovina kêşî ra tırto.

Kenan Evren nika Marmaris de niseno ro. İyê ke serra 1980 de dest day pêro; oncia ey rê hurmet kenê; ey ra vanê “pasaê m’ ”.

Çı hêf ke hesavê 12 Eylule hona kêşî nêdiyo. Kêş besenêkeno ke na darbeciu ra thoa vazo.

Newedariya Zoni ve zonê ma ra

Dewleta Tırki her serre newedariya zonê ho (Dil Devrimi) bimbarek kêna. Na mewedariya zoni esmer ki bimbarek kerde. Esmer ki jê her serre nia vajiya: “Tırki rindek qesey nêbeno”, “letê ho İngilizkiyo”, “Zonê domonunê Tırku beno xırave.” Esmer, Estemol ra ve Batman qursê Kırdaşki bi ra. Nu ki tarixê Tırkia de çiyo de neweo.

Bimbarek kerdeana newedariya zoni tavi ki çiyo de rindo. Tırki ki zonê de zu qomio; na zu seveknaena, avê berdene lozıma. Ewru zagonê Hemilkani zonu kêno xırave, na roza nianene de zoni gune bisevekiye. Na ruval ra isu gune phoşti na newedariya zoni do.

Hama teyna Tırki nê, zonê binê ke Tırkia de qesey benê, gunê inu sero ki qesey vo. Tırkia de zof zoni ve zagonu ra estê. Na zonu ra jü ki zonê mao. Rınd ke ewru, zorbajênia ke zonê ma sero viye, pede pede darina we.

Tarixê Cumuriyat de caê zonunê binu çık vi? Naê sero tene vındirme.

Tao ke Cümurêt niya ro, qomê ke zovina zonu qesey kenê vake “belkia zonê ma ki beno serbest, ma ki nas beme”, cokaro diyağ ame ci. Hama na diyağ rew dariya we.

Qanunê 1924ine ra gore (1924 Anayasası) zono resmi Tırkio hem ki zuyo ke wendisê ho çino miletvekil nêbiyenê. Zonê dewlete ke bi ve Tırki, endi mavenê dewlete u mîleti de gunê her çi eve Tırki biviyenê. Naê ra gore; karê talim terviay ra ve karê mekêmi, karê axсата ra ve şiaseti gunê teyna Tırki qesey viyene. Eve na qanun wastenê ke, her kêşi Tırk kerê.

Wastenê ke naê ra tepia her ca de Tırki qesey vo, Tırki her ca kuyo. Na kar, Universta Estemoli guret ho ser. Wastenê ke Xıristiyani, Tırki qesey bıkêrê, seveta naê gureênê. Zonê dinu tevera wertê mîleti de qeseykerdene kerde tomete. Hem ki televunê na Universta hukmati ra izne gurete, xetunê gırsu ra nost ke “Mîlet, Tırki qesey bike!”, na xeti bêrdi gemiu ra tramvayu ra fişti dare. Cao ke Xıristiyani nistenê ro, şiyenê uza kotenê vırendiye, dênê pıro.

Beledia ve Parlamentoy ra bile gureênê ke mîlet tever ra Tırki qesey bıkêro. Asma usara peene 1929ine de Beledia Estemoli, rotoğê seyarê ke eve zovina zon venga guretoğu danê, karê dinu men kêrd. Beledia İzmiri ki rotoğê seyarê ke Tırki qesey nêkênê, sifte kêrd inu rê ceza bırrnê.

Serra 1934, asma usara wertıye 14ine de Qanunê Îskani vejıya. Eve na qanun wastenê ke teyna Tırki qesey vo. Raştia ke Vekilê Karê Zerri Şükrü Kayay Meclis de vake: “eve na qanun wazeme ke newe zu welat vejime werte ke u welat de tek zu zon qesey vo.”

1930 ra tepia “Güneş-Dil Teorisi” ve “Türk Tarih Tezi” ra vejıyay werte. Eve na tezu namê cau, namê dewu vurnay. Afet İnani ra gore; na namê caun u namê dewu “reça tarixia”, cokaro gunê bıvuriyê.

Cematê 3ine de, qeseykerdena umumi sekreterê Komelê Zonê Tırki (Türk Dil Kurumu) Necmi Dilmeni ra gore; “mavênê 1934-36ine de Bonunê Qomi (Halkevleri) zerrê welati de name 843 dewu Tırki de no pa.” Dıma ki 1936 de namê Dêrsımı kêrd “Tunceli”, 1947ine de ki Hatay de namê cau vurna, na politika hata ewru devam kêrd.

Zovina zoni kêrdi tomete, zof izravi day ve qeseykêrdoğunê na zonı. Dêrsım de hata ve 1970i ke iyê ke Kirmancki qesey kênê, pırodais u ceza werde.

Ewru zonê ma eve politika dewlete amo şındorê vindıbiaene. Ewru zonê ma teyna dewu de qesey beno, sevevê ho ki politika dewleta.

Sırê Cumuriyeti de zovina zoni kêrdi tomete u inkar kêrdi. Peyniye de 80 serre ra tepia politika dewlete eve zorrê Awrupa ra tene vuriye. Nika TVu de Kırdışki, Arapki, Boşnaki, Zazaki u zovina zoni estê. Nu ki çıyo de rındo.

Hama nu senîko. Wazeme ke pêro zoni TVu de, radonu de mektevu de u her cau de hata peyniye serbest vo.

U waxt mana newedarênia zoni vejina werte. Seveta pêro zonunê Anadoluye bena newedariya raştikênê.

Iraq: Namê Vietnamio bin

Hata asma paijia wertiyê 2004ine; eskerê Hemilkani ke Iraq de merdê hazar u se ra vêrdi ra. 6 hazar u 500 eskerê Hemilkani ki bi dîrvetın. Heni bi ke, her roz meitê eskeru şiyenê Hemilka; wairê na meitu zof qariyenê. Her caê dina de, hata Hemilka de bile kês inam nêkeno ke eskerê Hemilkani uza na herv cêno.

Hardê Iraqi de çıqaşi mîlet merdo kês nêzoneno. Taine ra gore; 100 hazar mordem merdo. Eve 100 hazaru ison ki biyo dîrvetın. Çıqaşi ison merdo, omirê kêşî de niyo.

Hardê Iraqi, eskerunê Hemilkani re bi ceneme. Felluce, Nefes, Bağdat u Tel Afer de bile cini, cüamerdi, hata ve domonu ke eve çeku danê eskerê Hemilkani ro. Qomê Iraqi dustê Hemilkani de bi jü. Aravi, Şii, Türkmeni ve zovina çî mîlet ke esto, pêro pia seveta welatê ho ustê ra.

Hata nika İspanya, Dominik, Filipinu, Nikaraguay, Honduras, El Salvador u Norveçî eskerê ho peyser ont. Nafa ki İtalia eskerê ho oncena. Serra verva ma de, Hollanda, Polonia u Danimarka ki eskerê ho oncenê. Na dewletu ra taine wastena qomê ho ser eskerê ho peyser ont. İspania nine ra jüya. Taê ki tersay; coka ro sonê welatê ho.

Hemilkani vake ke “ma seveta heqa isonun u demokrasiye da ve Iraq ro”. Hama dina pêro zonena ke Hemilka seveta demokrasiye nê; seveta menfatê ho da ve Iraq ro. Çike; halê Iraqi ewru daina xîravîno. Weşiye u zagon u wendis u nostene de thoa nêvuriyo; peyser şiyê. Taê suku de çê ra tever vejiaene tometa. Bağdat de uwe u eletırk bile çino; mektev cadao. Kês inam nêkeno ke serrê 2005ine

de rey bierjiyo beno.

Na hali, zof xofo de gran fist ra Bushi u olvozu ser. Înu endi ho sas kerd; vengê ho biriya. Rey estene ra avê durumê Bushi na ruval ra rind niyo.

Dewleta Hemilkani biya nêbiya hata nika gonewera. Verê coy beznesuri qirr kerdê. Ora dîma bombê atomi vornay ro Japonia ro. Nagazaki u Hiroşima de 250 hazar ison xafilde jû rae de merd. Kore, Guatemela, Endonazya, Laos, Kamboçya u Küba de eve se hazaru ison kıst. Oncia mird nêbi; Dominik, Şili, Vietnam, Lübnan, Grenada, Libya de milet qirr kerd. 1991 de da ve Iraq ro. 100 hazar ison merd; qomê dina na qirrkerdis TV de jê kay şêr kerd. 1998 de Afganistan u Sudani sero bombey vornay; oncia isono bêguna merd.

Tarixê Hemilkani de caê Vietnami zof muhîmo. Çike, Hemilkani ita de herv kerdo vindi. Heni kerdo vindi ke qesa de newiye vejîya: "Sendromê Vietnami".

Vietnam de se bi?

Hemilkani wast ke Hetê Rojio Duri (Uzak Doğu) bijêro binê bandıra ho; coka raveri da ve Vietnami ro. Serverê Dewleta Hemilkani Eisenhoweri 1957 de miletê ho rê vaji dano, nia vano: "seweta menfatê Hemilkani koti beno bivo somê". O waxt na dugelu de wertê qomu de fikirê komunizmi ver gureti vi. Hemilkani en jêde Japonia ra tersenê; vatenê "Japonia bena komünist". Na ruval ra kot Vietnam.

Vietnam de Hemilkani 2 milyon mordem kıst. 55 hazar eskerê Hemilkani merdi. Hemilkani, bomba Napalmi sifte este Vietnam. Zof cini u domon u kokimi na bomba ra merdi.

Eskerê Hemilkani, Vietnam de zof heşîreni arde. Miletê Vietnami rê ejîat u şêsat kerd. Heni zulûm kerd ke miletê Hemilkani bile zof qarna u dust de na hervi vîneti. Şînatkarê Holuwudi, na hervi sero xeyle filmi veti; ejîatê Hemilkani mîsna ra dina.

Qomê Vietnami eve serru dustê Hemilkani de da ve pêro; hardê ho destê Hemilkani ra xelesna. Xeyle dez ont hama binê bandıra Hemilkani nêkot.

Eskerê Hemilkani na hervo neq kerd vind. Heni kerd vindi ke eskerê Hemilkani tersu ra pêro-pia bi nêwes. Na nêweşiye ra vatenê "Sendromê Vietnami".

O waxt ra na waxt thoa nêvuriya. Hemilka, hervê Vietnami ra qe derse nêgureta. Ewru ki Hemilka kota ve Iraq. Vijêri ke çituri goni verda de, ewru ki heni verdano de.

Raştiye de kam tarix noseno? Gonewerê ya ki qomê? Vijêri qomê Vietnami noşti vi. Ewru ki qomê Iraqi nosenê. Cokaro vanê ke “Namê Iraqio bin Vietnamo”.

Main

Hardê Dersîmi de i heştunê vîrenu de oncia main peqa. Hetê Çemisgezeke de Zeynel Doğanay (22) 19.10.2004 de, waxto ke mali beno ke bıçırayno, payneno ro main, main peqeno, qorê ho bînê zoni ra cıra beno. Mudahalo vîrên ra tepia rusnenê Xarpêt. Tedaviyê ho devam keno.

Milet, hetê ra karê ho keno; hetê ra ki zarar dano ho u dormê ho. Maini vîrajînê; naynu seveta dîsmeni kenê hard; hard de danê we; jûyo de bin ke şî paynaro cı ki, lîng u bojiyê ho cıra benê.

Tırkiya de maini domonun u mîleti kîsenê; koti çıqaşî maini estê kês nêzoneno. Çıqaşî mordemi merdê ya ki biyê dîrvetîn, kês nae ki nêzoneno. Heqa mainu de, malumatê qomê ma ki çîno. Hata roza ewreene, heqa na mainu de keşî malumat mîleti nêdo.

Riyê dina de; bînê wele de 100 milyon maini estê. Hata na roze 30 hazar isoni merdê; 300 hazar isoni ki biyê dîrvetîn. Naynu ra jêdê ho isono sivilo.

Fiyatê zu maini 3 dolarê Hemilkanio. Bînê wele ra main wetene ki 1000 dolarê Hemilkanio. Îsu, 3 deqey de main keno bînê wele; hama amrê mainu 50 ya ki 100 serra.

Hardê Mamekiye de çıqaşî maini estê kês nêzoneno. Ma zoneme ke xeyle cau de estê. Leto jêde dormê qereqolu de estê. Zof mîletê ma payno ro mainu merdê ya ki biyê dîrvetîni. Îyê ke merdê keşî çê dinu re ordîm nêkerdo. Dîrvetîne ke o halê hode mendê, inu re keşî pers nêkerdo.

Niadê, mainu sero “Human Rights Watch” (HRW) se vato; “ma-
ini, adîr bîrnaenê çıka nêzonenê; perodayis ke bîqedîyo ki oncia

cinin u domonun u cüamerdu kışenê”.

Îyê ke mainu ra benê dırvetın, hata merdene, na izrav oncenê. Nesim Önero ke, Diyarbaqır de biyo dırvetın nia vato; “ez wazen ke eve ho bigurine; eve ho riyê ho bışiune; eve ho non borine”. İzravunê na lazeki kam bıvındarno? Maini nia xıravınê.

Çıke lozımo bıkerê u biarê dusısê sertunê Qanunê Ottoway. Depun u bınê wele de çıqaşı maini estê, naynu kêy werte ra danê we, mîleti rê arazekere. Aê ke mainu ra zarar diyo inu rê niadiyo; hetê psikoloji ra tedavi vê; nêwesxanu de bêpere tey niadiyo; inu ra gore kar bıviniyo. Heqa mainu de derse mîleti u domonu diyo.

Seyd Rıza

66 serri avê, Kasîme 18îne de, Seyd Rıza suka Xarpeti de, “Buğ-day Meydanı” de est dare. Laz ve olvozu ra ki tey eşti dare.

Ey vake “verê coy mı dare erzê, mı ra tepia hona lazê mı dare erzê.” Hama inu verê coy lazê dey vera çîmunê dey est ve dare, dîma ki o est ve dare.

Seyd Rızay se kerd? Olvozunê dey se kerd? Î çınay rê eşti dare? Îsu gereke cûavê naynu bîdo.

Hukmat, 1937-38 de kot ve Dêrsım. Qomê Dersımı dustê Hukmati nêvejiya. Çikê; Hukmati vake ke “ma sîma rê medenêt ame, sîma rê rau virazeme, sîma rê mektevu virazeme, niadê bonê sîma welînê, ma sîma rê bonunê çatü virazeme.” Sarê Dersım vengê ho nêvet. Eskêr, jê vatena ho kot ve hardê Dersımı. Hukmati, qomê Dersımı verê coy pîsê kerd, wend ra ho. Hama heto zu ra ki iyê ke baqîlê, yanê Ağlerê Dersımı tek ve tek doz kerdi, pê gureti.

Esker, kot ve dewu, eke kot ve kamîji dewe, i dewu de dest est ve cîniu. Sarê dewu ki dustê naynu vejîya. Eskeri u dewuji kışıay. Dersımîjî ke hermetê ho u domonê ho kışıay, çheki gureti vejîay ro ko, eskeri de da pêro. Sarê Dersımı hona gîna huyo ke ma xapîtime. Hama is is ra vêrdi vi ra. Çîke; eskêr endi koti vi hardê Dersımı, her ca nîmîti vi.

Seyd Rıza pilê aşîra Avasu vi, hem ki serverê aşîrunê Dersımı vi. Piyê ho ki serverê aşîrunê Dersımı vi. Ey ra tepia Seyd Rızay hurendi gurete. Sarê Dersımı elewi vi, Seyd Rıza ki pîrê welati vi.

Eskeri ke na xîravîniye kêrde, Seyd Rızay pilê aşîru kêrdi top, “Çîmê Halvoriye” de sond werd ke duste Hukmati vejîyê. Hama o

ra tepia, hukmati hora ni rew ra doz kêrd vi, hona ni hurendia ho derê, taine pêcênê. Misal bıdime, pilê Khurêsu Seydi Uşêni hetê Anafatma de pêcênê anê.

Ağlarê Dersîmi ke berdi Xarpêt de eşti dare, Hukmat kot ra ve cı sarê Dersîmi hetê ra qırkerd. Seyd Rıza ki her ca de sae kerdenê. Dewa Ağdadi, çê Seyd Rızay bomba kêrd, domonê Seyd Rızay kışti. Seyd Rızay wastenê ke naê ke pey de mendê, bıxeleşiyê. Çarê sae kerdenê ke na zulım bıvındarno.

Seyd Rıza, kuno ra rae, sono Erzıngan ke milet endi mekışiyo. Vanê ke Valiyê Erzıngan cırê xevere rusna ke bêro eve hukmati ra bêrê hurê. Hama eke kuno rae sono, rae ra eskêr pêcêno. Benê Erzıngan de erzenê zerrê. Vanê “Seyd Rıza amo teslim biyo.” Seyd Rıza ki vano ke “ez teslim nêbiyo, mı rê xevere rusnê, ez amune ke hukmati de berine hurê.” Uza ra finê ra rae ke berê Xarpêt.

Urus ke koti vi Erzıngan, Seyd Rızay Erzıngan xelesnay vi. Cokaro eke fist ra rae ke berê Xarpêt, nia vati vi: “zu mordemi zu suke xelesnê, hama zu suke nêşikiye ke zu mordemi bıxelesno.”

Seyd Rızay ve olvozuna benê Xarpêt de erzenê dare, mezela dinu ra tersenê, vanê “nêvo qomê ho bêro mezelnê naynu ser”, benê vêsnenê, werte ra kenê vindi.

Seyd Rızay kêş nêkişti vi. Ey, ho u qomê ho seveknanene ra qeiri çheke nêestenê. Hama çê dey, domonê dey pêro hukmati kışti. Ne suzê de dey, ne ki suzê de qomê dey bi. Eke est ve dare ki nia vati vi:

“Ma evladê Kêrvelayme, bêxeta u bêgunayme.”

Miletvekilê Mamekiye

Rejimê dewlete her caê dina de “parlamenterizm”o. Parlamento deva devê 200 serri ra avê biyo ra. Tarixê parlamentoy en jêde 200 serrio. Ewru her dulger de ki parlamento esta. Hemılka de; Iraq de; Tırkia de ki parlamento esto. Eke jü dugel de parlamento esto vanê ke “uza de demokrasi esto.”

Parlamento çekuyo de Fransızkiyo. Na çekuy Fransızki “parleri” ra yeno, mana ho ki ‘hurendia qeseykerdena’. Gune ita millet qesey bikero; hurenais bı vo; vekilê qomu naza fıkırê ho araze kerê; parlamenterizm nao.

Nustogê Fransîji Duverger nia vati vi: “cumuriyetê qomu çino; cumuriyetê vekilu esto, inu rê ki tivarê qomu çino.” Fikirê Schmitt re gore ki; parlamento “dekorê fizılıyo”. Ey, 85 serri ra avê nia qesey kerdı vi; “parlamento, iyê ke pê perda ra dıjıdia idare kenê, caê dino.” Ey, qesê huyo de bini de ki nia vati vi: “qerar ita nêdino cı, zovina caê de danê cı.” Mıleti, 1920ine de heni inam kerdênê ke; “peyniya parlamenterizmi yena.”

Marx ve Lenini ra gore ki aslê rejimê parlamenterizmi niaro; “hire-çor serri de reê kamiji vekilê maldaru yeno qomi idare kênê.” Dinu ra gore; “qerari parlamento de nê; cao tholde de cêrinê.”

Dugelê ma de; Tırkia de durum çiko?

Tırkia de vekili pêro maldariê. Veziren u Servejireni Hukmati maldareni wazena. Taê Serverê ma Tayyip Erdoğanı ra vanê “tejiro”.

Tırkia de partiye çepçi u rastçi pêro demoqrat niyê. Cori ra ve cêri zerrê parti de demoqrasiye çina. Qerarê temsildarunê partiye

suke u qeza bile paytaxti ra danê cı. Rey estene de ki hal niaro. Qımetê azaunê parti u qomu çino. Ewru partiyê pêroine de ki rey estena veri çina. Parti temsilkarunê ho jê vatena ho çinenê we. Kês besenêkêno ke iyê ke vejiye, inu biaro warr. İyê ke amê serr hata merdenê hurendia ho ca nêverdanê. Partiu pêroine de ki niaro.

Caê vekilê Meclîşî mîleti ra zof berzo. Dolîğê vekilu ke jêdero. Misal bîdine; eve milonu ra mîlet 350 milon dolîğ cênê; hama zu vekili deva devê 10 milyar dolîğ cêno.

Tırkia de ki parlamento jê Fransa “caê qeseykerdene u hurenaişî” niyo. Qeseykerdena vekilu bîrnaene rê, Nizamnamê Zerrê Meclîş bile vurna. Qanunu, mîletê ma nê; Awrupa vezena. Qerarê ekonomiki Meclîs nê; IMF ve Panga Dina ra danê cı. Qerarê karê te-veri ki parlamento nê; Hemilka dana cı. Politika zerri de ki Ordi ke se vake heni beno.

Vekilê Mamekiye ki jê vekilunê Tırkiayê. Vekilê ke 1938i ra tepia şî parlamento, Anqara çinîti we. Na vekili leto jêde partiunê çepçiu ra vi. Ni, toxtori, dewa vekili ya ki mutayiti vi.

Mîletvekilê Mamekiye ki partiunê seri çinîti we. Rey estena veri zof senik biya. Eke biya ki, binê teşîrê perun u aşîreni u rîsveti de biya. Na rey estena veri heni biya ke, taê vekili zovîna ca ra amê tha vejîyê.

Vekilê Mamekiye ki eve politika dewlete ra imisê zumîni biyê. Dersim de nêqeni ke biya, dustê naê nêvejiyê. Tainê parlamento de zu çeku bile qesey nêkerdo; halbîke uza “caê qeseykerdeno.” Meselê esta; vanê rozê parlamento de mîletvekilê de Mamekiye dest fisto hewa, mîleti meraq kêrdo, vato “ala se vano”, amo kîrşî, vato “pençeru qapa kêrê, serdo!”, oncia şîyo hurendia hode nîsto ro.

Wertê mîletvekilunê Mamekiye de caê Qemer Cênci zovînao. Çîke; ney zof qeseykerdenê u qewqa kerdenê. Saiya dey de her kês namê Mamekiye mîsa. Hama ey ki gêgane eve qeseykerdena ho ho kerdenê qîz.

Mîletvekilê Mamekiye aynê Tırkiaê. Parlamentoê Tırkia ke çîko, mîletvekilê Mamekiye ke iyê.

Kırmanc

Kırmanc, khalikê maê, dêkê maê, piyê maê, moaê maê, biraê maê, waê maê... Î, mitralyozun u bombun u topu ver remenê, gêgane binê meitu de mendenê, heni xeleşiyênê. Na meiti ya moaê ho vi, ya piyê ho vi, ya ki dewizê ho vi. Gêgane mefi şiyenê sukunê gervi, zonê miletê uzay nêzonenê. Uza namê ho çinevi, cıra vatenê "muaciri". Gêgane cîrê ef vejienê, peyser amenê dewa ho, hama nafa ki dewi cîrê biyenê yasaq. Domonêni ra nat pi u khalikunê ma qırrkêrdena 38i ma rê nia qesey kêrdene. Ma ve na saniku bime pili.

Dormê 1970 de faşistu ke milet qırr kerdenê, Kırmancieni çıka ma onci beli biyenê. Faşistê sivilê ke dewlete phoşti dênê cı, cêncê maê ke şiyenê Universtu de wendenê, amenê i cêncê ma kistenê. Suzê na cêncunê ma çinevi, i teyna Dersımiji u çepçi vi. Kıstoği ki deyme nêvejiyenê werte...

Dıma cêncê 12 Eylule şiyenê Universte. Üniversite de sınıfe ve sınıfe fetelienê ke cêncu top kerê, biyarê têhet. Ni cênci, çepçi u sosyalisti vi. Tavi ke inu ma militan u liderê komelunê televu diyenê. Kêşi pers nêkerdenê ke fikirê ma çiko, ma çi wazeme...

Dıma '38i ra tepia ma ve dewlete ra oncia ameyme têri. Kırmancieni çıka ejiat u şêsatxanunê polesun u eskeria de onci beli biyenê. Cêncunê ma onci pırodaene pêwerdenê u kışıyenê. Ma, gê biyenê Hasan Asker Özmen, gê biyenê Adil Can, her waxt merdenê. Gêgane ki dairunê polesu de biyenê vindi. Hem ki so-der hona roştia biyenê vindi, suku de cadu sero wertê miletî de pê ma guretenê, hama kêşi ma nêdiyenê. Gê biyenê Kenan Bilgin, gê

biyenê Düzgün Tekin, her kêşî zonenê ke ma kışime, hama kêşî ma pers nêkêrdenê. Gêgane polesu jê Hasan Ocaki ma kîstenê, iyê ke biyê vindi, kami kêrde vindi beli biyenê. Cendegê ma “mezelxanê bêkêsu” de dardenê we...

Dıma 1990 ame. Na rae ki militanunê birri cêncê ma fişti ra ho tey berdi bîrr. Ma onci, gîlê kou ra, fekê çhemê Muzîrî u fekê çhemê Dicle de kışiayme. Meitê ma uza mendi, bi werdê theyr u thuri. Jêde moaê ma bervenê. Qazantu rê biyenê xever, ma rê vatenê “hire, phonc terorişti... kışiay”. Taê qazantu ki vatenê “hire, phonc... mordemê ma seîd bî”. Serru ra tepia, namê ma zerrê “30 hazar meitu” de vêrd ra...

Dewlete ta waxtê Yavuz Sultan Selîmî ra nat, ma horê kêrdi vi dert ke besenêkêrdo kokê ma biaro. Dewlete, Yavuji ra qariyenê ke ey besenêkêrdo ke ma werte ra wedaro.

Çhepçi u sosyalîstî ki dostê ma vi. Bê ma, çhepçeni u sosyalîzm pay ra nêvîndeno. Sarê Kîrmanc ke mêvîyenê “dewletê Tîrkî ra vatenê dewletê şeriat”. Hama sosyalîstî ki zof ma nasnêkêrdenê, hetê dinu ra ki kamiya ma pers nêbiyenê. Ma, çimê taine de “feodal” vime, çimê taine de ki “Kemalist” vime...

Ma Kîrmanc vime. Na, “çhepçeni” viye, “sosyalîştîni” viye u “ele-vîeni” viye. Dewlete, bav u khali ra nat amenê ra ma ser. Xelesnoğu çim de ki caê de mao rînd çinevi...

Namê ma çinevi...

Kıstoğê bêceza

Serre 2002, asma pajia wertiyê 26ine de qeza Xozati de hadise biyê. Na domonu; Ergün Aslan, Uğur Günel, Murat Doğan, Gürkan Günel u Hayri Çiçekî cao ke eskeria tufong erzena, talime kêna, uza qersun u bombey diyê, gurete berdê ke osinci (demirci) rosê. Tavi na domonu nêzono ke ni bombey u qersunê, isoni kisenê. Ni domoni, domonunê feqîru viyê, cokaro wasto ke naynu birosê, horê peru bijêrê, xerzlıgê kêrê.

Hama waxto ke şiyê, kotê verê çeverê dukanê osinci, ni bombey peqê, na domonu ra hire teney merdê, hire teney ki biyê dırvetîni. Aê ke merdê naê: Gürkan Günel, Ergün Aslan u Uğur Günel.

Na hadisa ra tepia, moa u piyê naynu gerre kêrd, isteda gerri de vake; “sevevê merdenê domonunê ma eskêriawa, çike na bombey u qersuni eskêria uza caverdê, inu ke i uza heni canêverdanê heni ke nêbiyenê, ni uza eve çeku talim kênê, hama ne dormê uzay gureto ne ki nisanê de ho esto ke tha hurendia talimê eskeriawa.”

Savciyê Xozat isteda wende, qontrol kêrde, di ke nu karê ho niyo, hadisa de eskêria esta, isteda rusne Xarpêt qumandarê qolordî rê.

Xarpêt de savciyê eskêri na meselu sero vinet: “Na malzemo ke biyo sevevê merdena domonu sene çiyê? Sevevê na merdene na çiyê ke uza werte de bêwair verdo, uyo? Na çi, çituri heni werte de mendo? Na çi kami werte de bêwair verdo? Thoa eskeria heydarê na çiyê ho vineta ke kêş meêro uza ra mecêro?”

Savci rapor do ve guretene, rapor de vajino ke: “na çi, çekê talimê eskêriyê, eskêri eve naynu talim kêrd, çekî estê. Na bombawa ke peqa biya sevevê merdenê domonu, bomba tufongunê

eskêria viya.”

Savci, eskêriawa ke moa u piyê domonu cîrê bivi gerreci, qumandarê daê ra pers kêrd: “Sîma na çi kêy heni uza caverda?” Qumandar nia cûav dano: “1999 ra avê uza talim kêrd, u waxt ma caverda.” Naê ra tepia, peyniye de, Savcı inam bi ke na çi eskêria uza no ro.

Savci zovina zu rapor guret de ke na meydanê talîmî sari ra qori kêrdenê vajifê eskêria niyo. Çike; qanunê eskeriya de ki çiyê nianen çino. Eke qanunhenio, na çiyê nianen tha ra wedardene vajife kamio? Rapor de na mesela sero thoa nêvajino.

Dîma, savciyê eskeria celve rusneno savciyê Xozatî rê. Vano ke: “kefs bîrusne uza kefs kêro, malumat ma do.” Savciyê Xozatî çituri ke vajiyê heni kêno, raporê ho de nia vano: “cao ke hadîsa bîya, hurendia talimê eskeriawa. Milet ret kuno cî, vejino, qori niyo. Nîka bile ma ve çîmunê hora dî ke uza hona bombey estê, hona nêpeqê. Resmê naynu kî nao ma eve rapor ra sîma rê rusnê.” Hama savciyê eskeria na raporê savciyê Xozatî qewl nêkêno.

Savciyê eskeria nia vano: sevevê merdena na domonu, î bombê ke uza caverdê î niyê. Î domonî ke me şîyenê uza î bombu de kay mekêrdenê nêmerdenê ! Qusurê eskeria çîno !

Savciyê eskeria bombê ke 1999 ra avê uza caverdê, inu qusur vineno, hama nafakî zof waxt vêrdo ra, cokaro dewa qapa kêno.

Na qerar bêhet niyo. Çike nu qerarê savciyê eskeriao. Qerarê savciyê eskeria de kemenî û geletiyê esta. Na mesela eve teyna eskeria ra pers kêrdene hal bena? Na mesela de hora suz suzê eskeriao. Eve cûavê eskeria qerar daene heqa? Qesa de Kîrmanciye esta, vanê: “Kam vano ke doê mî tîrso?”

Îson, aqilê savcî rê sas beno. Savcî vano ke “domonî ke meşîyenê î bombu de kay mekerdenê nêmerdenê.” Suz yê domonuno? Eke henio ison qe zu hadîsa de kî nêşikîno suz bîvîno. Vajime ke main peqa, zu dewîz merd. U waxt nia vajime: “Î dewîjî ke payne ro ma-inî menênê, nêmerdenê.” U main uza ra wedardene vajifê dewlete niyo?

3 domonî merdî, 3 kî bî dîrvetînî. Zerrê moa u pî hona zondano. Adaletî, hurendia ho nêdiye.

Î kîşîay, kîstogê ho serbest fetelînê, endî se vajime?

Auschwitzê Buşi

Qomunê dina, zımıstona wertıye 27ıne de Auschwitz ard ra ho viri. Esmer ki, serverunê dulgerunê dina qampê Auschwitz de amey têhet; qırvanunê Auschwitz u Naziu sero qesey kêrd. Na lideru sond werd vake: "Auschwitz reyna mevo."

Auschwitz Polonia de namê zu cayo. Naziu, waxtê hervê dinao diine de naza zu ca vırast ke heşire ke herv de cêriye, biare tha top kerê. Na ca 40 kilometreo. Serê çêveri de ki nia nuşıyo: "Gurenaıs serbestıye dano isoni." Heşirê se ke çêver de kotıne zerre, zumını ra ciartikêrdenê. Domoni, nêweşi, kokımı u seqeti berdenê odinê qaji, uza vêsnenê. Îyê bini ke berdenê qurenênê. Karê naynu heni gıran vi, ni zerrê 2-3 asmi de merdenê.

Hitleri, serre 1939 de zımıstona wertıye 30ıne de qeseykêrdena hode vake: "ma qomê Yaudi werte ra dame we." Naziu, mavenê 1940 u 1945 de, naza de zu milion ra jêde Yaudi kıst. Jêde ho domoni vi. Hona eskêrê sovieti nêamey vi tha, ita de deva deve 7 hazari de domoni, cini u kokımı waxto ke endi bımırê. Naynu ke eskêrê sovieti ki di, heni bi sa ke, hem huyay hem ki lawuki vati. Heq i eskêri ra raji vo !

Na mavên de naê ki vajime ke; Tırkia sayiya İsmeti de wertê na hervi nêkota. Hem ki konsolosê Tırkiyaê ke Awrupa de Yaudi seveknê. Nu ki çiyo de rındo !

Ma cor nustê hode vake ke; serverunê qomunê dina sond werd ke "Auschwitz reyna mevo." Tavi nu fıkıro de rındo. Hama raştiya niara? Naê sero tene vınderime.

Nıka ki karê Naziu Hemılka kêna, jê Naziu kuna hardê zovi

dulgeru. Cokaro kota hardê Afganistan u İraqi. Hemılka vana “ma dustê terori vındeme”, bınê na nami de seveta heşiru ca vırazena. Quantanamo u Ebu Garipi caê nıanenê. Nazau de çı şêsato ke danê heşiru dina pêro zonena.

Ebu Garip de eskêrê İngılıji u Hemılkani u yê zovina taê dulgeru çı şêşat ke esto kêne. Resmê na şesatu qazantunê u televizyonunê dina de vejıay. Quantanamo ki niaro. Nazay şiyê ro Auschwitz.

Buşi a roji qeseykêrdena hode vake; “dame İrani u Suria ro ki.” Mana na qeşi nawa: Nazau de ki milet kışino u heşiru rê caê topkêrdene vırajino.

Wastena Buşi çıka, u çı wazena? Wazeno ke dina pêro bijêro bınê lopê ho.

Nıka serverunê qomunê dina ra pers kême: sıma ça Auschwitz tarix de saekenê? U teyna tarix de niyo, ewro ki dewam kêno. Ho bıçarnê reê Ebu Garip u Guanatanamo de niadê!

Hemilka ra has bikêrime?

BBC, 21 dugelu de ankêti kêrdi. Na ankêtu de pers kêrd ke, ala Hemilka ra has kênê, ya ki nêkênê. Vejiya werte ke en jêde Tirkia Hemilka ra has nêkêna. Sarê Tirkia ra, se ra heşta u dî Hemilka ra has nêkêno. Nae serra Hemilka haydara idarekarunê Tirkia ser, vake “heni bikêrê ke sarê sîma ma ra has bikêro, heni nêvo...”

Verê coy Niadoğê Karêtever Condole Ricce Hukmatê Tirkia ra vake “heni biguriye ke çimê sarê sîma de, ma rind bioşime.” Dîma Robert L. Pollocki, qazanta The Wall Street Journal de, nostê ho de, hem dênê barê Tirkia ro, hem ki aqıl ro Tirkia salix dênê. Aê ra tepia, Pentagon ra Douglas Feith qal ard ra vake, “nu nîa nêbeno.” Dîma, temsilkarunê “Neo-Con”u ra Miachael Rubîni nost ke “yamu yamu aê ke dustê Hemilkani vejînê, inu bîvîndarnê.”

Hemilkana ke isonê Tirkia ra, se ra heşta u dî nêwazeno, sene dewleta? Ma thoa mejburime ke Hemilka ra has bikêrime? Çinay rê wazenê ke ma cîra has bikêrime? Naê sero tene vînderime.

Tarîxê Hemilkani gonîno. Beznêsurî qirr kêrdê, harrdê dinu tola kêrdo, i ki welat ra kêrdê tever.

Hukmatê Tirkia, hata ve na nejdiu ke Hemilka ra zof has kêrdênê. Serrunê ke ma gureenê ke ezê NATOy vime, Serverê Hukmatê ma vatenê “ma Tirkia kême Hemilkana qize.” Sifte i serru, hepîsxanun u qereqolu de eve metodunê Hemilkani izrav da ve isonî. U waxt, şînamunê Tirkia de, Hemilkani zof goynênê. Fîlmunê Hemilkan zof vezenê.

Hemilkani, waxtê hervê dinaê diine de Hitler herv ra nêtexelna. Herv ra tepia, Almanîa bomba kêrde, eve se hazaruna mîlet kıst.

Bomba este Hiroşima u Nagazaki eve hazaruna ison kışiya.

Riyê Hemilkani ra eve hazaruna mîletê ma şî ve Kore, bilase-we merdi, taê ki seqet mendi. Meyitê cencunê ma, hardê Kore de mendi.

Hemilkani, kot Vietnam, qırr kerd, adır dard we, Hemilkani bomba napalmi sifte est vi Vietnam, uza 2 milion sarê Vietnam kıst. Têşirê na bomba hata ewru amo, hona hata nıka ke domonê seqet yêne dina.

Hemilkani zaf dugelu de hukmat dêmdaenê, eve hazarunê mîlet kışiya, eve hazaru ki bi seqet. Kot hardê zof dulgeru, Şili de serverê dewlete Alende kıst. Arjantin de eve hazaruna mîlet bi vind.

Martê 12ine de u Eylule 12ine de Tırkia de mîlet erjiya dare, kışiya, zof mîleti ki erjiya zerrê. Naynu da ki beçıka Hemilkani biye. Çıke, Eylule 12ine de, sıpêdera, Hemılkanızu mijdani dê ve zumıni, vake; “domonunê ma karo de rınd kêrd.”

Hemılka, des serri ra jêdero ke Iraq de ambargo no ro. Na ruval ra nêverda ke ilaji ve çiye werdi ra bile şêrê uza. Cokaro 2 milion ison merd, naynu ra 1.5ê ho domoni vi. Hemılka kot ve hardê Iraqi, hata ve nıka ke uza mîleti kısıno. Xepısxanê Ebu Garipi de şesat dano mîleti.

Teyna Felluce de eve des hazaruna mîlet gırrkêdo. Iraq de hata roza ewroene se hazar mîlet kışiya.

Nıka wazenê ke ma Hemılka ra has bıêrime. Dulgero nianen ra çituri has bıêrime?

Sacco ve Vanzeti ra

1921 de Hemilka de Massachusetts - Braintree de zu fabrika de memurê maase remnê, peê coy ki kistê. Tavi na normal kistena, hama dîma na mesela tarixê Hemilkani de bena ve hadisawa de girse.

Na kistene ra hire heşti ra tepia macirê Îtalyani Nikola Sakko ve Bartolomeo Vanzetti ra cêrine zerre. Saadu vato ke “ni mordemi şiyenê ro Îtalyanu”, na dî Îtalyani coka ro guretê zerre. Hama raştiye de sevevê na hadisa zovinao. Ni hurdemena olvoji girevu de, nûmayisu de verderê, hem ki dustê hervi vejînê. Na ruval ra poleşi inu rind nas kênê, cokaro duvara ro cî kênê.

Na zerrê guretene ra serri ra ave olvozê inu guret vi zerre. Namê ho Andrea Salsedo vi. O ki anarşisti vi. Poleşi ey guret vi zerre; 8 heştio ke zerre de mendi vi. Na hadise re ne xeverê moa u piyê dey bi, ne ki xeverê efkatê dey bi. Peyniye de vejiye werte ke ey kışti vi. Dîma poleşi vake “u ho kısti, qatê 14ine de gîna war cêr.” Na hasie ra tepia Sacco ve Vanzetti ra çek est vi ser.

Sacco, mosu roseno; Vanzetti ki khunduraciyo. Naynu, 1880 ra tepia Îtalya ra bar kêrdi şiyê Hemilka. Ni, 1908 de Hemilka de wertê girevu de benê anarşisti. 1917ine de wertê karkêrdoğu de erjînê zerrê politika.

Î, bêdelil erjiay zerre, hurdemine ki suz qewıl nêkêrd. Hama savci wassenê ke ceza cî do. Dewavekilê dinu H. Moore, dewa dinu dina rê ayan kêrd.

Zof dulgeru de yenê têhet; malumat ağme kênê. Sendika (komelê karkêrdoğu) ve komelunê sıvîlu ra gureênê. Çi esto ke zerrê ses

heştu de mekême ceza dano cı.

1925ine de kistoği vejine werte, zu qetilci suzê ho kêno eskêra, namê çor qetilciunê binu ki dano cı. Çı esto ke mekême na delilu qewıl nêkêno, dewa ki ranêkêno.

Wendişi, nustoği, sinemaci guriay ke qerarê mekêmi bıvındarnê. Fransa, İngiltere, Meksika u Arjantin de numaisê girşi benê. Paris de sirê numaişi de bomba phısqina, 20 mordem mirenê. Na hurdi olvoji mekême de ho zof rınd mudafa kênê, vengê naynu dina ro sono, dina phoşti dana naynu. Omnona peêne 1927ine de 250 hazar mordem Boston de numais kêno, a roze i hurdi olvozu ki erzenê dare.

Na phoştia ke dina da ve naynu, teyna seveta naynu niya, seve-ta serbestiya ki. Eve na phoşti daene, fêl-emelê Hemilkani vejino werte. Endi her kês vineno ke Hemilkan haq u hukuk nas nêkêno.

Vanzetti dareestene ra ave nia vano: “qesê ma, weşiya ma qe thoae niya, yê ma weşiya de zu moserotoğ u zu khunduraciya, izravê ma xeleşiaena mawa.”

Dina zof kuna ra dareestena dinu ver. Sair Nazım Hikmet zu kılama hode qalê dinu kêno, vano: “voşti eve çaro pak seveta vengê weşiye/lewê biraunê hode dapêro/hot serri dustê merdene de huyay, vıneti/sandalıyê alatırki de jê qoltığê nermi nişt ro/qetilci nêvi, eve duvara bi qırvan...”

Taê ison esto, eve merdene, isoni viri ra nêsonê. Merdena dinu dina de taê çi vezena werte. Jê Pir Sultani, jê Deniz Gezmişi, jê Saccou u Vanzetti...

Ni, itau çı sae kênê?

İson heto zu ra fabriku vırazeno ke dewleti vo, heto zu ra ki hem zerar dano taviyati hem ki dano dormê ho. Na des serrunê peyenu de ki şirkêti u tekêli vejîyê werte. Na şirketi hem zof kar kênê hem ki zof zerar danê isoni. Nika Dêrsım de ki karê na şirketu vejîyo.

Rio Tinto ve YAMAŞi ra amê hardê Dêrsım de maden sae kênê. Xeyle waxto ke uza gureenê. Şirkêti asma usarê vırene de seveta na karê ho, amey pêser qesey kêrd, vake: “ma kar dame mîleti, na karê ma de sıyanur çino, bêsiyanur gureeme.” Mendisê şirketi Ahmet Aktürki ki vake: “ma vazeme ke zerar taviyati medime, na mîleti rê ki xızmete bikerime.”

Na şirkêtu heqa gurenaisê ho de, gağane 2004ine de zu kıtav veto. Namê ho “Tunceli Bölgesinde Altın Arama”o. Na kıtav de vajino ke “ma seveta karê ho teyna Dêrsım de 2 milyon dolar zae kêrd, vazeme ke kar mîletê itay dime, ma zernu ve paxır ra sae kême, seveta çiyê nianeni sıyanur lozım niyo.” (pelge 1-3)

Na şirkêti, vartivare 2003ine de, binê namê “Metodê Gurenaisê ma” de ki zu kıtav veti vi. Tey nuşîyo ke: “çıqaşı ke destebera ma ame zerar dormê ho nêdame, şirkêti ma, çı heqa isonia ke Beyannamê Heqa İson de nuşîya, phoşti dano cı, her caê dina de hurmetê şirkêti ma na heqe re esto.” (pelge 9)

Ni qesey raştiê? Raştia faydê na şirkêtu reseno qomê ma? Tavi ke kar mîleti daene çîyo de rîndo. Çike; mîletê ma hem feqiro, hem ki bêkaro. Hama mesela teyna kar niyo, zovina meseley ki estê. Her kês ki zoneno ke na şirkêti zerar danê taviati, zerar danê teyr u thuri u heywani. Sarê Dêrsımı ki zerar vineno. Na şirkêti eve

sıyanur zernu sae kênê. Na sıyanur ki çiyo de henêno ke her çi kîseno. Çiyo ke eve roo ey wes nêverdano, dar u beri, bîrri, her bavêti vaşi ki kênô husk. Eke nia bi, mîlet ke kar bîvino çı faydê ho esto?

Rio Tinto çıko? Rio Tinto, dina de şîrkêtnê en pilu ra jûyo. Gurenaisê Rio Tinto, her caê dina de esto; hama gurenaisê ho jêde Avusturalia, Hemîlkane cori dero, hem ki, Hemîlkanê cêri, Asia, Awrupa u Afrika cêri de zof fabrikê ho esto. Madeno ke dina de vejino se ra des u diyê (% 12) na madeni Rio Tinto vezeno. Yê Rio Tintoy 40 ra jêde dulgeru de fabrikê ho estê, 60 ra jêde ki karê ho esto. Rio Tintoy na serrune peyenu de, karkêrdoğê ho zofeteney kar ra vetê, hem sendika hem ki karkêrdoğu de qeseykêrdene qewîl nêkêno.

Tarîxe Rio Tintoy de zof xıravîniye esta. 1930 de phoşti da ve faşist Frankoy. Na şîrketi, Afrika de phoşti da rejimê Apartheidî; Şîli de phoşti da Pinoşey, Endonazya de ki phoşti da ve Suhartoy. Avusturalya de hardê Aborjinu, caê jiargey kêrdê xırave. Bîrrê Endonazya bîrrno, hardê dinu cî ra gureto, uwa çhemu eve kimyasal made kêrda qîlerin.

Serra 2000î de Rio Tintoy karê ho kêrdo araze: “teyna esmer, 35 cau de ma guriayme, hard kêrd xırave, ma 15 reyê ağu verda ve dengîz, oncia karê made 5 karkêrdoği merdi.” Ma tho a nêvame, Rio Tinto vano !

Nafaki ağıyê ho ano hardê ma de kênô ro. Na şîrkêti hata roza ewroene dewa Şîne de 3 reê, hetê Kızılviran de 2 reê sondajî kêrdo. Hukmat phoşti dano na şîrkêtu. Şîrkêtu seveta na kari ÇEDî ra izne gureta. Şîrkêti eve phoştia Hukmatî hardê Dêrsîmî de molîbden ve zernuna ve paxîr ra sae kenê. Hukmat yardım dewuzu nêdano ke peyser şêrê dewa ho, hama izne dano şîrketu ke şêrê uza zernu sae kêrê, hardê uzay ki xırave kêrê.

Qimetê hardê Dêrsîmî zernu ra daina jêdero. Her vizoa ho seveta sarê Dêrsîmî jiargewa. Sarê Dêrsîmî sata tenga de leê jiarunê binu de veng dano mîlaketê koê Dêrsîmî ki. Sarê Dêrsîmî şîrketu ra vano: Ağıyê ho hardê jiarunê ma mekêrê! Sarê Dêrsîmî zernu ki nêwazeno, sıyanur ki nêwazeno!

Eduard Galeanoy gosdame

*"Hona u halê ho derime,
tersu ra mireme,
serd ra cemedime,
çeku saekême"*

Eduardu Galeanoy Latin Hemilka rao nustoğo. U nustoğo de pilo, edebiyatê dina de caê ho berzo. Kitavê ho Tırkia de ki vejî-ay. Namê kitavê huye vireni "Tepetaklak"o. Dîma, serra 2005ine usar kitavê ho "Zamanın Ağızları" vejîya. Tema na kitavi, esq, domonêni, uwe, hard, çekuy, lauki, goç, hukmat, ters u her çîya.

Galeano vano "ma ling u fekê zomonime." Hama waxto ke zomo ke jê vay şî, reça lingu ki werte ra dano we. Tarîxê zomoni ki an-cax fek ra gosdino. Raştiye de na sanîki pêro tek zu sanîka: Sanukê waxt.

Ez Galeanoy ra dî sanuku cêr nuson ke sîma bîwanê.

Karê Deşti

Muhammed Eşref mektev nêsono.

U, soder çhike ra, hata ve sewelete gurino. U, topê ke dewa Pakistani Umar ra vejîne hata ve stadyumunê dina sonê, inu vîrazeno.

Muhammed 11 serre dero, 5 serrio ke na kar kêno.

Eke wendena ho bîvîyenê, Îngilizki bîwendenê, na nosteo ke vano, “na tope domonu nêvîrasta”, eve destê ho ki cêno nano topu ra, u noste wendenê.

Madalia

Jose Antonio Gutierrez, bêwareo, zuzaqunê suka Guatemala de biyo pil.

Dıjdênî kêrdenê ke gêstê nêmiro. Tiner ontenê ke hedıra ho biya ro, hem ki eke tiner ont, u waxt biyenê artistê Hollywoodi.

Rozê şî, duri şî, hetê cori ser şî, şî cenet. Ho polesu ra tirt, des u çor tîreni vurnay, eve sewuna eve lingu şî, peyniye de eve canweşîya rest ve Kalifornia. Endi uza mend.

Ses serri ra tepia, sersuka Guatemala de, zu tağa de feqire de, se ke çêverê çêi ciniya, Engracia Gutierrez heşîya pê. Dire eskêri amey vi ke xeverê cı dê ke biraê ho Jose Antonio Iraq de merdo. Biraê ho Dengızci vi.

Hemılkan ke serra 2003ine de kot ve hardê Iraqi, cı ra sıfte na domono ke zuzaqu de bivi pil, u merd. Hemılkanuzu tavuta dey eve bayrağunê ho piste, hem ki madalya dê ve cı. U kêrd ve Hemılkanız, madalyawa ke dê ve cı ki nawa.

Torenê cınaza televizyonu de vejîya, u zof goynêne ke dustê eskêrê Iraqi de do pêro, biyo seîd.

Peê coy vejîya werte ke u ve qersuna eskêrê Iraqi nê, eve qersuna eskêrê Hemılkanî kışîyo.

Rozê minê Awrupa

Heştu ra avê Awrupa de vine. Uza zof çi di, zof qesey kêrd. Wazon ke ita sîma rê ki qesey bikêrine.

Ez marte 3ine de Mamekiye ra biune rast, şîune Anqara. Mamekiye de vorre biye, serd vi. Her cay vorre ra sîpe kêrdenê.

Ez sîfte şîune Duseldorf. Uza olvozê mı Turavi esto. Turavi 25 serrio ke uzaro, uza kardaoğ, durmê ho ki rîndo. Ame terminalê tara de ma jûvin di. Mı ra vake “Uşê tı zof rînd osena”, ez biune sa. Çike; heştunê peyenu de taê sarredaz mı di. Qesey Turavi mı rê zof rînd amey. Ora tepia ma şime çê Turavi. Çê dey hire qati vi, hem ki zof hira vi. İsu tey ret kêno. Ciniyê Turavi ki zof rînde viye, hem ki ma rê zof xîzmet-ozete kêrde. Mı ve Turavi ra welati sero, weşiye sero, qazanta ma sero qesey kêrd.

Ora tepia şîune Kioln. Yasar Kaya ame ez guretune. Wendoğê qazanta ma Yasari rînd nas kêne. Yasar mordemo de rîndo, qazanta ma de gurino. Hem ki Awrupa de temsîlkarê qazanta Munzur Habero. Yasar ke meviyenê, qazanta ma nia hondê ağme nêbiyenê. Yasar seveta na kari berxudar vo!

Çê Yasari zof qîşkêk vi. Hal-waxtê ho ki rînd nêvi. Waa Yasari Aynure ki lewê Yasari de manena. A ki wazena ke Kioln de bîmano, hama kar çino. Nika gureena, hama karê ho mîqerem niyo. A roza ke ez uza vine, a roze son de Paris ra Ali Eskêr ve tornê Khalferati (Cem) ra ki amey. Ali Eskêr domonêni ra olvozê mino. Se ke xevere gureta ke ez amune Almanîa, karê ho caverdo, desinde amo. U son de ma pia çay sîmît, vake “heştê ra tepia zumîni vine-me”, ust ra şî. Cem, Almanîa de amo dina, zonê Almanî jê zonê ho

rind zoneno. Cem, Kırmancki, Tırki u İngilizki ki zoneno. Cemi, hadisê ke Mamekiye de bi, i zonê ma ra çarnay ra Almanki.

A roza bine ez ve Yasar Kayay u Memê Jêle ra şime Hamburg. Memê Jêle ki wendoğê qazanta ma nas kênê, eve ho Heyderizo, zonê ma de dı kitavê ho estê. Dewa Memê Jêle nêjdiyê Koê Jêle dera, ey namê ho na koy ra gureto. U ki des serri ra jêde ro Almanian dero, mı rê qesey kêrd vake, "ez her son de hewnê ho de dewunê Dêrsimi vinon." U nıka wazeno ke na hewnunê ho eve zu romane vezo werte, naê sero gureeno, nêjdi de na romana ho vejina.

Suka Hamburgi de Barbara Xanımê vera ma amê. Ma şime çê daê, mêrdê ho zof riwais vi. Barbara Xanımê, eve ho temsilkara Komelê Heqa İsonuna. Namê na komele "Amnesty"o, yena mana Komela Efi. Na komele wertê komelunê heqa isonu de en komela pila. Dina de 1.800 hazar ezê ho estê. Na ezey ki bêpere gureenê. Ez ki uza vine, i rozu serverê komelunê naynu merdi vi, cokaro pêro mırrozın vi.

Raştiye de karê Barbara Xanımê tortorênia. A ki eve zerria ho bêpere na komele de gureêna. Mı ve Barbara Xanımê ra meselê ke na rozunê peênu de Dêrsım de bi, inu sero qesey kêrd. Barbara Xanımê, na komele dina de çıturi gureena, ae sero qesey kêrd, phoşti dê ve mı. Na qeseykêrdene ra tepia mêrdi ma rê mosey poti, ma mosey werdi. Aê vake "Berlin de some taê cau", dıma ma xatirê ho wast uştime ra.

Ez ve Yaşari u Memê Jêle ra uza zumını ra bıriayme ra. Ez Almanian de guçiko jü ra ve guçiko bin eve tırene şıune. Pesewe amune Münih. Uza şıune çê Yıldiji. Yıldiji universte de wanena. Şıune aê rê biune meyman. Uza 3-4 roji mendune, nêjdi de qampê Dahavi bi. Dahav suka de qıze viye. Ez sıfte kitavunê Nazım Hikmeti de namê Dahavi heşiy vi pê. Ey nia vatenê:

"Ez ke gınune zerre ro,
Herve dinaê diine hona nêvejiay vi,
Qampê Dahavi de firrını hona era cı nêfişti vi,
Bomba atomi hona Hiroşima nêeşti vi."

Ez heşıune pê ke qampê Dahavi uzaro, mı wast ke şêrine uza.

Yıldize ki zono ke Qampê Dahavi uzaro, hama tersu ra nêşiya uza. Çike, na qamp de Naziu waxtê hervê dinao diine de zof mîlet gırrkêdo. Yıldize mı ra vake “vanê ke hona hata nıka ke na qamp ra boa meitu yena, ez cokaro nêthorune şêrine uza.” Serra 2005, marte 10ine de ma ki şime uza, vorrenê. Boa meitu nêamenê. Ma qamp de feteliayme, ma rê heni ame ke sae ke jivaisê i mîleti amenê gosê ma.

Adolf Hitler ke biyo serverê hukmati, dire heşti ra tepia 22 Mart 1933ine de, na qamp kêrd ra. Na qamp ra tepia, endi vırendiye biya ra, zovina qampi ki biye ra. Naza, seveta eskerunê Naziu biyo caê talımı. 12 serri, zovina zovina mîletu ra, pêro pia 200 hazar ra jêde mîlet ardo tha. 29 Nisane 1945 de, eskêrê Hemilkani, heşirê na qampi xelesnê.

Dormê na qampi eve têlunê alatırıkı guretae vi. Mı ke cılunê taxteinu de nia da, lesa isonia poaiye amê delgê mı. Ez ke odunê qaji u fırını ra feteliune ki, merdene amê ra mı viri. Naziu, ita 43 hazar mîlet qırr kêrd. Ma, mîleto ke ita qırr biyo ard ra ho viri, noloti berde ro Naziu.

Marte 13ine de şıune Berlin. Oncia ez ve Yasari u Memê Jêle u Barbara ra vime. Sifte ma şime bina Komela Efi, uza mı de qesey kêrd. Na qeseykêrdene zerrê asma maisê de qazanta Komela Efi de vejina. Uza ra tepia şime Parlamentoê Almanıya. Ez şıune Komisonê Heqa İsoni, mı uza inu de ki qesey kêrd. İnu uza mı ra pers kêrd ke hal-hekiati Dêrsımı u Tırkıya çıturio? Î zof sas biyê ke polêsu martê 8ine de Estemol de çıturi heni honde da ve hermetu ro. Ruvalê na hadisa ra mı nêzona ke çıturi cüav bıdine.

Ez uza ra tepia şıune Stuttgart. Uza Komelê Dêrsımı de mı ve nus-toğ Celal Yıldız, Nurettin Aslan u Serverê Beledia Xozati Cevdet Konaki ra qesey kêrd. Cevdet Konaki heqa Xozati de qesey kêrd. Celal Yıldız ki kîtabê ho “Dersim dile geldi” da ve naskêrdenê. Celal Yıldız ‘38i sero ki qesey kêrd, vake: “sarê Dêrsımı 38 ra avê şiyenê ro Beznêsurunê Hemilkani (Kızılderi), uza hepısxaney çinevi, dareestene çineviye.” Nurettin Aslan ki kîtabê ho “Dersimin delileri” sero qesey kêrd.

Aê ra tepia mı sair Memed Çapan di, mı rê lauki vati. Aê ke dorme de inu ki tey vati. U son de CDyê de huyo newe da mı. Na CD nêjdi de Tırkıya de ki vejino.

Uza ra cêrayme ra ameyme Kioln. Ma wendoğ u nustoğê qazanta, seveta qazanta naza ameyme têlewe. Ma taê qerari gureti ke na qazanta daina rind vejîyo.

U son de ez ve Braê Bexti u Metin Ataçi ra şime Holanda. Çê Metin Ataçi de vînetime. Hata soder ma qesey kêrd. Braê Bexti, nustoğê kîtavê “Türkçe Mi”yo. U, Estemol de gînay vi zerre ro, mî dewavekilênia dey kêrdi vi, uza ra nas kion. Ey, ez sata tenge de nas kêrdune, cokaro mî ra has kêno. Braê Bexti, ma rê welati sero, esqi sero, kîlamu sero çîyo de rind qesey kêrd.

Dîma Ali Eskêr ame. Ma pia şime kîlise. Na kîlisa rê “Dom” vatenê. Sewelete vi, roştia asme biye, asme pîrre viye. Heto zu ra ki vay sanenê riyê ma. Yaşari, na kîlisa sero zof çî gesey kêrd. Na kîlisa de çond mordemi gureenê, çıqa pere zaê beno, seveta Almanu qîmetê ho çîko ma rê qesey kêrd. Vake: “waxtê hervê dînao diine de tarunê Hemûlkani u Îngîlîzu her ca bomba kêrdo, hama peskarê na kîlisa nêbiyê.” Qîmetê ho heni zofo ke dîsme bile qarsê cî nêbiyo. Uza Kîrmanciye amê delge ma. Kîrmanciye de seveta qomê ma caê ivadeti bile çîno. Zu bonê cêmi (Cêmevi) esto hama zonê ma tey qesey nêbeno, kêrdo tomete.

Sîma rê heqa Ali Eskêri de ki tene qesey bikêrine. U domoneni ra olvoze mîno. 1987 de şî Paris. A roze ve na roze uza gurino. Hal-waxtê ho rîndo. Qazanta ma ra zof has kêno, vake ke: “na qazanta sîma tarîxê ma de çîyo de neweo, hata roza ewroene wastenê ke na zonê ma werte ra wedarê, kêrdi vi tometa, sîma jê Xîzîri reştî, zonê ma rê wair vejîay.”

Endi waxt amey vi, ez gunê racêrenê, biamenê Dêrsîm. Mî olvozunê huyê Almanîa pêroine ra xatîrê ho wast, kelê ho bîrîna, biune rast amune. Waxto ke nîstune ro tara, kotune ra hawa, serê Mûnîh de mî niada ke her ca hewro.

Amune Anqara, uza ra oncia eve tara amune Xarpêt. Waxto ke Xarpêt ra hetê Dêrsîmî ser kotune ra rae, glê kou ra hona vorre biye. Çîmê mî ki gîna ra i kou, zerrê mî bi wes.

Ez endi welatê ho de vine...

Ronesanşi

İsoneni, zılometa çağê werti ra se serru ra avê xeleşîye. Milet dustê Kılisa vejîya, eve na tore zılometa i çaği ra xeleşîya. Milet avê nêşiyenê, çike, kılisa cı re bi vi mane. Cokaro mîleti dustê na idarekarênia kılisa vejîyenê. Eve na tore Awrupa de, mîlet avê şî, Ronesans u Reform bi.

Hama cîneza Papay de vejîya werte ke, idarekarê dina wazenê ke peyser şêrê zılometa çağê werti.

Papa Jan Paul II. şî haqîya ho. Dina de her kês ey ve na name nas kêno, hama namê huyo raştikêni “Karol Wojtyła” vi. Polonya ra vi, Polonya de sifte na mordem biyo Papa. Roma de 4 milyon ison şî cînaze, dina de ki 2 milyari isoni cînazê Papay televizyon de şêr kêrda. Tarîx de en jêde mîlet na cînaze de biyo top. Teyna Katolîki nê, Mısılimani, Budisti, Şintoisti ki zof ki koti ra Papayi ver.

Papa şî haqîya ho. Uyo haq dina de, mao neq dina de, heqa dey de qeseykêrdene belkia rınd niya, hama oncia ki wazeme ke tene qesey bîkême. Papa waxt de dustê komunîjimi vejîyenê. Rîznaenê “Dêse Berlîn” de teşîrê Papay ki bi vi. Polonia de phoşti denê partiya Walesia. Tarîxçi Timothy Garton Ash vano ke; “Na Papao Polonyalîz mebiyenê, Partiya Walesia ki nêbiyenê.” Heni inam beno ke dulgerê Awrupaê Komînişti, eve phoştia dey rîjîyê. Dustê komînijimi de teşîrê phoştdareneia dey teyna Awrupa de nê, Ukrayna u Çekoslovakya da ki bi. Papazê Katolîkê ke na dulgeru de wast ke çî Katolîki ke estê, verva na komînistunê bêdin u bêimanu vejîyê.

Rasta ho awa ke Papaêni her waxt vîrendiya qomî bîrrna. Çağê Werti de, Hervê Xecu gêgane ki Papau veto. Pius XII. Eve Naziu

ra qesê ho kêrdo zu, yardım do Naziu.

Papa, 27 ser serverênia Katoliku kêrda, weşiyê ho de şiyu dulgeru pêroine, hama Ruşia nêşiyu. Papay ra gore; çê dıktator Pinoşey çêo de rındo, gune her kês jê dinu vo. Zu ki fetva da ke, kondom AID-Si nêvindarneno, na ruval ra Afrikanizu kondom qewıl nêkêrd, cokaro na nêweşiyê ra zof milet merd. Têdustenia hermetu qewıl nêkêrde, na ruval ra ey ra vatenê “dismenê hermetu.” Papa, dustê domo guretene (kürtaj) u dustê domo eve tupe dina ardenê (tüp bebek) de ki vinetenê. Na ruval ra ki ey ra vatenê “dismenê ilimi.”

Ruvalê Hervê Xecu (Haçlı seferleri) ra Mısımanu ra ef wasto. Naziu, Yaudi qırrkêrde, na ruval ra ki Yaudiu ra ef wasto. Ey was-teno ke wertê dinu de haştiye bı vo. Papa, na serrunê peyenu de çiyu de rınd kêrd, dustê hervê İraqi de vinet. Na ruval ra idarekarê dina raştiye de wazenê ke Papau newe, jê watena dinu vo, inu ke çıturi wast heni vo. İdarekarê dina, sene Papay wazenê, Kardinalu ra kêrde araze.

Kominijimi ke rıjiya, idarekarunê dina ho rê newe zü dısme pêda kêrd. U dısme ki dulgerê İslamê. Bin Ladin mordemê Hemılka-ni u CIAo khano. Hama nıka bi dısme. Halbıke, inu na dısmeno newe seveta petroli pêda kêrdo. Cokaro, i wazenê ke Papao newe, qomunê dina dustê “terori” de biyare zu het.

Hemılka sıfte kot ve harrdê Afganistani, dıma kot ve harrdê İraqi, nıka ki wazeno ke harrdê İrani u harrdê Suriya kuyo. Papa phoşti hervê İraqi nêday vi. Cokaro, i wazenê ke, i ke naê ra tepia koti ve harrdê zü dewlete, Papao newe seveta naê fetva bıdo.

İdarekarê dina jêde dini kênê werte politika ho, politika ho dini serra kênê. Politikaci dulgerunê Xıristiyanu de en jêde sonê kılisa, dulgerunê Mıslimani de ki en jêde sonê camiye. Kılısu ve camiu ra ki her waxt phoşti da ve Hukmatu. Misal bıdine; waxt de Kılisa İspanol phoşti da ve faşistunê Frankoy. Cokaro, i wazenê ke Papao newe phoşti politika dinu do.

İdarekarê dina zonenê ke din isoni fino hewn, kêno pirike. İsonê dindar daina ret idare beno. Cokaro, i wazenê ke dina peyser şêro zılomete çağê werti.

Papaeni çağê werti ra menda. Waxtê Ronesanşi de hukumê ho bıriyo. Hama ewru ma cınaza Papay de di ke, na ağaê dina Rone-sanşi ra hêfê ho cênê.

Uşên Doğanay

Pirê laukunê Dêrsîmi, Uşên Doğanay nisane 13ine de bi newes, newesxane de nêxeleşiya, şî haqîya ho. U ki, jê sairunê Dêrsîmi, jê Sey Qajî, jê Îsê Mîştî, jê Rayver Heyloy, jê Alavêrdî, sairê de Dêrsîmi vi. Na serrunê peyenu de, laukê Dêrsîmi ey ve Silê Qîjî ra rindek vatenê.

Laukçi Uşên Doğanay, 1940 de, dewa Xozatî, Zakîre de ame dina. Eve zagonê Elevênî bi pil, piyê ho kemane ve curre ra cınîtenê. Eke kot 7 serri, hawaley vetî, çimê ho kêrdî vîndî. Eke kot 15 serri, curre cınîte. Wast ke jê piyê ho, pirêni bikêro. Wast ke dewunê Dêrsîmi, Muş, Varto (Gimgım), Erzînga, Xarpêt, Şêvaz, Qayserîye, Maraş, Denizliye, Aydın u dulgerunê Awrupa ra bîfeteliyo.

1970 ra tepia, dewunê Dêrsîmi ra, dewunê Eleviunê dormi ra feteliya, lauki vati, şûari vati. Çıqaşî ke ey eve çîmu nêdiyenê, hama ey derdê sarê Dêrsîmi zerre ra hesnenê u diyenê. Kasetê deyo vîrên, Mamekiye de Îmam Erdemî vet.

Hata roza ewroene 10 kasetê ho vejîay. Cî ra taê niarê: “Mamekiye bivêso”, “ne namuso, ne aro”, “kîlamê Dêrsîmi.” TRT de, zonê ma de, sîfte laukê dey vejîay. Laukunê deyra “Dilbera Dêrsîmi” ewru bile domonî vanê.

Zu mîlet, derdunê ho, eskunê ho ancax eve lauku ana ra zon. Tarîxê ma, hata roza ewroene, fek ra ve fek eve qeseykêrdene amo, en rînd kî laukunê ma de yena ra zon. Na lauku ra taine kî Uşên Doğanay vano. Tertelê 38î ra tepia, zonê ma de sîfte ey albûm vîrast.

Mikail Aslan, Rençber u laukçiyê bîni laukunê dey vanê. Ey, rae

misnê ra na cêncunê nıkaenu. Ey laukê maê vireni, hata ewru ardi, resnay ma.

U şî haqiya ho, laukê ho ma rê mendi, qomê ma wes vo.

Tağa ma

Ez uza de amune dina. Verê bonunê welînu de kay kêrdenê. Ez hona 7-8 serri de vine. Biraê mîno pil “çhepçein” kêrdenê. Vengê tavançê dinu amenê gosê ma de. Waxt xırawîn vi, cênci merdenê.

Jê nıkay biney zof çine vi. Binaê vîreni Almanciu vıraşt. Binê phonc qatîni zof berji vi, bonê ma her ke şî vi bi vi qız. Siliye de, vorre de ma ke şiyenê serê bonu loğê kêrdenê, cêro çatiunê binu de niadênê.

Ma domoni vime, kay ra mîrd nêbiyenê. Asma ke ma tey vime, a asma de eskêri dest nay vi ro Hukmati ser. Na asma, asma payîza vîrene, serra 1980 viye. Zuzaqî daina bêvengi vi, kaê ma ke jê vîreni wes nêvi.

Dîma na bonê ke wele rao, werte ra dardi we, hurendiya dine de bina de newey vıraşt. Ma endi asmê nêdiyene. Endi bone ke loğo benê, nêmendî vi.

Waxtê bonunê welînu de ma her kêş nas kêrdenê. Pêro, cîranê dormu, jûvin nas kêrdenê, dost vime. Hama, na binu ra tepia, ma teyna bonê khan nê, mordemenî ke rîznê. Heqa cîranienî ke endî çine viye.

Ez domonunê hode şiyenê na dewu: “Wîlekasu”, “Pulê Dewresu”, “Xozmerege”, “Moşige” u dewunê binu. Hîni bî, uwê ho zof wes vi, ma sîmîtenê, nêsimîtenê mîrd nêviyene. U waxt kêş asbest nêzonenê. Dormê hînu de vengê bequ, zerrê bonu de kî vengê zırğutu amenê. Son de kî serrê bonu de, bînê astaru de, eve vengê tûye kûtenê ra. Soderî kî, tîjî ma hesnenê peê.

Eylule ra tepia hedira ma nêamene. Endî ma bî vi pil. Ma rê

vatenê “domonê 12 Eylule.” Ma qariyene. Ma eylule, zuzagunê bêvengu ra u kayunê bêşênu ra nas kêrdenê.

Tağa ma wertê suke de vi. “Şığank” u “Gazıke” ki tağa sukê ma vi. Serrê tağa ma de pulê Dundule bi. Kemero ke na puli serre vi, şiyenê ro sarê isoni. Ma ke soder şiyenê mektev, verê coy, çimê ma gınono ro dey. Ma heni zonenê ke ma de huyine.

Uza tağa ma vi. Tağa ma de 25 serri ra tepia xeyle çi vuriya. Serru ra tepia jü ki namê ho vuriya: Alpdoğan vi, bi Moğultay.

Qazantacêni

Qazantaci, gunê bêhet vo, gunê ne hetê dewlete, ne hetê dini, ne ki hetê idoloji bijêro, gunê hetê kêşî nêjêro. Qazantaci gunê raştiye binuso.

Na mesela de zof derse esta: Deva deve 1990 de, zu qazantaciyo de Mısıلمان sono Bosna ke xeveru top kêro. Waxto ke cêreno ra yeno, qazantawa ke tey gureêno, aê de nia nusto: "Mı Bosna de zuyo de Sırp kıst." Na qazantaciyo Mısıلمان, hem qazantacêni ra zof koto duri, hem ki isonenia ho kêrda vindi.

Tırkia de serrunê 1990 de, hukmati qazantaci kêrdi top, heqa nustene de aqıl cı salıx da. Qazantaci çituri binusê, na heqe de talimat da cı. Qazanteê ke vatena hukmati nêkêrda, bombey kêrdê bina dinu, qazantaci ki taê kışiyê, taê ki kêrdê vindi. Reisê Cumhuri Demireli, inu rê vato "i qazantaci nêvi, i militani vi." Doğan Gureşi Pasay ki qazantaciye ke vatena hukmati kêrda, inu rê vato: "Mehmetçik Gazeteci."

Waxto ke Hemilkani da ve Iraq ro, tanku de teyna eskêri çine vi, qazantaci ki bi. Destê na qazantaciu de çheki çine vi, kameray bi, naynu vajifê ho zerrê tanku de kêrdênê. Hemılkanuzu inu ra vatenê "embeded". Zonê ma de mana ho nawa: "qazantaciye zeleqiaê tanki." Eve na hal, na qazantaci, qazantacêni ra vejıay vi, bi vi jê eskêrê Hemilkani.

Hemilkani, qazantaciye ho gureti vi zerrê tanki, hama bombey estenê otelê qazantaciunê El-Cêzire. Na qazantaciunê El-Cêzire, xeverê bêheti dênê. Na ruval ra eskêrê Hemilkani, i kistenê.

17ê gağane 2004ine de, seveta ezenia "AB"y, Awrupa de amey

têhet. Serverê hukmatê ma, zovina serverê karê dewlete ve qazantaciu ra gureti tarra ho, şî Brüksel. Na qazantaciyê ke serverê hukmatê ma de nişti ro tarra, tey yemeg werd, tey qesey kêrd, xeveri vıraşti, bêhet nêvi. Çike, qazantaciyê bêheti nia niyê, nia nêkênê.

Qazantaci naê zoneno: eke zu qazanta sero zorbaşêni esta, hama qazanta dey sero çina, raştiye de qazanta dey ki bînê zorbaşêni dera. Çike, eke hukmat fikirê zu qazanta sero zordestêni kêno, hama qazanta dey sero na zordesteni çina, raştiye de a qazanta ki hetê fikiri ra serbeste niya. Na ruval ra qazantaci pêro gunê hetê fikiri ra serbestiye bîwazê.

Qazantaci, Musa Antero, Uğur Mumcu, Metin Göktepe. Qazantaci, seveta raştiye, hepîs kêno ho çim ra. Fikirê qazantaci, gunê hukmatu ra gore mevuriyo, her waxt xevera raste bîde, raa ho sas mekêre.

Çi hêf ke Tirkia de na qazantaciyê nianeni zof çinê. Zomonê, qazantunê Tirkia de, ida biyenê ke taê qazantaci “MÎTi rê ezeê”, laqamê naynu bile qazantu de vejîay vi, naynu maasa ho MÎTi ra guretenê. Na qazantaciu ke ho inkar nêkêrdenê.

Herv

“Ax de way way, Khêko bira way,
Bıra Xıdır vano: “korra ke marê amê
Ma çhêkê ke kêrdi top
Berdi Najmiya de teslim kêrdi daê”
Vano: “u sire de jiar u diari,
Têde mara herediay,
Waxto ke jiar u diari,
Hona made haşti vi
Amenê ma dest peskes u sayi”
Vano: “mıls qeyd biyo hedîle ma nêdano
Ax xain torrnê Momıd ağay”
De way way
Têde saniti ho ver, berdi qırr kêrdi,
Memed Aliyê Qoli,
Mursaê Mengıji,
Welê Bolabanıji,
Hesenê Seydiji,
Dina sewtimale de,
Çê Alê Areiji,
Jiara Parçıkıne de,
Çevres xortê Khuresiji,
Çuxura sewtimale de,
Çê Hesen Ağay,
Aliye Gaxi,
Usvunê sewtimale de,

Çê Murtê Oji,
Bıra Xıdır vano: “na zalım ma qırrkêrdime,
Cendegê ma têde kêrdi verê tiji”
Vano: “na kêlepurê ma,
Wertê Kirmanciye de
Çıra hondê biyê ucuji”
De way way,
Sarê koê Jêle,
Binê lingunê dısmeni de,
Têde biyê duz u rasti,
Pilê Dêrsımı ke bêrd nêberd,
Pey de qısle u qereqoli vıraşti”

Na hewaa ke ma cor nusta; “Hewaa Xıdê Alê İsmâ”. Xıdê Alê İsmâ, pilê aşıra Heyderuno. Hervê Uruşi u Tırkia de dustê Uruşi de ey ve aşıra hora do pêro. Na herv de, ey nisan gureti; hukmati u kêrd mudurê naya. Hama tertelê Dêrsımı ra tepia u ve aşıra hora mefi berdi; şiyê qeza Savaştepe. Na qeza suka Balıkesiria. Uza xeyle mendê; 1947 de peyser amo Dersim. Hewaa ke cor nuşiya; derd u izravê hervi zof rind ana ra verê çımunê ma.

Herv hileo; bêhile herv nêbeno, çituri ke lauka corene de vêreno ra mîleti xapnênê; çêku cı ra cênê; hona qırrkênê. Her waxt, her caê dina de, herv, eve hile beno. Oncia lauka corene de beliyo ke tek tek çêu kênê top, bênê qırrkênê. Meitunê domonu tiji verra caverdanê. 38 de na zulimo nianen biyo.

Ma xevere gurete ke Dêrsım de oncia herv vejıyo. Reyna isonê na welati kışino. İsonê ma oncia dewu ra vezenê; moaê cêncu oncia bervenê. Kam kışino bıkişıyo, peyniye de na herv zerar dano pêro Tırkia.

Şındorê Tırkia de, Iraq de herv esto. Heroz vineme ke uza isono bêguna kışino. Wertê naynu de, zof domoni, hermeti, kokımı estê. Faydê na hervi, Iraq de, kêşi rê çino.

Dina de ki, Tırkia de ki, Dêrsım de ki herv mevo.

Zerrê Dewleta Osmani de roştia Dêrsîmî

Tırkia de tertelê hermeniu sero na serrunê peyenu hona newe newe qesey beno. Çı hêf ke na qeseykêrdene ki bêhet niya; het cênê; heni qesey kênê ke tı vana qe suzê Dewleta Osmani çineviyo; suz hora yê hermeni viyo. Hukmat vano ke “nu karê tarîxçiuno; gunê i na mesela sero qesey bîkêrê.” Hama tarîxçi ki hetê Hukmati cênê; bêhet qesey nêkênê. Na mesela hermeniu sero qeseykêrdena serverê Komelê Tarîxê Tırki (Türk Tarih Kurumu) Yusuf Hallaçoğlu, qe ero zu tarîxçi nêşikina.

Taê vanê “jêde jêde hire sey hazar Hermeni kışiyo”, taê vanê “nê nê, heşt sey hazar kışiyo”, taê vanê “ma hermeni nêkîstê, inu ma kıştime”, taê vanê “eve se hazaruna hermeni nêweşiye ra merdi.” uçb. Tı heni zonena ke qalê isoni nêkênê; qalê mal-gau kênê ! Tıvana zerrê ho kêmera huska, qe hêfê ho ro isoni nino, nêvanê ke nu mal-ga niyo, isono qırr biyo !

Terteli serra neway serre verda ra. Esmer zof dulgeri, parlamentunê hode gureenê ke qanunu veze; eve na qanunu qırrkêrdena Hermeni nas vo. Hermeniyê ke tever ra ki, seveta na nasbiaene zof gureenê. Esmer sifte qazantunê Fıransîzu de nuşiya ke na qırrkêrdene de suzê Kurdu ki zofo. Raştia ke zof rınd zonino ke Halaiya Hemidu ra nat, na qırrkêrdene de Kurdu zof cao de muhim gureto. Hem ki zonino ke dewlete ra avê Kurdu Hermeni qırr kêrdê.

Tertelê Hermeni de Dêrsîmîzu se kêrd? Ma wazeme ke na nuste de Hermeni ve Dêrsîmîzu ra biyarime ra sîma viri.

Dêrsîmîji Eleyîyê ya ki Qızılbaşî. İnû ruvalê na itîqati ra rew ra

nat hêşiriye diya. Çimê dewleta suniye de, i her waxt kafiri viyê, wasto ke inu werte ra wedarê. Yavuz Selimi waxtê hode zof esto welatê inu ser, (i welatê hora vanê Kirmanciye), zof Kirmanci (Qızılbaşı) qırr kêrdê. Na qırrkêrdene ra tepia mavenê dinu her ke şî biyo xırawın.

Halaiyê Hemiduna ke Sultan Avdîlhemidi nê ro, inu ki zof esto Dêrsımızu ser. Ni halai nê ve ro ke, pê kokê hermeniu biarê, hem ki şêrê ve Elevi u Qızılbaşıunê İrani ser. Dêrsımızu, peyniya se serra 19ine ra hata ve se serra 20i dustê na halayu vejîyê; i peyser phısqîtê. Dêrsımızu, qe zu qomi rê ki dısmenêni nêkêrda; teyna wasto ke ho biseveknê.

Hardê Dêrsımı de qomê ke Mısılmani niyê; i ve Hermeniu ra zofiê. Doştenia Dêrsımızu ve Hermeniu ra xoriya. Çênay guretê; çênay dê zumîni. Eve şêriati ra her waxt sarrê ho tenge de viyo; hama eve Hermeniu ra têlewe de eve haştîye weşıya ho ramita. Hermeniu, wertê Dêrsımızu de ivadetê ho serbet kêrdenê.

Waxto ke Hermeni kêrdê top ke mefi berê zovina dulgeru ya ki berê qırr kêrê; Dêrsımıji jê Xıziri restê, na mîletê khani rê yardım kêrd; berdê çêunê ho de dardê we, uza kêrdê weiye, tae ki hata Erzînga berdê; uza teslimê Uruşî kêrdê. Na hadisa ra tepia suzê Dêrsımızu, çimê Dewletê Osmani de daina jêdiyo. Na suzê ho ki “Hermeni wedardene” u “inu rê yardım kêrdena”.

V. Nuri Dersimi, hadiseê ke Dêrsım de biyê, i peê coy kêrdê kıtav, na kıtav de ki vato ke: “Seyd Rızay, Hermaniye ke eve hazaruna zulımı ver remê amê Dêrsım, ho esto bextê Dêrsımızu, inu rê wairêni kêrda.” Hem ki vato: “Mı ve çımunê huya di ke, Seyd Rızay hata vist hazar Hermeni, hata Erzînga berd, uza teslimê Uruşî kêrd, xelesna.” (Kürdistan Tarihinde Dersim, V. Nuri Dersimi, Marte 1994, pelge 193)

Tarixçiyê zovina dulgeru ki na doştenia Dêrsımızun u Hermeniu anê ra zon. Tarixçiyê Üniversta Zürihi, Hans-Lukas Kieseri vato ke: “1915-17ine de, eve hazaruna Hermeniu rê tek zu caê xeleşiae-ne teyna hardê Dêrsımı vi; gêgane ki pilunê aşîrunê Dêrsımı, dostê ho Hermeni, destê eskêrunê Dewleta Osmani ra eve zorê çheku xelesnê.” (Tarih ve Toplum, Usar 2005, pelge 253)

Tarixçiyê Fıransızu Raymond Kevorkyan nia vano: “Tehcirê Hermeniu de dı cau de mîlet hermeniu seveknê.

Na cau ro jü Dêrsımo. U waxt hukmê dewleta Osmanlı Dêrsımı de çine vi. Zovina cau de Hermeni yenê Dêrsım, sarê Dêrsımı ki inu benê resnenê eskerê Uruşi, eve na usıl 15 hazar hermeni xelesnenê.” (Radikal İki, 26 Gujiğe 2006, pelge 7)

Zovina tarıxçiunê biyaxkiu ki vato ke: “Dêrsımuзу, Hermeni qırrkerdene ra xelesnê; çêunê ho de darde we.” Fıkırê na tarıxçiу pêroinê uyo ke: “Teyna Dêrsımuзу Hermeniu ser nêesto; i qırr nêkêrdê.” (Niadê: T. W. Atkinson, Riggs, L. A. Davis, Jaharian ve Kharpet)

Na rındênia Dêrsımuзу ki Elevêni ra yena. Hardê Dêrsımı, 1915-17ine de, zerrê Dewleta Osmani de zu roştia. Tarıxçi vanê “destê her qomi qılerino.” Hama ezvan na qomiê ke destê ho qılerino, Dêrsımiji na qomu ra niyê. Sıma se vanê? (Mayise 15, Serre 2005)

Fikir gunê serbest vajiyo

Gêrreçi eve isteda wasto ke heqa mı de dewa ra vo, dewaciyê umumi ki dewa kêrde ra ke mı “eve qazanta” heqaret kêrdo.

Wazon ke vere coy naê vajine: Eve na dewa, Mamekiye de adaleti zarar diyo. Na dewa gunê ranêviyenê. Eve na dewunê niaenenu; tivarê isoni endi eve hukuk u mekêmu nino.

Na dewa rê sevevo de hukuki çino. Eve na dewa serbestiya fıkırı zarar diyo.

Na dewa, hukukê Tirkia ve hukukê wertê miletuna thoay ver nê sano. Mı ke fikirê ho serbest vake ya ki kêrd ve qazanta, nu hetê hukukê Tirkia u yê miletu ra suz niyo. Na heqe, heqa isonia bingiye ra jüya. Na heqa nianene rê ceza wastene, minasiv niya, qewıl nêbena.

Heqa serbestenia fıkırı teyna hoser zu heqe niya, a hem ki hequnê isonia bingu seveknaene de zof muhima. Hetê sıyaseti ra fikir beyan kêrdene ki şindorê ho daina hirao.

Teyna fikirê ke yenê ro isoni i nê, fikirê ke ero isoni ninê ya ki retiya isoni remnenê i ki bingê ho demokrasiye ra cênê. Heqa jü de fikirê ho serbest beyan kêrdene, demokrasiye de hetê haştiye u serbestiya fıkırı ra serto de bingeo.

Eke na fikir zu dayrawa resmiye ya ki eskêria sero beyan beno ki, şindorê seveknaena fıkırı daina beno hira. Na fıkrı ke eskêria sero beyan beno ki, seveta menfatê miletio, heqa miletı esta ke raştiye bımiso. Dustê eskêria de eve qeso giran qeseykêrdene ki zerrê heqa serbestenia fıkırı dera.

Dustê gêrreçi de qazanta de qeseykêrdena mı, raştiye ana ra zon,

hem ki seveta menfatê mîletia. Na beyanunê mîde, mı wasto ke malumat mîleti dine. Xeverunê qazantunê Tirkia ra hem ki alaqa mîletê Mamekiye ra beliyo ke faydê na qeseykêrdena mı biyo.

Gêrreçi, hem karê mirê, hem ki şiaxsê mirê haqeret kêrdo.

Gêrreçi, Mamekiye de karo henên kêrdo ke eve na karê ho, huzurê mîleti remno. Ey, muxtarê dewunê Xozati kêrde top, qesey ro ci werdê, haqaret kêrdo. Muxtarê 28 dewu biye top, heqa qumandari de beyanê ho dê ve qazanta, eve na xevere, nêqenia qumandari ağmê Tirkia kêrda.

Îda na muxtarunê 28 dewu, qazantunê Tirkia de ca gureto. Gêrreçi qumandaro, cokaro mîlet hem zof terso, hem ki na kêrdena qumandari sero zof cemat kêrdo. Qumandarê de nianeni sero qeseykêrdene mirê zu vajifeo. Na qeseykêrdena mı ra ki mîleti malumat gureto.

Ez heqa isoni seveknon; heqa ho ki seveknon. Nêqenia ke mirê kêrda, a nêqeni werte vetene, verê mîleti de araze kêrdene seveta mı zu vajifeo. Çıke, nêqenia ke mirê biya, her kêşi rê ki biya. Raştıya awa ke eve na nêqeni, hukukê dewlete werte ra darino we. U waxt ki kês nêşikino ke heq-hukukê ho bisevekn. Ez hukukçiyune, eskêr vo, sivil vo, kam beno bivo kêso ke hukuki saê nêkêro, dustê dey vejıun.

Martin Luther King, heqa isoni sevekna, mordemo de pilo, ez her waxt ey horê rayver vinon. Wazon ke qesê de dey huzbarê sîma de vajine: “caê de ke neqiye biye, na neqiye adaletê her cay werte ra dana we.”

Eve na dewa, adaleti zerar diyo. Mîlet wazeno ke, isono ke neqiye diya, mekême ey rê dewa ranêkêro, ey bisevekn. Vajifê her mekêmi uyo ke isono ke suzê ho esto, ey bıwazo huzbarê ho, isono ke fikirê ho bêxof beyan kêno, ey ki bisevekn.

Hurmetê ho van
Hüseyin AYGÜN

(Hüseyin Aygüni, na mudafa ho 13.5.2005ine de mekême Mamekiye de kêrda)

Tirkia de serbestêna fıkırı u Universta

Universta Boğaziçi qerar guret ke, 2005, maise 25-27 de “Mesela Hermeniu” sero zu konferans bîdo. Qeseykêrdoği, jêde profesor u toxtorê Universta Boğaziçi u Universta Bilgi u Universta Sabancı vi. Taê ki qazantaci u nustoğ u politikaci vi. Ni pêro Tirkia ra vi.

Tirkia de rew ra nat Hukmat qırrkêrdena hermeniu inkar kêno. Hem ki nia vano: “mesela hermeniu çıka? İnu ma kıştime, ma i nêkışti, iyê ke merdi ki nêweşiye ra merdi, inu ma ra kışti, ma ki inu ra kışti.” Na serrunê peyenu de eve zorê Awrupa, na mesela sero pede pede qesey beno. Serverê Hukmati Erdoğanı vatenê “na mesela sero tarıxçi biêrê têhet qeseybîkêrê, nu teyna karê tarıxçiuno.” Na ruval ra Universta Boğaziçi gunê naê sero konferans bîdenê.

Na ruval ra qıyamete vışıye.

Vere coy heqa na konferanşı de qazantu de hurenais vejıya. Taê nustoğu vake ke “tarıxçiyê ke heqa dewlete mudafa kêne, inu ça sılaiye nêkênê?” Taê qazantacı ki vake “naê ke yenê na konferans, Hermeniu seveknenê.” Taine ki vake “ninu hermeniu ra pereyguretê, yenê tha danê barê dewleta ma ro.”

Dıma miletvekilê CHPy Şükrü Elekdağı meclıs de qesey kêrd ke “aê ke kunê na konferans, miletê marê xainêni kêne.” Niadoğê Karê Adaleti Cemil Çiçekı ki qesey kêrd ke “ni miletê Tırkı pey ra kardi kêne.” Dıma vake “naê ke miletê mara mıłqi kêne, naê ke nıfısa Tırkı derê, hama miletê Tırkı rê ki xainêni kêne, dewrê dinu endi bıqedıyo.”

Peê coy vejıya werte ke Valiyê Estemoli Universta rê telefon kêrd

ke “sıma na konferans kênê, hama ma nêşikime ke sırê konferan-
şı de sıma biseveknime.” Oncia vejîya werte ke dewaciyê umumi
universta rê xete rusna, qopya de qeseykêrdena konferanşı wasta
ke peê coy heqe de dewa rakêro.

Naê ra tepia Komelê Talim-Tervîaê Pili (YÖK) vake “çı taliyo de
xıravîno ke na fikirê nianeni kotê ve zerrê universta ma, na konfe-
ranso nianê, ilmi niyo.” Halbîke universta, caê zovîna zovîna fıkı-
rîno; her fikir gunê serbest qesey vo; uza caê ilimio. Universta de
tek zu fikir nêbeno; gunê her fikiri rê hurmet bîvo. 311 serri ra avê,
ilimdarê Fransîji Voltaire nia vato: “ez fikirê sıma de niune, hama
fikirê ho hata peyniye vazê, ez lewê sıma derune.” Vejîya werte ke
YÖK, ne zovîna fıkiru rê hurmetê ho esto; ne ki na qesa Voltaira
ke 311 serri ra avê vajîya, aê qewıl kêno.

Na hadîsu ra tepia Universta konferans peyser est. Îdarekarunê
Universta vake “ma na konferans peyser est ke xıravîniye nêvo.”

Na konferanşı zof çî vet ve werte. Sifte vejîya werte ke hukmat
mesela hermeniu ra hona terseno, hem ki nêwazeno ke naê sero
qesey vo. Hukmat nêwazeno ke na mesela sero tarîxçiyê Tırku
bile qesey bîkêrê. Tırkia wazena ke eza Awrupa vo, hama fikiri rê
serbesteni nêwazena. Her kêşî di ke Tırkia de fikiri rê serbestêni
hona çîna.

Oncia vejîya werte ke Universtê Tırkia hoser niyê. Eke nia
nêviyenê, Universta Boğaziçi konferans peyser estenê?

Qumandarê Ordi rê mektuva rakêrdiye

Na rozu de, hetê eskêria de taê çiyê tamasey benê. Qumandaro emegli Erdil ke dijdêni ra vejîya mekême, gazantu ra gore umum dewaciyê eskêria heqa taê qumandarunê eskêria de, wertê naynu de qumandarê namdarê jê Şener Eruyguri u Tuncer Kılinci ki estê, dosya kêrde hazîre. Umum dewaciyê eskêria 38 tenu rê ruvalê “rîsveti u evrağunê resmîu de hîle u dayrunê hukmati de seveta menfatê ho dewlete qan kêrdenê” de mekême kêrdo ra, ceza wazeno. (*Cumhuriyete*, 23.12.2004, *pelge 4*)

Heto bin ra, dewa Alacaköy, qeza Kulpi-Diyarbakir de TBMM Komisyonê Heqa Îsoni, 11 dewîzê ke biyê vindi, hadîsa dinu sero dosya kêrda ra. Rapore na Komisyonî ra gore, merdena naynu de “u waxt qumandarê Tugaya suka Boluyo ke uza vajîfe kêrdo, beçika dey para.” Halbîke u waxt memurê Hukmati, qe nêsermayenê, vatenê “na 11 dewîzê kokîmî kote ra naê birrî.”

Qumandar Beg,

Mamekiye, dewa Mirigî de serra 1994ine de, Eylûle 23-24ine de operasyonê eskêria bi. Na operasyonu de, na dewe de çê Işık u çê Serînu ra 7 teney biyê vindi. Çê Işîku ra Alî Işık şî dewa ho, uza kîşîya. Na 7 isonê ke biyê vindi, wertê naynu de zu çêneka de qîze, Dilek Serîne ki biya.

Suzê de naynu çîne vi. Resmîyet de ki suze de ho çîne vi.

Mamekiye de, 1994ine de pêro-pîa 16 dewjî bi vindi. 10 serri vêrdi ra, hona xeverê cîra çîna, sae ke sırr bi şî. Nî weşîê, mêrdê? Kêş nêzoneno.

Qumandar Beg,

1994ine de Mamekiye de Qumandarê Tugaya Suka Bolu operasyonu kêrdenê. Operasyonunê dewa Mirigi de ki na Tugaye biye. Sarê Mamekiye eve ters, na Tugaye sero qal ardenê ra. 10 serri ra tepia, sarê Dêrsimi, sevevê na 7 isonu na Tugaye vineno, wazeno ke na Tugaye sero doz bîfetelniyo.

Ma cor vake ruvalê dijdiêni ra mekême biyo ra. Na mekême eve emirê sîma biyo ra. Seveta demokrasiye faydê na mekêmunê nianenu zofo. Zoneme ke “kîstene” u “vindi kêrdene” daina suzo de gîrana. Aê ke na suzo nianen kêrdo, gunê jêde şêrê inu ser.

Mamekiye de na hadisawa ke 10 serri ra avê vejîya, hona zerrê ma de zu kêrgana. Wazeme ke sîma heqa na mesela de mekême rakêrê.

Aê ke Mamekiye de 10 serri ke vind biaê, namê dinu ra, namê sarê Mamekiye ra naê sîmara wazeme.

Hurmetê ho van
Hüseyin AYGÜN
(Evkatê Işıkun u Serinun u Çiçekun u Gülmezu)

(Na mektuve, Hüseyin Aygüni zımîstona vîrenê 2004ine de, namê çê Işıkun u Serinun u Çiçekun u Gülmezu ra, qumandarê ordî rê nuste)

Tirkia de çhepçêni

Na kitav de jêde dino barê hukmati ro, ya ki dino barê rastçiu ro, wendoği nae zonenê. Taê wendoği vanê ke “qe gëletiya çhepçiu çina?” Na ruval ra tene ki çhepçênia Tirkia sero noseme. Wendoği bizonê ke gëletiya çhepçiu sero ki vîndeme.

Ma zoneme ke partiyê ke hetê emegi cênê, hetê mîleti derê, inu ra vanê “çhepçi”. Çhepçêni heqa karkêrdoğun u heqa emegdarun u qom u itîqatê ke senikê heqa dinu, serbesteni u demokrasiye seveknena. Tirkia de İnönü, Ecevit, Karayalçın, Baykal, Sarıgül uab. “çhepçiyê”. Özal, Demirel, Açar, Erdoğan uab. ki “rastçiyê”. Ewro isoni ke “çhepçi” ve “lazê dewlete” rastçiu ra sanay têverver aqilê isoni beno têwertê ra.

Na se serrunê peenu de malê dewlete eve destê liderunê çhepçiu biyo malê saxisu. Waxtê Eceviti, çiyê dewletiunê na welati u yê biyaxkiu rê biyo “bolıgêni”. Sektorê na welatê ke eskêria alaquadar kênê, zofe tenê ho eve destê Eceviti dewrê destunê husuşiu biyê. Nu ki biyo sevevê feqirêni, eve se hazaruna karkêrdoği bêkar wertu de mendê. Çhepçiyê ewroeni Baykal ve Sarıgüli ra hetê na husuşêni derê.

Çhepçiyê Tirkia zovina qomu nas nêkênê, ferqê dinun u Tırkçi çino, i ke jê Tırkçiên kênê. Eceviti nêwasto ke zerrê qeseykêrdene de namê “qomu” ravêro, Baykali ki her waxt vato “ni ma kênê parçey.” Na liderê “çhepçi” “muhafazakaru” ra hona gamê avê şiyê, nêwasto ke Tırki ra qeiri zovina zoni Televizyonu de qesey vê, ya ki eve zovina zonu talim-tervia bivo. Na dire serrunê peenu de na husus de gamê ke avê erjiyê, Baykal ve CHPy ra cîrê biyê mane ke

bıvındarrnê. Hukmatê “islamci-rastçi” AKPy pırogramê huyê reformi, hem dustê aê binu, hem ki dustê “çhepçiu” vejıyo henı ardo hurendi. “Çhepçi” CHPy ve Baykali ra nêwasto ke “tertelê Hermeniu” sero ki qesey bıvo, Hemılka ra “tarıxçi” Mc Carthy do ardene, televizyonu de, do qeseykêrdene ke “Awrupa rê eze mevê, i tertelê Hermeniu sîma danê qewıl kêrdene.”

“Çhepçi” mesela Qıbrışı u “bayrağê” de biyê bıraê Tırkçiu. Nonê “Kızıl Elmacı” biyo nonê “çhepçiu” ki. “Tırkçêni” bayrağa çhepçiu de noşıya. Ala Trabzon de Tırkçiu çituri galmê cêncu kêrd ke bıkuwê, reê biyarê ra ho viri, “çhepçi Baykal” na Tırkçiu nê faşistu rê phoşti vejıya. Bayrağê rê hurmet kêrdene zovına çıyo, Tırkçiu nê haru rê phoşti vejıaene zovına çıyo. Çhepçiu naynu ra na çiyê dıne kêrdo.

Ala niadime çhepçiu “bındestê bıne destu” Elewıu rê se kêrdo? Liderê jê Eceviti u jê İnoni u jê Baykali her waxt eve reê Elewıu vejıyê, hama oncia ki her waxt ho Elewıu ra duri gureto. Baykali haqa Elewıu nas nêkêrda. Elewıu wasto ke bonê cemi qanun kuyê, serbest virajiyê, wasto ke dersa dini mektevu ra wedariyo, diyanet wedariyo, nıfısu de xanê dini wedariyo, hama Elewıu nia vato nêvato, çhepçiu qe gos nêdo. Baykali, namê Pir Sultani ra, namê Şeyh Bedrettini ra xuye kêrda, hama ho Edebali ra nêjdi gureto. “Çhepçi” Ecevit ki “mordemê Fetullahçiu” zonino. “Çhepçu” zerrê demokrasıye de heqa mıleti seveknaene horê derd nêkêrda. Eceviti vato “hêga, kami ke ramıt yê deyo” hama waxto ke ame hukmati ser ki emegdari bi feqir. “Pakête Nisane Sine” hunerê Karayalçınê çhepçıyo. Eve qanununê Awrupa vejıya werte ke “çhepçi” heq u huqukê mıleti seveknaen u avê berdene sero sarrê ho nêdaznenê hora ida huya henêne ki çına. Haq çaê nêkêro Baykal ke hukmati sero viyenê, programê reformio nêmezêt bile qewıl nêkêrdenê.

“Çhepçi” zerrê parti de bile demokrat niyê. Eceviti ve ciniya ho Rahşane ra pia hukmat idare kêrdo. Na partiye çeyo niane zof nêamo diaene. Zomonê Baykali rey do estene, ho do qail kêrdene, hama desinde şıyo na xeta ho ser. Çıyo ke kurultayo peen de M. Sarıgüli rê kêrdo ki ancax rejimê diktatoreni de beno.

Tha yeno gosê mıde ke taê vanê “hama i çhepçi niyê, i rastçiyê, çhepçiyê raştikêni mayme.” Na çhepçiyê nianeni ho “marksist”, “leninist”, “komünist”, “welathaskêrdoğ”, “çhepçiu newedar” uçb.

vinenê. Naynura eve moda qeşi “çhepçiyê çhepu” vanê. Ni çıqaşi ke jê Eceviti, Baykali u Karayalçini niyê, hama çhepçênîa naynu de ki kêmeni esta, şindoro ho jêde hira niyo.

Qelfê de çhepçiu ho “newedar”, “sosyalist”, “komunist”, “radikal” u “welathaskêrdoğ” uçb. vineno. Ni, danê barê liderunê jê Baykal, Ecevit u İnönü ro ke ni “pîşî”, “reformciye”, “dustê newedarêni derê” hem ki “miletçiyê.”

Fikirê naynu de “newedariye”, “sosyalizm”, “cumuriyeto federatif-demokratik” esto. Namê naynu “hereketê Kurdun” u “çhepçînîa Tirkun”a. Politika naynu “demokrasiye”, “zon”, “elewêni” u “rey” sero çika? Naê sero tene vînderime.

Erdoğanî ra gore ke demokrasiye çika, ninera gore ki henîa. Ni sosyalizm wazenê, demokrasiye ki rejimê burzuva vinenê, caka-ro ninu ra gore qîmetê demokrasiye çino. Na ruval ra zerrê naynu de, politika naynu de caê demokrasiye çino. Tuzîga partiyê naynu de “haqe saekêrdene” rê ca çino. Çike, naynu ra gore partiyê karkêrdoğî de partiyê proleterya de jê eskêra emîr esto. Zerrê na parti de fikirê jû ke tene zovînawo, desinde cîra vanê “mîzaur”, “provakator” u “dîsmenê parti” uçb.

Çhepçiyê sosyalistî, demokrasiye qîz vinenê. Naynu ra gore demokrasiye rejimê liberalizmîo. Karkêrdoğî, na demokrasiye se bikêrê! Hora zerrê naynu de reça demokrasiye bile çino. Ezê parti dustê idarekaru de nêşikînê qesey bikêrê. Îdarekari, her wext qesa raste vanê. Kêş nêşikîno inu ra hesav pers kêro. Parti, jîargeo, kêş nêşikîno dustê ey de ya ki heqa ey de qese vazo. Herekêtê Kurdu na husus de misalo de rîndo. Înu ra gore demokrasiye fikirê serverê Kurdu qewîl kerdene. U pilo, jîaergao, pexambero!

Sîre ke ama zonû, çhepçî zonû inkar kênenê. Ni her karê ho eve Tîrki kênenê, kağîtê sero ki zonû têdîne têdust de vinenê. Ni çhepçênîa ho teyna Tîrki de kênenê. Saê ke zovîna zonû de çheçênî nêbeno! Nu sene “sosyalizm”a kêş nêzoneno. Herekêtê Kurdu ki zof qîmet zonê ma nêdano. Naynu her gurenaisê ho eve Kîrdaşkî kênenê, zonê ma qîz vinenê.

Sîre ke amê Elewî, ni Elewîu seveta menfatê ho qan kênenê. Her wext vanê “Elewî ve Sunîu ra qawqa mekêrê, hurdemena bîrê”, hama sîre ke ama heq-hukukê Elewîu, heqa Elewîu inkar kênenê. Teyna “rozê merdene” de anê ra ho virî. Elewî çî wazenê, aê sero

nêvîndenê. Elewîu ke bonê cemi wast, vanê “ma letey mekêrê, yamu yamu sınıfa karkêrdoğu zarar mevino, qewqa sınıfu bîdime.” Eve zovîna vatene heqa Elewîu gos pa nêkunê. Camiye rê hurmetê ho esto, hama na hurmetê nîanen bonê cemi ra çîno. Na mesela de ferqê hereketê kurdu ki çîno. Naynu ra gore ki saa ke dina de tek zu mesela kurdu esta, zovîna meseley çînê, i ki jê Tırku, qomunê Tırkia nas nêkênê. Vatena naynu ki awa ke “Elewî kurdu kênê letey, Hukmat inu xapnêno.”

Na çepçi, rey estene de ki demokrat niyê. Naynu de politika rey estene jê yê Baykali u jê yê Ecevitia. Naynu de ki serverê partiye u dire mordeme ke dorme derê, her çi rê i qerar danê. Î na politika rê vanê “demokratik merkeziyetçilik.” Ezê huye ke suku derê, inu qe gos nêdanê, na sene demokrasiye, ni sene çepçiyê? Ni teyna ezu nê, mîleti ki gos nêdanê, adayuna ho iyê ke cor ser parti de, i çînenê we.

Ağu

Hazar serru ra nat ke ison, isoni kısıeno; gêgane ki ho kısıeno. İso-
ni, isono ke zovina dın dero, zovina mıleti rao, zovina fıkır dero,
u ison kısıto, isono ke odet u torê ho zovinao, inu zumını kısıto, gê
ki isoni ruvalê ciniu ra zumını kısıto. Na kistene endi biya qederê
isoni.

Na kistene de eve ağı kistene ki esta, hem ki caê ho zovinao. Ağı
sımıtene ya ki eve ağı kistene mısna ke hêfê isoni ro isoni nino.

Dekikêrdoğa dêmaria Prensese Sıpiye (Pamuk Prensese), Prense-
sa ke sanıku de vajına, wasto ke na prensese eve soa ağıne bıkıso.

Qıral, çêna horê wertê dengiji de kula vırazeno ke kês meêro,
mekıso. Hama morrê zerrê sepeti de anê uza, u morr dano pede
kısıeno.

Liderê Ukrayna Victor Yuşçênkoo ke rey estene ra tepia, vato
“hile esto”, lez kêrdo; ağı diyo cı, na ağı ra riyê ho heni ke vuriyo;
ison nêşıkino nas kêro.

Tarix de na sanıkê ağıyê nianeni zofiê.

Fıraunu ra ve serverunê dewlete, qeremanunê sanıku ra ve şı-
natkaru zofeteney, ağı diyo cı.

Ewru her kês heni inam kêno ke, ağı diyo Turgut Özali, cokaro
merdo. Qewa serverê Genelkurmay Doğan Güreşi ki ağı kêrdo cı,
hama u rew gıno po, nêsimıta.

İşkêndero Pil ke her ca cêno, yeno Babil, uza ağı danê cı kısıenê,
u waxt hona 33 serri de beno.

İmparatorê Roma Neron, waxto ke moae, pi ve bıraya ağı dana
cı kısıena, u waxt hona beno İmparator.

Firaun Amenofis, waxto ke Mısır de zu Haqi qewıl kênô, vano “zof Haqi çinê, tek zu Haq esto”, rahibi ağu danê cı, kisenê.

Waxto ke lazê Hezreti Eli, İmam Hese wazeno ke hurendia Mu-aviyey de halife vo, ciniye ağu dana cı kısına.

Liderê Selçukunê Anadolu Keykubat 1336 de, waxto ke jiafet weno, ağu kênê cı, weno pê mîreno. Qıral Melikşah ki 1092ine de, ağu dino cı, kışino.

Sirê Dewleta Osmani de ağu diya ve Cem Sultani u Papa Aleksandri, kışiay.

Arsenik kêrdo saravê Napolyoni, Napolyon merdo, Fatih Sultan Mehmedo ke Estemol gureto ki, zu toxtori ağu kêrdo non do cı kisto.

Ağu kêrdo çikolata namdarê Newedariya asma Hakesure (Ekim devrimi) Papaz Rasputini wasto ke bıkisê. Qıralê Iraqî, Faysal ki ağu do cı kisto.

Taine ki eve ho ağu werdenê ke pê bımırê.

Sokrates, mekêmê ho ke qediyô ağuyê baldırani werdo pê merdo. Liderê Haşhaşiu Hasan Sabbahi, ordi nê ro ke, na ordi ya bıkiso, ya ki bımıro. Eve na tore dina ra hêfê ho gureto. Niado ke nêşikino dustê Moğolu vındero, Khêla Alamuti de ağu werdo pê merdo.

Tarix de, en hermeta xırte Kleopatra ağuyê morrê kobray werdo pê merda. Yıldırım Beyaziti, hervê Anqara de ke gıno bın ro, serre 1403 de, ağuyê gistanê ho werdo pê merdo.

Sirê hervê dinao diine de, maresalê Naji Goringo ke qumandarênia taru kêrda, serre 1946 de Mekêmê Nurnbergi de ağuyo ke leê hode gureto, werdo pê merdo. Hitleri eve milonuna milet odunê qaji de xenekîtê, dıma ki vêsne, peyê coy ey ki eve waştıya ho Eva Braune ra 1945, Nisane 30 de ağu werdo pê merdê. U son de ciniya Goebbelsi ve 6 domonunê hora ki cao ke ho dardo we, uza ağu wenê pê mîrenê.

Filozof Walter Benjamini ki niado ke Naji pê cênê, heva ağuya ke dızu de ra, ae weno pê mîreno.

Dulgêru ki waxto ke herv kêrdo, qaz esto zumını, zumını qır kêrdo.

Sifte İngılızu qaz esto Bolşêviku. Serverê hukmatê İngiltere vato “qazo ağuın Bolşêviku estene heqa mawa.”

Hemilkani ki qaz esto Vıyetnami u Iraqî.

Kirmanciye de ki vasê Halboriye do mîleti, pê kêrdê bomi.

Dêrsım de taê ciniye ke mêrdê ho ra has nêkêrdo; “Vasê Halboriye” do cı kêrdê bomi. Taê ke na vasê Halboriye rê vanê “sıvısk.” Vasê Halboriye, çıturi pêda kêrdo? Vanê ke fıqarê feteliyo, i fıqari ardo do ve ciniu. U fıqarê ke feteliya, cini ey nas kênê; cıra vasê Halboriye wasto; i fıqari ki cırê ardo; iyê ke wasto ke mêrdê ho bıksê; inu gureto wertê noni de, do mêrdunê ho; mêrdê ho kistê.

Vasê Halboriye seneno, nêzoneme, hama aê vireni zonenê. Vasê Halboriye jê ağıyo; isu cıra mîreno ya ki ison kêno bom.

Laikêni u Elevêni

Tirkia de na heştunê peyenu de na hadisey bi: Serverê Meclîş Bülent Arınçî vake ke: “ma ke bîwajîme Mekêmê Anayasa bile qapa kême.” Newe qanun vet ke qursê qurane bêizne bîvo. Vekilê Tâlim-Terviay Anqara de eve zu ankêt propaganda Îslamêni kêrde. Hukmat wazeno ke mordemunê huye islamciu TÛBÎTAK kêro. Halbîke TÛBÎTAK caê ilimio; ilim sero gurino. Polîşîê ke Anqara de Birtan Altınbaş kîsto; mekême de, reisê mekêmi ra izne wasta ke namaz bîkêrê. Hukmat, her waxt gureêno ke qanun vazo ke hermeti sarê ho bîpisê. Çîke, şerîati de hermeti gunê her waxt sarê ho piste vo, zu têle porê ho nêoso.

Misal zofiê hama lozîmiye çîna; honde beso. Xeyle faydê laikêni isoni rê biyo. Laikêni heni ret nêvejiya werte; Awrupa de dustê kîlisa de qewqa kêrda; laikêni heni ama. Tirkia de ki AKP wazeno ke laikên werte ra wedaro. Awrupa de ki hal rind niyo. Papao newe ki laikêni rê rind nianêdano. Hemılka wazeno ke Dulgêrunê wertiyê hetê roji de projia ho biyaro hurendi, Tirkia ki welatê Îslamunê melaimu vo, na ki zonina.

Tirkia laik niya, laikênia Tirkia teyna kağite seroa. Hama tavi islamenia Tirkia jê yê Îrani niya, şerîyateni ki niya. Eve cumurêt qanunê rind u newey nê ro, hama na çîyo newe ve laikêni ra nêmezet mendê. Diyanet verê laikêni de zu baro. Na diyanet, şîyo ro hilafetenia Dewleta Osmani. Eve se hazaruna imami estê, maza naynu Diyanet dano. 20 milon ki Elevi estê, bonê huyê cemi estê. Temsîlkarê Diyaneti, riyê ho qe nêdezeno; bonunê cemi rê

vanê “bonê kulturi.” Mektevu de eve zora dersa dini domonunê Eleвиu salıxdanê. Hona eve zora nıfısunê Eleвиu de “İslam” nuşino. Vekilê dewlete her qeseykêrdena hora avê vanê “Tırkia de se ra newa u newê ho Mısılmano...” eve na zuru devam kênê. Mekêmu, reisê dewlete u ordi ke mudale kêrd ki, benê hari vanê “ma ke bıwajime mekême Anayasa bile qapa kêmê.” Na ruval ra danê barê reisê dewlete Ahmet Necdet Sezeri ro. Na ruval ra eke ordi vake “laikêni re wair vejime”, kênê hayleme vanê “aê ke mıleti ardê hukmati ser, i gune na dewlete idare kêrê.”

Helvet, kêmenia reisê dewlete u ordi ki biya, xeta dinu ki esta. Hona ma viri dero, Kenan Evreni waxto hode, ayeti nostenê, taru ra heliqopteru ra estenê bın. Oncia 12 Eylule de cami u qursê qurane her ke şî jêdiay. Naê ke zoneme ke idolojiyê “Sentezê Tırk-İslami” mêresê na generalunê 12 Eylulo. Hama oncia ki ewru ordi dustê şeriatçênia AKPy de vındeno, nu ki çiyo de xıravın niyo. Turgut Özal “Nakşibendi” vi, eke reisê dewlete vi, şiyenê Meka, Hec, uza namaz kêrdenê, na namazê ho ki televizyonu de vetenê. Ewru ki Ahmet Necdet Sezer reisê dewlete, mordemo de rındo, jê iyê vırenu niyo. U ki ewru gurino ke sola qanunê şeriyati mevejiyo. U nia gureêno, cokaro Hukmatê AKPy dano bare deyro.

Mıleti kam ke ardo Hukmati ser, haqa ho awa ke u, i mıleti idare kêro. Hama iyê ke Hukmat nêamê, heqê dinu ki estê. AKP ame hukmat, hama haqa ho çina ke aê ke mısılman niyê, haqa dinu inkar kêro. Heqa ho çina ke vazo “ez teyna amune hukmat, laikêni wertera dan we.” Teyna, eve hukmat amaenê, heqa isoni nêdana ke çike wast ey bıkêro. Ho vira mekêrime ke Adolf Hitler ki eve rey ame Hukmat, hukmatê ho na ro.

Laikêni, leto jêde Eleвиu rê lozıma. Tırkia de şeriatı qewetino. Padisaê ke seveta taxti, biraê ho dê kıstene u dê xenekıtenê, aê ke Maraşı de Eleви qırr kêrdi, aê Şêvaz de Eleви vêsna, ni pêro şeriatçı vi, seveta şeriat nia kêrdi vi.

İson gunê laikêni rê wair vejıyo. Hem ki kemenia huya ke esta, a gunê werte ra wedariyo.

Rozenbergi ma viri derê

Julius Rozenberg ve hermeta ho Ethel Rozenberg ra Hemılka de, 1950ine de asma themuze de cêriay zerre. Vato “ni casusê Ruşiaê”, cokaro guretê zerre. Davacıyê Umumi vato ke “bıraê Etheli, cao ke gureeno, uza ra malumat kêno top, dano naynu, ni ki rusnenê Ruşia.”

Hemılkan de 1947 de newê zu qanun vejıay vi, namê ho ki “Tafty Hartley” vi. Na qanun ra tepia aê ke dustê hukmat vejınê, sendika de ca cı nêdenê, memuri ki nêşikiyenê gırev bıkerê. Waxto ke i cêriay vi zerre, u waxt Hemılkan wastenê ke dulgerunê binu bijêro bınê lopê ho. Werte hode ki aê ke dustê hukmati vejıyenê, wastenê ke vengê dinu ki bıbirrno. Miletvekili Mc. Carty, seveta na kari rapori bile gureti vi de. Aê ke namê ho na rapor de bi, i cêriyenê zerre, suz dariyenê ro cı. Rozenberg ki u waxt cêriay zerre.

Mekême, bêdelil ceza dano Rozenbergu. Na qerarê mekêmi ra tepia, her caê dina de, mîleti na qerar protesto kêrd. Ruvalê na qerari ra, her caê dina ra mîleti mektuvi rusnay hukmatê Hemılkanî rê. Na hadisu ra tepia hukmati, Rozenbergu ra vake “suzê ho qewıl kêrê, berime hurê.” Hama inu qewıl nêkêrd, Ethele vake “hey mîleto xıravın, mîleto gostarme, cüavê mı nao: sîma ver de vîlê ho çot nêkon, mêrdê hode miron daino rîndo.”

Sireo ke Rozenbergi dare erjiyê, vekilê dewleta Hemılkanî W.A.Carolli vake ke “suzê ho ke qewıl kênenê, ez nîka Washingtonî rê telefon kon, sîma dan vîndardene, nîka çimê domonunê sîma rae ra mendê, sîma sonê resenê domonunê ho.” Rozenbergi, qewıl nêkênê vanê ke “honde mîlete ke inam kêno ke ma bêgunayme, u

milet sebeno? Î ki domonê ma niyê? Ma inu nêxapneme.” Na qesa hora tepia erjinê dare.

Ethele, dareestene re avê domonunê horê na kêlami nustê :

“Ma lauka ho lete de birrnê, domonê m’,
Çınay rê zonenê,
Kıtavê ho letede caverday,
Çınay rê, zonenê,
Çınay rê şime binê harrdê şıay,
Mebervê domonê m’, mebervê,
Çınay rê her ca biyo pırrê qefçiliye u zuru,
Na zulım, na heştıri çınay rê,
Rozê dina naynu pêrûne mısena,
Rozê dina de riyê her kêşî huyuno, domonê m’
Mezela ma sero viliki benê ra,
Herv endi nêbeno, dina bena sa...”

Rozenbergi 1953 de, vartivare 18ine de erjinê dare. Sairo Dêrsımız Cemal Süreyya inu sero nia vano:

“Jê namunê viliku, vilikê ke ez cıra has kion,
Jê namunê zuzaqu, zuzaqê ke ez cıra has kion,
Jê namunê haskêrdoğunê mı,
Namê sîma yeno aqilê mı...”
Î ma viri ra nêsonê. Caê dinu wertê gul u sosinu de vo !

Terori

Na heştunê peyenu de Tirkia de vo, dina de vo zof hadisey bi. Qaraqoçan de bomba kêrde rawa tirene, ses memurê dewlete merdi. Oncia rawa Korkêşî de ki main kêrd cî, taxsiyê Ali Akbayîrî bi pa, Ali Akbayîr bi dîrvetin, zu çimê ho kêrd vindi. Îdarekarê HA-DEPîo virê Hikmet Fidan, Diyarbakir de eve zu qersune kîşîya, pey ra nay vi sarre ra. Kuşadasî de ki bomba kêrde dolmîşî, nafa ki phonc turiştî merdi. Themuze hotine de, Londra de bombey peqay, heştî u hire tenî merdi, daa jêde ki bi dîrvetinî. Na hadisî ra ki belîyo ke teror gîzevo de girano, isono bêxeta u bêguna mîreno.

Eve teror heqe wastene çîyo de rînd niyo. Eve na usîl, isû' nêşîkîno heqa ho bijêro, çikê isono bêguna werte de sono. Weşîye, heqa her kêşîa. Teror na heqe werte ra dano we. Wastena ho çî bena bîvo, aê ke terori rê benê sevev, eve na terore ho zerar danê her kêşî.

Gune her kêş dustê terori vejîyo. Aê ke teror kêne, bîzonê ke rozê yena, teror zerar dano dinu ki. Teror teroro, teroro rînd, teroro xîravîn nêbeno. Dinê terori, qomê terori çîno, nêbeno. Teror belaê sarrê isonîo.

Teror çîko, naê sero zovîna zovîna fîkîrî estê. Fîkîrê her kêşî zu niyo. Çîke, taê dewletî, taê komelê dijîday teror ra xêre wazenê. Taê dewletî, menfatê hora gore teror de niadanê. Halbîke belkîa rozê yena, teror zerar dano na dulgeru ki. Hemîlkani, waxt de dustê Uruşî de phoştî day vi Osame Bin Ladînî, hama peê coy Osame Bin Ladînî des u zu eylule de, kulê Hemîlkani eve taru rîznay, eve hazaruna mîleto bêxeta u bêguna kîşîya.

Sevevê terori zofîê. Feqrînenî, bêkarenî, bêdemokîrasenî uçb. na

sevevu ra taêrê. Aşia de, Afrika de problemê nianeni zofiê. Îsonê thau, bêkar u vêsanê. Thau de vêsanêni esta. Misal bîdine; xeverunê qazanta ra gore Etiopia de, new milon isu' vêsanêni ra şindorê merdene dero. (*Niadê: Radikal, Milliyet, 2005 themuze 21*) Na dulgeri, Hemilkani rê zof dendarê, dênê ho zofo. Hondê ke na vêsaniye werte ra wenêdariya, hondê ke mîlet bêkar mend, teror werte ra wenêdarino.

Hemilka kote ve Afganistan u Iraq. Teyna harrdê Iraqi de asma marte 2003 ra nat se hazar mîlet kıst. Hetu zu ra ki Hemilka phoşti dana ve Îsrail, hukmatê Îsraili ki uza Filistinîzu kîseno. Nu ki sevevê terorio. Mavenê na hadisun u terori de alaqa esta. Dulgêrê Awrupa vanê ma Bin Ladini de dame pêro, hama Bin Ladin werte de çino, şiya dey de danê pêro! Halbîke Ladini ke bıkîsê bile, nafa ki Zerkavi vejino werte, ya ki aê bini vejînê werte. Eve na qeyde teror werte ra wenêdarino.

Hemilkani ve Awrupa ra des u zu Eylule ra tepia, demokrasiye peyser berda. Hemilkani ve Awrupa ra vake "vere cöy asais, dîma hona heqê isoni." Eve na usîl heni inam kênê ke teror werte ra darino we. Hama eve na usîl teror werte ra wenêdariya, hama heqa isonunê sivilu zerar di. Teror werte ra wenêdariya her ke şî jêdiya. Madrid de, Estemol de, Londra de bombey peqay, zof mîlet merd, zofeteni ki bi dirvetin. Liderunê na dewletu oncia derse nêgurete, nîka ki wazenê ke heq-hukukê isoni senik vo, cokaro newe qanunu vezenê. Nae ra tepia na qanunu ra gore; reça beçikunê ison cênê, isoni internet de bêqanun taqîv kênê. Teror qomu ki zumîni rê kêno dîsmen, mîsılmanu kunê hem ki erzenê camiu ser.

Londra ra tepia terori sero oncia qesey bi. Bîlairi vake nu isonê medeni sero teroro. Qazantaci Robert Fiski ki qesa raste vate, vake "ma ke welatê dinude teror kêrd, i ça welatê made teror mekêrê." (*Niadê: Cumuriyet, Mîliyet, Radikal, 9 themuze 2005*) Raştia ke İngiltere ke harrdê Iraqi nêkotenê, inu ki Londra de teror nêkêrdenê.

Tırkia de ki Kuşadası ra tepia terori sero qesey bi. Serverê Genelmurmayo diin İlker Başbuğı vake "qanunê terori daina avê beme, dustê terori de newe qanunu vezeme, şindorê Tırkia ra vejime te-ver, heni dame teroristu ro." Dîma bi eskêra ke Vekialetê Karê Adaleti de newe zu qanuni sero gureenê. Na qanuni ra gore endi isono ke terori goyneno, ya ki isono ke terori sero eve rîndiye kêlamu ya

ki romanu nuseno ceza cêno. Nae ra tepia poleşi ke jü ra sık kêrd ke yardım dano terori, poleşi endi ero ey pinê. Tavi ke qe zu hukmat terori rê vile ronênano, wazeno ke vîrendiya terori bîbırno. Hama teyna eve na usıl mesela hal nêbena. Heq-hukukê isoni ki gune her het ra tam vo ke teror werde ra wedariyo. Îsu' gune zonê ho zagonê ho avê bero, wairê kari u wairê none vo ke, teror werde ra wedariyo.

Naê ke kou raê gune çheka ho ronê, çike mîletê marê qe zu faydê ho çino. Turisti ke kışti, sıyasetçi ke kışti, memuri ke kışti, ya ki eve kıstene, eve bombu hata koti sonê? Goni endi merîşiyoy, moay mebevê, meseley eve çheku nê, eve qeseykêrdene hal vê.

Qesawa ke Tirkunê wendisuy vata, a qesa ma ki tha vame: "Çhekunê ho ronê, goni meşêro!"

Koê Duzgini de Bonê Cemi

Tarixê her qom de caê jiargey estê. Taê qomu çhemê ho jiarge qewıl kêrdê; taê qomu dar u berê ho jiarge saê kêrdê (beznesuri zu misalo) taê qomu ki koê ho jiarge sae kêrdê.

Tarixê Dêrsımı de, qomê ma ki rew ra nat, hem çhemê Munzuri hem ki koê Dêrsımı jiarge saê kêrdê. Raştia ho awa ke sarê Dêrsımı hardê ho bile jiarge sae kêrdê; na hardê hora vanê “Hardo Dewres.” İtiqatê ma de jê beznesuri, mırçika yawan bile cao de berz dera. Wertê na kou de caê Koê Bimbarek (Koê Duzgı) zovinao. Miletê ma her waxt şıyo uza düau kêrdê; ivadetê ho kêrdê. Serre 2005ine de, asma omnonia peyene de Koê Duzgini de bonê cemi bi ra. Ma wast ke şerime uza; uza meyman vime.

Soder vi, ma niştıme ro taxi. Taxsici mara pers kêrd vake “kata sonê?”, ma ke vake “some kêmerê bimbarek”, O desinde destê ho hire ree phac kêrd. Teyna Dersımiji nê, hetê Malatia ra, hetê Erzınga ra, hetê Şêvaji ra, hetê Varto ra, sarê Elewi u sarê Kırmanc yeno Koê Duzgini, naza de qırva sare bırrneno, düau kêno.

50-60 hazar milet, her serre yeno Kêmerê Duzgini. Na mıleti ra taê wazeno ke hewno de rınd bıvino. Ciniye ke domonê ho nêbenê; isono ke waştıye wazeno; isono ke derdê ho esto derman sae kêno, ni pêro yenê tha, Koê Bimbareki ra derman wazenê.

Miletê Dêrsımı Koê Duzgini rê her waxt hurmet kêrd. Cênci vanê “Düzgün Baba olsun ki...”, kokımı ki vanê “Kêmerê Duzgini vo ke...”, heni qesey kênê. Na hal heni rınd zonino ke, gêgane mekême de mustantık ki saadu ra vano “Serva Koê Duzgini raştı ti vaze...”!

Duzgı, lazê Khurêşio; namê ho Sa Heydero. Zımıston de Sa Heyder mal bêno çırayneno. Eke son de ard çê, niadano ke mali zof biyo mırrd; jê rozunê vırenu niyo; merax kênê. Sa Heyder roze oncia mal bêno, pi dıma sono; vano “ala na mal çıturi nia beno mırrdi?” Niadano ke Heyder uşıra ke dest dera dano birri ro, birr butu beno khewe, mali çerenı beno mırrd. A siredı, bize phırkena, Duzgı vano; “bımbareki, se bi torê, Khurêso Khurr vejıya ro to çıko?” Sa Heyder niadano ke piyê ho pey dero, sermaeno, vozeno sono koê de mekan cêno. Ora dıma na ko, jiarge sae beno. Namê na ko endi Koê Duzgı beno.

Na bonê cemi, Dersımızê ke Awrupa de nisenê ro inu vırast. Na bonê cem serre 2005, omnona peyene roza 12ine de bi ra. Miletvekilı, servera beledia, qazantacı u sarê Dêrsımı amey têlewe. Na ca Dêrsım ra 40 km. durio. Miletê Dêrsımı ame, hiniyê Xaskare de uwa ho sımıte, nonê ho, niazê ho, levlevê u hengura ho ağme kêrdê, qırvanê ho sarre bırrna. Çı hêf ke hem ki çıqaşı enterasano ke memurê dewlete; Vali u zovina temsilkarê hukmati uza çine vi.

Na toren de dewres u piru, servera beledia, miletvekilunê Mamekiye, miletvekilunê khanu, temsilkarunê komela sıvılu qesey kêrd; eve Tırki vake “Hayırlı olsun!” Çı hêf ke kês zonê ma qesey nêkêrd.

Endi koê Duzgını de meymani rınd manenê. Na bonê cemi de werdxane, caê qırvani, oda meymanu, oda rakotene esta, meymani ke amey naza ret kênê.

Na rakêrdaenê bonê Cemi de serverê beledia Nazımia Bertal Ateşi ki qesey kêrd, vake; “ma rew ra nat nêthorenê ke vajime ‘ma elevime’, ‘ma kırmancime’, ma vatenê ‘Xarpêt rayme’, ‘Erzingan rayme’, hama ma endi bêters vame ‘ma Elevime’.”

Nıka sarê Dêrsımı wertê adırı dero. Heroz pêrodais beno, eskêr u cênci kışınê. Sarê Dêrsımı nêwazeno ke goni şêro, eskêr bıkışıyo. Na bonê cemi qomê marê xêr vo, itıqatê ma avê şêro !

Her kês fikirê ho bêters vazo

Xeyle waxto ke Tirkia wazeno ke eza Awrupa vo. Na ruval ra na serrunê peyenu de zof qanuni vejia. Hukmatê AKPy zof gami eştî, zof guriya ke Awrupa welatê ma bijêro wertê ho. Ma, raştiye de zome ke hukmatê AKP serva demokrasiye nê, serva siyasetê Îslam, seveta Şeriat nia gureeno. Na asma Ekime 3ine de endi Awrupa qerar gureto ke Awrupa u Tirkia biarê têlewe, müzakere bikerê.

Hama rawa Awrupa de kemeni ki zofa. Leto jêde mekêmê made kemeni esta, mekemê Tirkia hona jê vîreni qerar dano. Hona tersenê, heni guman kênê ke “Awrupa ma kena letey.” Na hal, konferansê Hermeniu de oncia vejîya werte. Hakimunê Mekêmê Estemoli na konferans vîndarnene rê qerar guret. Ala çî rind ke konferans bi. Konferans ra tepia mekemê Tirkia nafa ki vake, “Hîrant Dinki Tîrku rê heqaret kerdo”, na ruval ra ses asmi ceza dê cî. Heqa Orhan Pamuki de ki savci dewa kêrde ra ke Orhan Pamuki “Tîrku rê heqaret kerdo”, vato, “zu milon hermeni, hiris hozor ki kurd kışiyo.” Savci, paragrafê qanunê ceza 301 ra gore seveta Orhan Pamuki ceza wazeno.

Hîrant Dink kamo, ey se kerdo ke mekemi ceza da cî? Hîrant Dink nustoğo de hermeniyo, Estemol de qezeta “Agoşî” de gureeno. U, na qezeta de hem nuseno; hem ki wairê na qezetawo. Na qezeta hermeniki u tîrki de vejîna. Hîrant wazeno ke Tirkia na mesela Hermeniu qewl kêro. U wazeno ke qomê Tirkia hem tarîxê hora, hem ki juvîni ra metersê, hadîsa ke 1915 de biya, her kês aê sero vîndero, mesela hermeniyo sero her fikir serbest vajîyo. Hîrant, na fikirunê ho Konferansê hermeniyo de ki ard ra zon,

qesey kêrd. Heni rınd, henı zerre ra qesey kêrd ke mıleto ke salon de pêro berva. Qeseykerdena hode na arde ra zon: Hermeta de hermenıye Fıransa de weşıya ho ramıta. Waxto ke bımiro ama Şêvaz, uza ciranê de huye tırki rê weşıya ho kerda, vato ke “ez ke merdune, mı tha wedarê, çike nêverda ke ez ita bımanine, qe ke nê mezela mı tha kuyo.” Weşıya cinike arda hurendi, Şêvaz de darda we. Hıranti vake ke “Na mesela mısınena ke, heya çimê ma hermeniu harrdê sima de esto, jê na cüanike, weşêni de nê, merdene de esto.” Fikirê Hıranti hem miletçiunê tırku rê, hem ki mekême Tırku rê rınd nêame, cokaro ceza dê cı ke vengê Hıranti bıbırıyo, kês fikirê Hıranti mehesno, mesela hermeniu qesey mevo. Hırant Dinki, par ki heqa Sabiha Gökçene de qezeta ho “Agos”e de nuşti vi, vati vi ke “Sabiha Gökçene hermeniya.” U waxt ki miletçiunê tırku qesey ro Hıranti werdi vi ke, “tu kısıme.”

Orhan Pamuki kam nas nêkeno ke na dina de. U hetê edebiyati de nustoğo de pilo. İson bese nêkeno ke kıtavunê dey bımore. Kıtavê dey “Namê mı suro”, “Vore”, “Weşıya newıye”, “Cevdet Beg ve lazunê hora”, “Estemol”, “Kıtavo şia” uab. yeno ra mı viri. Kıtavê dey hata roza ewroyene çarniyê ra zof zonı. Bêyardımê Hukmati kıtavê dey çarniyê ra 34 zonı. U henı nustoğo de hewlo ke esmer wazenê ke Haletia Nobeli ey dê. Çı hêf ke ey nêdê. Hama Almanıa de komela edebiyatçıu haletia serre dê ey. Miletçiyê tırku, ey ra qarınê, çike u demokrato, mesela hermeniu, mesela kurdu inkar nêkeno. Na fikirê dey mekemunê Tırkia ra wes nêamey, coka heqa dey de dewa kerde ra.

Orhan Pamuki vano ke “zu milon hermeni, hiris hozor ki kurd kısto.” Savcı ruvalê na qeşı ra dewa kerde ra, vake ke miletê marê heqeret kêno, ruvalê na qesu ra mıleto tırk wertê qomu de beno qız. Halbıke Orhan Pamuk nêwazeno ke miletê Tırk qız vo. Orhan Pamuki asma serre 2005, ekime 23ine de Fırankfurt de Fuarê Kıtavu de qesey kêrd vake: “mı va zu milon hermeni kışıyo, mı nêvake Tırku kıstê, mı wast ke dezê hermeniu bıarine ra zon, tey ortağ vine.” Orhan Pamuk ki Tırko, hem ki nustoğo de pilo, çıturi wazeno ke miletê ho qız vo. U wazeno ke Tırkia eve tarixê hora bıero têri, coka qesey kêno, tamase qesey nêkêno.

Fikirê isoni zof muhimo. Çıke, ison eve fikiri mesele ho hal kêno. İson jê heywani niyo, hem borzal kêno, hem ki fikirê ho

kêno araze. Fikir ağme kerdene heqa isonia, serbeştiya fikiri ke mevo heqê isoni ki nêmanenê. Qe zu mesela çina ke eve zor hal vo. Gunê dewlete serbeştiya fikiri rê mane nêvo. Fikirê nustoği daina muhimo, nustoği eve fikirunê ho qomê horê benê qılauz.

Orhan Pamuk

Na heştunê peyenu de zof hadisa de muhime biye. Orhan Pamuk Almanîya de Fırankfurt de Fuarê Kıtavu de “Haletia Haştiye” gurete. Na ruval ra Fırankfurt de toren bi, Orhan Pamuki haletia ho verê nustoğunê Awrupaê pilu de gurete. Na haletê hata nıka, nustoğê ke seveta haşti u demokrasiye gureê, diya dinu. Ey, qesey kerd vake “ez zofbiune sa ke haletia sîma cion.” Na haletê nianene Tırkia ra teyna Yaşar Kemalî gureti vi. Na ruval ra Tırkia ke Orhan Pamuki çiqashi bigoyno seniko.

Hama çî hêfê ke Tırkia de qazantaci u taê nustoğu ra zofê teni sa nêbi. Nî vanê “Orhan Pamuk wazeno ke haletia Nobeli bijêro”, “U edebiatçi niyo”, “U heni kêno ke nas vo”, “derdê ey Nobel u çiyê bino.” Bile wertê naynu de taê qe nêsermaenê vanê “u welatî rê xainênî keno.” Verê coy heqa Nazım Hikmetî de nîa vatenê.

Dîna seveta Orhan Pamuki se vana aê de reê niadime: İngilte-re de qezeta The New Statesman nîa vato: “gune her kes Orhan Pamuki bîwano.” Almanîya de qezeta Fırankfurter Allegemene vato ke: “Orhan Pamuk, romane çîturi nuşîna, mîsneno ra Awrupa.” Londra de The Sunday Times kîtavunê dey ra vato: “dewletî u modernê.” Oncîa Londra de The Times Literary Supplement vato: “Orhan Pamuk, na waxtê made nustoğê de zof hewlo.” Naza ra kî belî beno ke dîna pê Orhan Pamuki zof qayîl bena.

Teyna ke nî vê onci tho a nêbeno, gırjîa naynu ra dewlete kî heqa Orhan Pamuki de rînd borzal nêkena. Jû savcî heqa Orhan Pamuki de heni idâ kêno ke “ney Tırku ra mîlqî kerdê.” Na savcî seveta qesa Orhan Pamuki “zu mîlon Hermenî, hîris hozor kî Kurd kîşîyo”

ra dewa kerde ra. Miletçiyê Tırku ki na mavên de thol nêvîneti, vake "ma tu kîsime." Qaymaqamê Sûtçûler-suka Isparta ki vake "kıtavê Orhan Pamuki top kerê, bîvêsnê." Halbîke, qaymaqami bese nêkêno çîyo niane bikero, çike, hetê qanun ra caê ho çîno.

Tarix de ke isonunê wendisû çî izrav onto, nîka Orhan Pamuk onceno. Wertê nustoğu de kami ke fîkirê dewlete qewıl nêkerdo, o binê zulîmi de mendo. Heqa naynu de dewey kerdê ra, ni surgîn berdê, kerdê hepîsu. Nazım Hikmet, Yılmaz Güney, Aziz Nesin u Yaşar Kemal naynu ra taê. Taê ki kîşiyê. Sabahattin Ali zu misalo. Nîka wazenê ke vengê Orhan Pamuki ki bîbîrnê.

Orhan Pamuk zu çîlawa. Tarixê Tırkia ano ra ma viri. Vijêri mesela Hermeniun u mesela Kurdu çîturi biya aê qesey keno ke meste mîlet jê bîrau têlewe de weşîya ho bîramo. O wazeno ke Tırkia eve tarixê ho biêro têri. Nu ki suz niyo, gune her kes nîa bîkêro, Tırkia henî avê sona. Xîravînênia ke vijêri biya, gune her kes aê qewıl kero. Tertelê Hermeniun, Îsono ke Mîsılman niyo, inu ra vergi guretene, Qampê Aşkale, Hadîsa Eylule 6-7 uçb. gune ret qesey vo. Orhan Pamuk zoneno ke hondê ke mîletê Tırkia çîyo nîanen qesey nêkerdo, demokrasiye nîna.

Kam ke heqa dey de wairê fîkirê xîravînîo, rînd nêkeno. Çike, u nustoğu de pilo. Teyna Yasar Kemali ve Orhan Pamuki ra na haleti gurete. Motajîya ey Nobeli rê ki çîna. Kıtavê dey, hata ewro, bêyardîmê dewlete çarnîyê ra hîris u çor zonu.

Nazım Hikmeti, kêlamê ho "Otobiyografî" de nîa vato: "Kêlamê mı hîris-çewres zonu de vejînê / Tırkia mîde Tırkiyê mîde tometê." Na kêlami 1963 de nuşîyê, hata ve roza ewroene zof waxt verd ra, hama çî hêf ke tho a nêvuriyo. Ewro ki kıtavunê Orhan Pamuki kenê top, kenê tomete, hem ki emîr danê, danê vêsnaene.

Orhan Pamuk Nobeli de çîturi niadano, nêzonemê. Heqa Yasar Kemali de mîleti nîa vatenê: "Yasar Kemal ke Nobel bîjêro, Nobel beno pil." Raştîa ke haleta Nobeli ke Orhan Pamuk bîjêro, Orhan Pamuk nê, Nobel beno pil.

Orhan Pamuk haleti gurete, na maven de dewlete se kerd? Qaymaqamê Sûtçûleri rusna vajîfo berz. Ala reê halê Tırkia de niadê!

Taê hekiatê ma

Çewres serre ra nat Mamekiye de zof fikiri vejîyê werte. Naynu ra taê naê: “Çhepçêni”, “sosyalizm”, “komünizm”, “welat ra haskerdene” uçb. Na fikiri, cumuriyet ra tepia, leto jêde 1968 ra tepia vejîyê werte. Raştiye awa ke na fikiri Awrupa ra amey vi Tirkia.

Na idoloji Dêrsim de çituri biye qewetın? Sarê Dêrsimi elewiyo, itiqatê elewêni ki hazar serrio ke binê zulimê dewlete dero. Teyna, waxtê Yavuji de 50-60 hazar Elewi qırr kêrdi vi. Zorbajieni, o waxt ra na waxt devam kena. İtiqatê elewêni, zonê ma, odet u tore u kulturê ma kerdo tomete. Çı hêf ke na hal waxtê Cumuriyeti de ki nêvuriya. Na hal biyo qederê Elewêni. Cokaro idolojiyê ke ma cor mordi, Mamekiye de biyê qewetın.

Ez wazon ke na nustê hode taê meselê ke biyê, inu sero vınderine. Helvet, na meselu de huyais ki zofo.

Cêncê Mamekiye, 1968 ra tepia bi çhepçi. Her cêncê ma masala ke bi devrimci! Naynu ra taê biyê “Enver Hocaci”, taê biyê “Mao-cu”, taê biyê “İbocu”, taê ki biyê “Apoci”. Çıqaşı temaseo ke her çi ki biyo!

Zerrê 1978 de Pulê Dundule de Ap Ali ust ra ke çı bıvino? Eke dêsê boni ra “TEKOŞİN” nuşîyo. Ap Ali se ke nustê wendo, terso, desinde şîyo Komela Sivilu. Uza, vajiyo cêncu de vato: “Weêê... mı se kêrd ke mıra vanê ‘to kison’, guna mı çıka?” Yoxro ke Ap Ali mana na nusti ser nêşîyo!

Oncia rozê, Mamekiye de sewelete de nustê zu “orgiti” ağme biyo. Na nuste, zu çeneke gureto wendo, moa ho pers kerdo vato: “u nuste yê kamio?” Çeneke vato “daê, daê yê ‘MLKP’yo.” Moa ho

tersa vato “weêê... nafa ki mîlaketi vejîyê?”

Raştia “orgiti” zofi vi. Rozê zu televe niadano ke, dês ra “TÎK-KO” nuşîyo. Na televe hona newe sono mektevo virên, cokaro besenêkeno rind bîwano, cîrê çetin yeno! Wae vana “ala niade, nu hona besenêkeno ke namê zu ‘orgiti’ bîwano!”

Rozê, jü dewîji naê birrî rê yardım kerdo, cokaro cêriyo zerre. Zerre de cîrê heni şêsat kerdo ke, ri ra goni ama. Nu bervo vato: “wuyyy bao, bao!”. Polêşi, sas biyê, vato “niadê, çıqaşi pêto, ma dame pîro, o oncia ke vano ‘Mao, Mao’...!”

Oncia rozê kou de pêrodais beno, esker sono dewe ke malumat bîjêro. Dewe ra jüyo de kokim kuno vîrendiya eskeru, khovanunê tholu mîsneno ra cî vano: “nî yê sîmaê, ya ki yê naê birrîê?”

Rozê, “PKKci”, sonê zu dewe, qefeliaê benê, cokaro merredinê ve maqati serra, oroşinê ra. Wairê çêi, naynu ke nîa vineno vano: “Tew, tew, tew... şiyê marê kar kerdo, amê oroşinê ra!”

Rameti Ap Ali, Heyderîzo. Dewa hode muxtar viyo. Domonê ho ‘devrimci’ viyê. Son-soder dewe de, kemeru ra ‘sîlogani’ nûstê, na ruval ra Ap Ali ki rind pê werdê. Ap Ali domonunê hora perskeno vano: “Ero ‘dewrim’ kerdene zora, ya ki mali şîaenê zora?” Domoni vanê: “‘devrim’ de çık esto? Mali şîaenê zora!”

Bîra Heyder gureto zerre. Zerrê u teverê bîra Heyder jü viyo. Poleşî Heyder rind naskenê; zonenê ke Heyder zuru nêkeno. Heyderi ra vanê: “tî zur nêzonena; nîka mara vaze, çı biyo, çı nêbiyo?” Heyderi ki çı ke zono, vato. Dîma ke vejîno tever, olvozunê horê vano: “ez zur nêzonon, mî her çı vake!”

Hekiatê ki DGM ra. Jüyo de kokim ardo mekême ke, nu naê birrî rê yardım kêno. Hakim cîra perskeno vano: “tî se vana, tu raştia naê birrî rê yardım kêrd?” Kokim vano “nê mî yardım nêkerd, ‘JÎTEM’ci huska soynenê mî.” Hakim sas beno, vano: “ez çond serrio ke hakimêni kion, ez bile namê ‘JÎTEM’i zor zonon, çituri beno ke tî zonena?” Dewîzo kokîmî, besenêkeno cûav cîdo. Hakim vano: “tî sînatkar nîya; sîyasetçi nîya, mordemo de namdar nîya; ‘JÎTEM’i kes nêdi, ame tî diya çîko?”

Kêşî rê faydê nî ‘orgit’i bî nêbî nêzon, hama zonon ke naynu zof çîyo gostarme ardo werte !

Sey Uşêni re mektuva diine

Oncia ma ve xêr di Sey Uşên,

Xêyle waxto ke ma jüvini pers nêkerdo. Na mavên de xeyle çi vuriya; zof hadisey bi. Wazon ke na mektuve de torê fikirê ho vajine. Tavi wazon ke na qeseykerdena hode tarixi sero ki tene qal biyarine ra.

Vanê ke verê coy zuzaqunê Estemoli de, honde kutikun u pisingu bomi ki biyê. Bomi, na zuzaqu de sekerdo kes hayro cı nêviyo. O waxt bomi çimê mîleti de budalaê Haqî viyê. Waxtê dewleta Osmani de qimetê naynu biyo. O waxt, Tırki de “deli” bomu ra vanê, cencu ra ki “delikanlı” vato. Osmanki de dewresu ra vato “abdâl”, bomu ra ki vato “aptal”, hama naynu ni qesey zu mana da, mana abdali de vatê.

Osmanki de zof qesey biyê ke bomu qoynenê. Naynu ra taê naê: “Bom bomu ra has keno, mille ke meitu ra has keno”, “bomi vato bagıl inam biyo”, “çeneka bom zewejîya, koso serê de a nişta ro”.

Estemol de bomu ra en rew Dede Horoz nas biyenê. Evliya Çelebi vato ke na Dede Horoz soder-son werte eskerê Osmani de perr sanê ra, vato ke “mîlet raurzê.” Cokaro esker ney ra vato ke “Horoz Dede.” Evliya Çelebi oncia nusno ke dewleta osman zof qimet do na Horoz Dedi. Ey ra tepia nafa ki Dede Sefer vejîyo. Nu ki zof nas biyo. Waxto ke merdo, lewê mezela Horoz Dedi de dard we. Oncia Evliya Çelebi tek ve tek namê des u new bomu mordo, vato “mî lew na destê dinu ra.”

Her bomi qafa hora gore hereket kerdo, her jü zovina zovina viyo. Qesê ho, kincê ho, vengê ho zovina viyê. Mîletê i waxti, binê

qesunê naynu de zovina çi saê kerdênê, her halê naynu de kîramete saê kerdênê. Mîlet, heni inam kerdênê ke kîramete baqîlu de nê, na bomu dera. Halbîke qesê naynu tholi viyê; mana da ho ki çine viya.

Caê bomu heni muhîmi viyo ke kes nêşikiyo ke na bomu ra thoa vazo, dewleta bile naynu rê thoaê nêkerdo. Eve se serru ra qederê vezîru bile destê padîsau de viyo, padîsau zof vejîri kîstê, hama na bomu rê qe thoaê ki nêkerdo. Bomi, dustê Padîsau de vînetê, cîra qesey vatê, padîsau vengê ho nêveto.

Bomi, zerrê suka Estemoli rut feteliyê, aê ke kînc pîra viyê ki kîncunê ho boê da, hama keşî cîra qesê ki nêvato. Î heni rut feteliyê, keşî cîra riyê ho nêçarno. Ni nîa rut şiyê saraiya padîsau, padîsau cîra thoa nêvato.

Dewleta Osmani de hire padîsaê bomi biyê: Mîstefao Bom, Iv-rayîmo Bom, Murato Çorîne. Na Murat, se ke amo taxtî ser, de-sînde biyo bom. Tarîxçi vanê ke mîlet belkîa na ruval ra bomu ra haskerdo.

Mî cor de qalê bomunê dewleta Osman kerd. Hama sae ke ewru ki durum niaro, thoa nêvuriyo. Tarîxê made ki caê bomu qîz niyo. Tî zonena ke tarîxê made ki bomi zofiê. Tî pîrê yine viya. Bertal, Cemoka, Celal, Mîrto Mozîk, Xatun ki estê. Yeno ra to virî: Cemoka zof qafçîl vî, fîrnê hode cîlm amene, lesa hode ki boa amenê. Hama keşî ney ra ki thoa nêvatenê.

Bomu sero qeseykerdaena, qeseykerdaena sero baqîluna.

Na kıtavo ke deste to dero, tey gıran
meseley, edebiat, tarix, zagon este. Kıtav
eve Zazakiyo, nu zon ra onci vanê Zonê Ma,
Kırmancki u Dımılki.

Zazaki werte Anatolia de, zone de zaf khano,
jüyo. Ez na zu moa ho ra mısune, vırenu jê mı
na zon de biyene pil, seveta politika dewleta
jenerasyonê qeseykerdoğê Zazaki şî, xêyle çî
vuriya, çî hêf ke nika zone ma rê vanê zonê
dêku.

Destebera to ra ki thoa yeno, eke wazena
Zazaki bixêleşîyo, na kıtav bijê, so çê de
bıwane, lazê ho rê, çêna ho rê salix dê, i ki
zonê ma bımîsê. Ho viri ra mekere ke, zu zon
zu gomo, zu rengo, zu boa, zu zagono.

Zon bixêlesno, qom bixêlesno.

